Overzicht der geschiedenis van Suriname

J. R. Thomson

Digitized by Google

THE LIBRARY
OF
THE UNIVERSITY
OF TEXAS
AT
AUSTIN

F
2421
T48
1901

LATIN AMERICAN COLLECTION

2 F 2421 T48 1901 LAC
2

Digitized by Google

Digitized by Google

1007

THOMSON

OVERZICHT DER GESCHI-
EDENIS VAN SURINAME

Date

Rush

Color No.

15 46 49

50 58

Size

O Q F

Notify

Initials

F
2421
T48
1901
LAC

Digitized by Google

J. R. THOMSON

Overzicht der Geschiedenis van Suriname

's-GRAVENHAGE ◆ ◆
MARTINUS NIJHOFF
1901 ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆

Overzicht der Geschiedenis

VAN

SURINAME

DOOR

J. R. THOMSON

Onderwijzer aan de School voor U. L. O.
te Paramaribo

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1901

Digitized by Google

1007

THOMSON

OVERZICHT DER GESCHIEDENIS VAN SURINAME

Date

Rush

Color No.

15 46 49

50 58

Size

O Q F

Notify

Initials

F
2421
T48
1901
LAC

Special Instructions:

Museum

gen,

wo

ng

dit

E

den Schr

Digitized by Google

Digitized by Google

Aan den Directeur van het Koloniaal Museum

F. W. VAN EEDEN,

den onvermoeiden strijder voor Suriname's belangen,

wordt als een blijk van Hoogachting en Waardeering

dit Overzicht der Geschiedenis van Suriname

opgedragen door

den Schrijver.

Digitized by Google

INHOUD.

Blz.

Digitized by Google

Blz.

Derde Tijdvak.

Van den vrede van Amiens tot de vrijverklaring der slaven of van 1802—1863.

Vierde Tijdvak.

Van de vrijverklaring der slaven in 1863 tot heden.

Digitized by Google

I. De Kolonie en hare Bevolking.

§ 1. **Suriname** noemt men het land, dat een deel uitmaakt van het op de noordoostelijke kust van Zuid-Amerika gelegen **Guyana** en dat begrensd wordt door den Atlantischen Oceaan, de Marowijne, het Tumuc-Humac gebergte en de Corantijn.

Deze naam is waarschijnlijk ontleend aan een' Indiaanschen stam, de **Surinen**, die af en aan dit land bewoonden en reeds vroeg een' zekeren trap van ontwikkeling moesten bereikt hebben, daar zij zeer handig waren in het bewerken van hout. Dit blijkt uit de houten banken en stoelen, rijkelijk van beeldhouwwerk voorzien, die door hen vervaardigd werden.

Het land beslaat eene oppervlakte van ± 3000 □ geographische mijlen of ± 16 millioen H.A. en is dus ongeveer vijf maal zoo groot als Nederland.

Slechts een klein deel van de Kolonie Suriname is bekend. Het bebouwde of bewoonde gedeelte beslaat dan ook weinig meer dan het duizendste deel van het geheele land.

Digitized by Google

Van de zeekust tot ongeveer 15 geographische mijlen d. i. 111 K.M. landwaarts in, bestaat de bodem uit alluviale grondsoorten, die in onzen tijd nog hier en daar belangrijke vormveranderingen ondergaan.

Uitsluitend op deze in hooge mate vruchtbare alluviale gronden werden door Engelschen, Nederlanders en Franschen talrijke suiker-, koffie-, katoen- en cacaoplantages aangelegd.

De groote vruchtbaarheid van de kuststreek van Suriname gaf zelfs aanleiding tot het legendarisch verhaal, dat een wandelstok, door een' wandelaar op eene eenzame plek achteloos in den grond gestoken, na eenige dagen reeds wortel had geschoten en spoedig met groene bladeren prijkte.

§ 2. Het land, dat door de Natuur zoo rijk gezegend is, kan zich evenwel niet in het bezit van eene groote bevolking verheugen. Zoowel *volstrekt* als *betrekkelijk* is de dichtheid van bevolking zeer gering! **Suriname**, dat vijf maal zoo groot is als Nederland telt nog geen 70000 inwoners, d. i. het één achtste deel van de bevolking der stad **Amsterdam!**

Van een Surinaamsch volk kan er geen sprake zijn! Immers de bevolking bestaat uit eene bonte mengeling van Europeanen, Afrikanen, Aziaten en hunne afstammelingen.

Digitized by Google

De oorspronkelijke bewoners, de **Indianen** of **Bokken**, leiden steeds een nomadenleven en hunne verslaafdheid aan sterken drank richt zulke groote verwoestingen onder hen aan, dat de tijd, waarop dit ras tot de geschiedenis zal behooren, wellicht niet ver verwijderd is.

De eerste bewoners van Suriname zijn eigenlijk de vreedzame *Arowakken* en *Warrows* geweest. Eerst later kwamen de krijgshaftige *Caraïben* er zich ook vestigen. Sluw van aard kregen zij al heel spoedig een zeker overwicht op de andere stammen.

§ 3. Gelegen tusschen 2° en 6° N.B., dus niet ver van den evenaar, heeft Suriname een warm, doch gezond klimaat. Ofschoon er aan de behoeften der Hygiëne weinig of niet voldaan wordt, is het sterftecijfer vergeleken met dat van andere meer bevoorrechte landen niet ongunstig.

De warmte, die op sommige tijden van het jaar zeer drukkend en afmattend is, wordt vaak getemperd door frissche zee- en landwinden. Waarschijnlijk is het afmattende klimaat er de oorzaak van, dat de geboren Surinamer zelden groote krachtsinspanning of onverzettelijke volharding ten toon spreidt. Ook spaarzaamheid en zuinigheid behooren niet tot de deugden, die er algemeen beoefend worden.

Digitized by Google

§ 4. De Geschiedenis van Suriname klimt niet op tot eene hooge oudheid.

Na de ontdekking van Amerika (1492) gingen er vele jaren voorbij, voordat dit land eene blijvende bevolking kreeg. Toen Nederland reeds een' hoogen trap van beschaving en ontwikkeling had bereikt, waren de dichte, haast ondoordringbare wouden van de **Wilde Kust,** zooals Guyana vroeger genoemd werd, slechts door onbeschaafde, in den natuurstaat levende **Roodhuiden** bevolkt.

Wat er van de 17^e, 18^e en de eerste helft der 19^e eeuw staat aangeteekend, vormt een doorloopend verhaal van gruwelen en onlusten! De slaven waren aan de vreeselijkste mishandelingen blootgesteld en zoowel hierdoor, als door den overmatigen arbeid, dien zij moesten verrichten, bezweken vele.

Eerst in 1863 werd door de afschaffing van de slavernij voor goed een einde gemaakt aan deze menschonteerende barbaarschheid.

Wèl bracht de schok, door de Emancipatie der slaven veroorzaakt, de Kolonie schier ten ondergang, daar ettelijke bloeiende plantages bij gebrek aan werkkrachten moesten verlaten of gesloopt worden, wèl gevoelen wij nog tot op onzen tijd den terugslag van deze ingrijpende hervorming; maar toch zal men moeten erkennen, dat èn met het verbieden van den slavenhandel — dank zij het edele streven van een *Wilberforee* — èn met de afschaf-

Digitized by Google

fing van de slavernij, waarvoor den vader onzer geëerbiedigde Koningin alle lof toekomt, de regeering haren plicht gedaan heeft, een plicht, waarvan de vervulling in onze beschaafde 19e eeuw moeielijk langer kon worden uitgesteld.

De Geschiedenis van Suriname laat zich gevoegelijk verdeelen in de volgende tijdvakken:

Eerste tijdvak: Van de ontdekking van Amerika tot den vrede van Breda of van 1492—1667.

Tweede tijdvak: Van den vrede van Breda tot den vrede van Amiens of van 1667—1802.

Derde tijdvak: Van den vrede van Amiens tot de vrijverklaring der slaven of van 1802—1863.

Vierde tijdvak: Van de vrijverklaring der slaven in 1863 tot heden.

Digitized by Google

EERSTE TIJDVAK.

Van de ontdekking van Amerika tot den vrede van Breda of van 1492—1667.

II. De oudste bewoners en de eerste kolonisten.

§ 5. Door de ontdekking van Amerika werd bij velen de lust opgewekt tot het doen van ontdekkingsreizen. Twee der bekwaamste zeelieden uit dien tijd, *Alonzo Ojedo* en *Juan de la Cosa*, onderbevelhebbers van *Americus Vespucci*, bereikten in 1499 de kust van Guyana. Zij worden algemeen beschouwd als de ontdekkers van dit deel van Zuid-Amerika.

In 1500, hetzelfde jaar, waarin *Cabral* Brazilië ontdekte, gelukte het aan *Vincint*, *Juan Pinçon*, die *Columbus* op zijne eerste reis (1492—1493) had vergezeld, den Amazonenstroom en het oostelijke deel van Guyana te ontdekken.

Spoedig verspreidde zich het gerucht, dat een

Digitized by Google

deel van het pas ontdekte Guyana zoo rijk aan goud was, dat de bewoners van die streek in gouden huizen woonden en het oeverzand van een zijner meren, Parima genaamd, hoofdzakelijk uit stofgoud en edelgesteenten bestond. Dit om zijn rijkdom zoo hooggeroemde deel van Guyana werd onder den naam van **El-Dorado** aangeduid. Volgens eene Indiaansche legende moest er ergens in de streken een koning wonen, die gewoon was zich elken morgen met stofgoud te beschilderen en daarom den bijnaam kreeg van „De vergulde koning". Aan dit verhaal moet, volgens sommige schrijvers, de naam **El-Dorado** zijn ontstaan te danken hebben.

Duizenden gelukzoekers, vooral Spanjaarden en Portugeezen, trokken door Guyana ter opsporing van het fabelachtige **Dorado** en het hersenschimmige Parima-meer! Zoozeer geloofde Spanje aan het bestaan van dit **Dorado**, dat het met veel moeite en groote kosten in 1593 het rijk van Guyana door *Domingo de Vera* in bezit liet nemen. Dit ging met veel plechtigheid en groot vertoon gepaard! Voor een kruis, naar het Oosten gekeerd, knielden aanvoerder en soldaten neer en zonden een dankgebed ten Hemel. Daarna dronk *Domingo de Vera* een kop water leeg en begoot den grond zoover mogelijk met den inhoud van een tweede kopje. Vervolgens sneed hij met zijn zwaard het gras,

Digitized by Google

waarmee de grond, waarop hij stond, bedekt was, onder den uitroep: „In den naam van God neem ik bezit van dit land voor zijne Majesteit *Don Filips*, onzen wettigen Opperheer!"

Guyana is dus feitelijk het eerst eene bezitting van Spanje geweest. Echter hebben de Spanjaarden zich er niet blijvend gevestigd. In het deel, dat nu **Suriname** genoemd wordt, werden zelfs in het begin den 17e eeuw geene Europeesche inwoners gevonden.

§ 6. Hoewel duizenden den dood vonden in Amerika's wildernissen, werd de hoop, om het „goudland" te vinden, niet opgegeven. Hoevelen er ook jammerlijk omkwamen, lieten andere avonturiers zich hierdoor niet weerhouden: hun gouddorst was toch grooter dan de vrees van in deze moerassige oerwouden den dood te vinden.

Het doel dezer gevaarvolle tochten werd echter niet bereikt! Toch hadden zij dit nut, dat vele streken, die anders lang onbekend zouden blijven, nu ontdekt en in alle richtingen doorkruist werden.

Een ander belangrijk gevolg van het vruchteloos zoeken naar het Dorado is ook de invoering van slaven uit Afrika. De Indianen, die door de Spanjaarden gedwongen werden hen op hunne zwerftochten te vergezellen, werden door hunne nieuwe meesters afgebeuld en konden, als vrije mannen

Digitized by Google

zich ook moeielijk schikken in den staat van slavernij, waarin zij eensklaps gedompeld werden. Een en ander had ten gevolge, dat zij in groote menigte stierven! Met hun deerniswaardig lot begaan, gaf *Las Casas*, een R. K. Priester, die *Columbus* op zijn' tweeden tocht (1493—1496) naar Amerika vergezeld had, zijnen landgenooten den raad, liever uit Afrika een sterker ras dan het Indiaansche, in te voeren. Deze raad werd gevolgd en zoo ontstond de verfoeielijke slavenhandel!

Wanneer voor het eerst Afrikaners naar Suriname werden overgebracht valt niet met zekerheid te zeggen, maar dit is zeker, dat er reeds een groot aantal slaven was ingevoerd, voordat dit land eene bezitting van Nederland werd.

De in Suriname ingevoerde negers, flink gebouwde en tegen alle vermoeienissen geharde menschen, kwamen van *St. George del Mina*, aan de Kust van Guinea, evenals Brazilië door den dapperen *Maurits van Nassau* voor Nederland veroverd. De uit het binnenland geroofde negers werden naar de zeekust gevoerd en door de slavenkoopers ingeruild voor wat ijzerwerk, kruit, Caurieschelpen enz. Wat de ongelukkige negers op den tocht naar hun nieuw vaderland te verduren hadden, gaat alle beschrijving te boven. In de vuile slavenschepen zaten soms 600 dezer ongelukkigen dicht opeengepakt. De bedorven lucht, die zij moesten

Digitized by Google

inademen, veroorzaakte vaak besmettelijke ziekten, waaraan velen stierven. Te Paramaribo aangekomen werden de nog levenden in het openbaar verkocht. Vaak werden mannen van hunne vrouwen, moeders van hare kinderen gescheiden!

Als de koop gesloten was, liet de nieuwe eigenaar met een gloeiend ijzer zijne initialen op borst of arm van zijn eigendom inbranden!

De meeste slaven werden naar de plantages gevoerd, waar zij gewoonlijk bij slechte voeding bovenmatigen arbeid moesten verrichten.

§ 7. De eerste nederzetting van Europeanen in Suriname had plaats in 1630. In dit jaar vestigde kapitein *Maréchal*, door een zestigtal Engelschen vergezeld, zich aan de Suriname-rivier. Toen *David Pieterse de Vries*, na in 1634 in het zuiden van Cayenne eene volkplanting te hebben aangelegd, Suriname bezocht, vond hij kapitein *Maréchal* met zijne landgenooten bezig tabak te planten. Wat er van deze nederzetting is geworden is niet bekend. Waarschijnlijk heeft *Maréchal* om de eene of andere reden zijne bezitting spoedig moeten verlaten.

Met 65 Franschen, die in 1640 onder kapitein *de Noailly* hier aankwamen en een fort — later *Zeelandia* genaamd — begonnen aan te leggen, liep het even slecht af, daar zij, zoowel door ziekte als door de invallen der Indianen genood-

Digitized by Google

zaakt werden de Kolonie spoedig te verlaten.

Na het vertrek dezer kolonisten konden de oorspronkelijke bewoners van het land, de Indianen, zich weer in het rustig bezit daarvan verheugen.

Maar deze vreugde zou kort duren!

Bij de Engelschen bestond er tijdens de revolutie, die aan *Karel I* de kroon en het leven kostte (1649) en onder het Protectoraat van *Cromwell* (1653–1658) eene sterke neiging om koloniën in Amerika te stichten.

In 1650 rustte *Lord Willoughby*, graaf van *Parham*, op eigen kosten een schip uit, met bestemming naar de kust van Guyana. Dit schip bereikte Suriname en de bemanning vriendelijk door de Indianen ontvangen, vestigde zich aldaar.

Naar lord *Parham* kreeg de stad, die vroeger door de Franschen aangelegd was en nu door de Engelschen vergroot werd, den naam van **Paramaribo.**

In 1652 kwam *Parham* zelf in Suriname aan. Door woord en daad droeg hij veel bij tot den vooruitgang van de nieuwe volkplanting, doch vertoefde er zeer kort, daar hij inmiddels tot Gouverneur-Generaal der West-Indische eilanden benoemd werd. Hij vertrok toen naar Barbados, terwijl hij den bevelhebber *Ruff* met het beheer der Kolonie belastte. Het door de Franschen vroeger aangelegde Fort werd nu vergroot en versterkt ter bescherming tegen de invallen der Indianen.

Digitized by Google

Parham zond in 1652 nog 3 schepen met verscheidene Engelsche familiën, waaronder vele joden, ruim voorzien van alles, wat zij noodig hadden, om zich hier blijvend te vestigen.

Langs de beide oevers der Suriname, in de nabijheid van het Fort en aan de rivier de Para, waar deze zich in de Suriname stort, werden door de Engelschen ongeveer 50 plantages aangelegd, waarop vooral suikerriet geplant werd. Ook werd weer eene proef met de tabaksteelt genomen, die evenmin als vroeger slaagde.

§ 8. De volle eigendom van het land en de kust van Suriname werd door Karel II van Engeland bij giftbrief van 2 Juli 1662 geschonken aan Sir *Francis Willoughby*, graaf van Parham, en aan *Laurens Hide*, zoon van den Grootkanselier Graaf van Clarendon.

In 1664 werd de bevolking aanzienlijk versterkt door vele joden, die uit Cayenne onder *David Nassy* zich in Suriname kwamen vestigen. Zij werden door *Willoughby* in alles met de Engelschen gelijkgesteld en mochten vrij hunnen godsdienst belijden.

In dien tijd hadden de Joden het in vele landen zwaar te verantwoorden! Uit Spanje en Portugal, waar zij tijdens de overheersching der Mooren tot grooten luister waren gekomen, werden zij ten getale van 800 duizend verdreven.

Digitized by Google

Ofschoon zij in Italië van de pausen Alexander VI, Paul IV, Sixtus V bescherming ontvingen, gingen velen zich in het pas ontdekte Brazilië vestigen (1500).

In 't eerst waren zij daar ook niet vrij van wreede vervolgingen, maar toen Brazilië voor een groot deel door de Nederlanders veroverd werd en de dappere *Johan Maurits van Nassau* tot Gouverneur was aangesteld (1636–1644) brak eene gouden eeuw voor hen aan. Zij kwamen tot zoo groote welvaart, dat zij bij het vertrek van dezen Gouverneur rijk genoeg waren om het prachtige paleis door hem gebouwd voor eene belangrijke som aan te koopen en tot eene synagoge in te richten.

Na het vertrek van *Maurits van Nassau* gingen de zaken der Nederlanders in Brazilië zoo achteruit, dat zij bij den vrede van *den Haag* (1661) het geheele land weer aan Portugal voor acht millioen gulden moesten afstaan.

De Portugeezen maakten het nu den Joden zoo moeielijk, dat zij in 1664 onder *David Nassy* het land verlieten en zich grootendeels in Cayenne gingen vestigen.

Dit land behoorde sedert 1624 aan Frankrijk, doch in 1657 namen de Hollanders dit deel van Guyana in bezit en vestigden zich daar onder *Gerrit Sprünger*.

In 1664 werden zij echter door de Franschen onder bevel van den zeeofficier *de la Barre* weer

Digitized by Google

van daar verdreven. Zij vertrokken toen naar Suriname, alwaar zij door *Willoughby* met blijdschap werden ontvangen, daar zij èn door hunne kennis van den landbouw èn door hunne rijkdommen de Kolonie van veel nut konden zijn. Het getal inwoners wies hierdoor tot 4000 aan. Deze toevloed van nieuwe kolonisten en de schatten door hen uit Cayenne meegebracht, legden den grond tot den lateren bloei van Suriname.

De Indianen waren dus niet meer de meesters van het land. Zij werden naar de binnenlanden gedrongen en deden slechts van tijd tot tijd eene zwakke poging, om de vreemde indringers te verdrijven. Eindelijk verzoenden zij zich met de Europeanen van wie zij helaas! het gebruik van den alcohol leerden.

III. De aankomst der Zeeuwen onder Abraham Crynssen.

§ 9. De oorlog, die in 1665 tusschen Engeland en Nederland was uitgebroken en bekend is onder den naam van „Tweede Engelsche oorlog" was voor de Kolonie van niet geringe beteekenis!

Tijdens dezen oorlog rustten de Staten van Zeeland 3 oorlogsschepen uit, onder aanvoering van de kapiteins *Julius Lichtenberg* en *Maurits de Rama* om de Engelschen ook in de Amerikaansche wate-

Digitized by Google

ren afbreuk te doen. In Dec. 1666 stak dit eskader onder bevel van den kap. ter zee *Abraham Crynssen* in zee en stevende den 28[en] Februari 1667 de Suriname-rivier op.

Onder het vuur der Engelschen deden de Zeeuwen eene landing en namen na eene kleine schermutseling, waarbij zij weinig of geen verlies leden, de sterkte in. Eenige uren na aankomst van *Crynssen* woei reeds de Prinsenvlag van het fortje, waaraan nu de naam van *Zeelandia* werd gegeven.

Crynssen stelde dadelijk de ingezetenen gerust met de verklaring, dat zij de voorrechten zouden blijven genieten hun door de Engelschen verleend. De goederen van de Engelschgezinde inwoners en van den gouverneur *Biam* werden evenwel verbeurd verklaard. De buit, door de Zeeuwen gemaakt, bedroeg meer dan *f* 400000.

Na het fort versterkt en op alles orde gesteld te hebben, vertrok *Crynssen*, terwijl hij *Maurits de Rama* als bevelhebber achterliet.

De vrede van *Breda* maakte den 31[en] Juli 1667 een einde aan den oorlog tusschen Engeland en Nederland. Hierbij werd o. m. bepaald, dat de plaatsen door de wederzijdsche vijanden vóór 10 Mei veroverd, aan den overwinnaar zouden verblijven. Door deze bepaling kreeg Engeland **Nieuw-Nederland** en Nederland **Suriname** in bezit.

Digitized by Google

TWEEDE TIJDVAK.

Van den vrede van Breda tot den vrede van Amiens of van 1667—1802.

IV. Suriname, eene bezitting van de West-Indische Compagnie.

§ 10. De Engelsche kapitein *John Hermans*, waarschijnlijk onbekend met het sluiten van den vrede, misschien ook door *Lord Willoughby* hiertoe overgehaald, verscheen op 18 October 1667, na eerst Cayenne op de Franschen veroverd te hebben met 7 oorlogsschepen voor het fort *Zeelandia.* In weerwil van eene heldhaftige verdediging, geleid door den dapperen ridder *de Lezij*, die uit Cayenne met ruim 200 Franschen naar Suriname gevlucht was, moest weldra het besluit tot de overgave van het fort genomen worden.

Nadat Hermans aan de inwoners veel schade had berokkend door het vernielen hunner molens en het plunderen hunner plantages, vertrok hij

Digitized by Google

naar Barbados, alwaar hij den bevelhebber *Maurits de Rama* met vele andere gevangenen aan wal zette.

Ofschoon *Willoughby*, gouverneur van Barbados, zeer goed wist, dat de vrede gesloten was, liet hij toch de gevangenen naar Martinique vervoeren. Daarop zond hij zijn' zoon *Henry* naar Suriname, om de Engelschen, die daar gevestigd waren, over te halen, de kolonie te verlaten. Het gevolg hiervan was, dat ruim 1200 personen, waaronder de joodsche familiën, die met *Willoughby* in Suriname gekomen waren, naar Jamaïca vertrokken. Aan deze nijvere Joden had dit eiland zijn' lateren bloei gedeeltelijk te danken.

De schade door *Henry Willoughby* aan de Kolonie toegebracht was zeer groot: niet alleen beroofde hij het land van een belangrijk deel zijner bevolking, maar hij liet ook veel slaven, vee en suiker naar Barbados vervoeren.

De regeering van de Vereenigde Provinciën hiervan verwittigd, beklaagde zich bij de Engelsche regeering over deze onwettige handeling van *Willoughby*. Engeland zond onverwijld aan deze den last de gemaakte schade te vergoeden en dadelijk zijn' zoon de Kolonie te doen ontruimen.

§ 11. Den slag door *Willoughby* haar toegebracht, kwam de Kolonie niet spoedig te boven. Het gebrek aan arbeidskrachten deed zich sterk

Digitized by Google

gevoelen en er ontstond bij de bevolking, die meer Engelsch- dan Hollandschgezind was, een geest van ontevredenheid, die allen vooruitgang tegenwerkte.

Daarbij kwam nog het verschil, dat tusschen de Algemeene Staten en Zeeland over het eigendomsrecht van de Kolonie gerezen was. Daar Suriname door den Zeeuwschen Commandeur *Crijnssen* veroverd was, matigde Zeeland zich het gezag over de Kolonie aan en stelde in Februari 1669 *Filip Julius Lichtenberg* tot Gouverneur aan. De Alg. Staten daarentegen oordeelden, dat de verovering van Suriname op hunne kosten geschied was en het oppergezag dus bij hen moest berusten.

Dit geschil werd gelukkig bijgelegd en *Lichtenberg* kon eindelijk het Bestuur over de Kolonie aanvaarden (1669—1671).

Gedurende het tweejarig Bestuur van *Lichtenberg* veroorzaakten de tegenkantingen van de inwoners, die liever weer onder het gezag van Engeland kwamen, hem veel zorg. Ook mocht het hem niet gelukken de oorspronkelijke inwoners, de Indianen, te bedwingen, die door hunne invallen de kolonisten begonnen te verontrusten.

§ 12. Bij den vrede van *Westminster* (1674) die een einde maakte aan den Derden Engelschen Oorlog, werd Nederland bevestigd in het volle bezit van Suriname, doch Engeland bedong hierbij, dat het

Digitized by Google

den bewoners van Suriname vrij zou staan met hunne slaven de kolonie te verlaten. Van dit recht maakten eenige joodsche familiën, te zamen ongeveer 300 personen, gebruik.

In December 1678 nam de Gouverneur *Johannes Heinsius* (1678–1680) de teugels van het Bewind in handen. Als secretaris van den Raad van Justitie in Brazilië had hij zich daar gunstig onderscheiden en zijn naam had in de Kolonie een' goeden klank. Van dezen Gouverneur had men groote verwachtingen, doch het is hem niet mogen gelukken verbetering te brengen in den slechten toestand, waarin de Kolonie verkeerde. Toen hij dan ook in April 1680 te Paramaribo overleed, werd dit verlies noch door de Surinaamsche bevolking, noch door het Nederlandsch Bestuur al te zeer betreurd.

De invallen der Indianen namen zoo schrikbarend toe, dat op herhaald aandringen van *Heinsius* Zeeland er toe was overgegaan 150 man naar Suriname te zenden, die echter weinig uitrichtten en reeds in 1682 naar het Moederland terugkeerden.

Daar het beheer der Kolonie aan Zeeland slechts moeielijkheden en kosten, doch geen voordeel verschafte, verkochten de Staten van dit gewest in 1682 hun eigendom aan de **West-Indische Compagnie** voor *f* 260.000.– De Alg. Staten keurden dezen afstand goed en verleenden aan de nieuwe eigenaars een Octrooi voor 10 jaren.

Digitized by Google

Doch de West-Indische Compagnie had haren bloeitijd reeds lang achter den rug en kon dus de zware kosten niet dragen, die vereischt werden, om de Kolonie winstgevend te maken. Daarom verkocht zij reeds in 1683 van haar nieuw eigendom $^1/_3$ aan de stad Amsterdam en $^1/_3$ aan *Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck*, die zich verbond zelf als Gouverneur naar Suriname te vertrekken. Den 24^{en} November 1683 bracht dan ook het schip „Jonge Pieter" hem te Paramaribo aan.

De nieuwe eigenaars namen den titel aan van **Geoctroyeerde Societeit van Suriname.**

V. Het Bestuur van Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck (1683–1688) en de invallen der Franschen.

§ 13. Bij de komst van dezen gouverneur, aan wien Suriname zoo groote verplichtingen zou hebben, was de toestand der Kolonie alles behalve rooskleurig. Door het vertrek der Engelsche kolonisten waren vele plantages verlaten. De losbandigheid der planters, de wreede behandeling der slaven, de invallen der Indianen, de onderlinge twisten tusschen de inwoners werkten in hooge mate belemmerend op de ontwikkeling van dit door de Natuur zoo rijk gezegende land.

Digitized by Google

Aan *Van Sommelsdijck* komt de eer toe door zijn krachtig Bestuur eene groote verandering ten goede in den algemeenen toestand der Kolonie te hebben gebracht!

Uit een rijk en aanzienlijk geslacht geboren — een zijner voorvaders was jaren lang gezant van de Republiek der Vereenigde Nederlanden aan het hof van *Hendrik IV* en van *Lodewijk XIII* — was *Cornelis Aerssen van Sommelsdijck*, opgevoed aan het hof van den stadhouder *Willem II*, de speelmakker van het „Kind van Staat", den later zoo beroemden koning-stadhouder *Willem III*. Als kolonel van een regiment ruiterij hielp hij in 1672 zijn geboortegrond tegen de binnendringende Franschen beschermen.

Hij was edelmoedig en ridderlijk van aard, paarde aan vroomheid eene groote godsdienstige verdraagzaamheid en was even weldadig als rechtvaardig. Jammer, dat hij door zijn oploopend karakter en door zekere norschheid velen van zich vervreemdde en door eene al te groote gestrengheid zich vele vijanden maakte.

Met de komst van *Van Sommelsdijck* begon een nieuw leven voor de Kolonie. Door hem werd de grondslag van haren lateren bloei en welvaart met vaste hand gelegd!

Er zijn weinig gouverneurs van Suriname aan te wijzen, die zich er op beroemen kunnen met

Digitized by Google

zulk een ruimen blik den toestand der Kolonie overzien te hebben en zoo doortastend te zijn geweest in het uitroeien van misbruiken als de ridderlijke *Van Sommelsdijck*.

Dat zijn werkkracht verbazend moest zijn, blijkt uit al hetgeen hij gedurende zijn vijfjarig Bestuur heeft tot stand gebracht:

Door wijze verordeningen ging hij zooveel mogelijk de wreede mishandelingen der ongelukkige slaven te keer.

Aan het hoofd van eene geringe krijgsmacht trok hij tegen de vijandige Indianen op en dwong de 3 hoofdstammen *Caraïben*, *Arowakken* en *Warrows* tot den vrede, waardoor de kolonisten van verdere aanvallen verschoond bleven. Ook met de boschnegers van de Coppename, de afstammelingen der slaven, die reeds onder de Engelschen naar de bosschen gevlucht waren, sloot hij vrede.

Door de soldaten, die vóór zijne komst een lui en losbandig leven leidden, liet hij vele nuttige werken tot stand brengen. Zoo werd de naar hem genoemde *Sommelsdijcksche* kreek gegraven en het fort *Sommelsdijck* aan de samenvloeiing van de Commewijne en Cottica aangelegd.

§ 14. Tijdens het Bestuur van *Van Sommelsdijck* kwamen vele Fransche uitgewekenen of émigrés, na de herroeping van het Edict van Nantes (1685)

Digitized by Google

uit hun vaderland gevlucht, zich in Suriname vestigen. Onder deze uitgewekenen vond men uitstekende ambachtslieden en flinke landbouwers. *Sommelsdijck*, die zelf met eene Fransche dame uit een adellijk geslacht getrouwd was en onder de Fransche protestanten vele vrienden telde, ontving de vluchtelingen vriendelijk en gaf hun land ter bebouwing. Van deze Franschen kwamen weldra velen door handel en landbouw tot groote welvaart. Door eenigen werden zelfs belangrijke ambten met kunde en ijver vervuld! De gouverneurs *Jean Coutier*, *Henry* en *Jacob de Cheuses* zijn afstammelingen dezer réfugiés. Aan de vestiging dezer Fransche kolonisten zijn vele plantages van Suriname hare Fransche namen verschuldigd.

Verdraagzaam als hij was, gaf *Van Sommelsdijck* den Joden verlof aan den rechteroever van de Suriname op een stuk land hun door hunnen geloofsgenoot *Samuel Nassy* geschonken, een dorp aan te leggen, dat den naam kreeg van **Joden Savane**. Hier bouwden zij vele mooie huizen en eene prachtige synagoge. Dit fraai gelegen dorp kwam spoedig tot groote welvaart, doch geraakte later tot diep verval, zoodat het nu eene wildernis is en de plaats nauwelijks is aan te wijzen, waar de Joden hunne godsdienstige bijeenkomsten hielden en zooveel weelde ten toon spreidden.

Als streng Calvinist eischte de Gouverneur, dat

Digitized by Google

de Zondagsrust in acht werd genomen, doch nu kreeg hij de Joden tegen zich, die beweerden, dat zij hierdoor in hunne privilegiën verkort werden, daar zij onder de Engelschen des Zondags met hunne slaven mochten arbeiden en reizen. Ook was het velen slavenhouders niet aangenaam, dat hij een Raad van Politie en Justitie instelde, om aan het straffeloos begaan van misdrijven een einde te maken.

§ 15. In weerwil van al het goede door *Van Sommelsdijck* tot stand gebracht, had hij dus toch vele vijanden onder de ingezetenen en de ontevredenheid over zijn Bestuur was zoo groot, dat herhaaldelijk klachten tegen hem bij de Directeuren van de Geoctroyeerde Societeit inkwamen. Op al deze beschuldigingen wist de Gouverneur zich behoorlijk te verdedigen. Hoe gezocht ze soms waren en hoe groot de onverdraagzaamheid in die tijden was, blijkt uit het volgende:

Eene der vele aanklachten tegen den Gouverneur ingebracht, luidde, dat hij „Paapsche geestelijken in de Kolonie had toegelaten, waardoor vele kolonisten den Katholieken Godsdienst aannamen". Daar dit volgens de Staten van Zeeland in strijd was met eene der voorwaarden, bedongen bij de overgave der Kolonie, berispten zij *Van Sommelsdijck* hierover. Daar volgens hunne meening door de toe-

Digitized by Google

lating der „Paapsche geestelijken" de geheele Kolonie in gevaar was gebracht, eischten zij, dat die priesters naar Nederland zouden worden teruggezonden. *Van Sommelsdijck* liet de lijken der priesters, die kort na hunne aankomst in de Kolonie overleden waren, opgraven en zond hun gebeente naar Zeeland over met de mededeeling aan de Directeuren van de Geoctr. Societeit, dat hij met schipper *Johannes Plas* aan de Staten van Zeeland toegezonden had de beenderen van de drie overledene „Papen".

Op last van de Alg. Staten werden de beenderen naar Suriname teruggezonden en aldaar weer begraven.

Ten einde aan alle lasterlijke aantijgingen paal en perk te stellen, vaardigde de Gouverneur den 30^{en} Juni 1687 bij trommelslag eene publicatie uit, waarin hij iedereen, die iets tegen hem had in te brengen, opriep, om voor het Hof hunne beschuldigingen vol te houden, alwaar hij niet als Gouverneur, maar als gewoon burger zou verschijnen om „alle satisfactie te geven." Toen aan eene tweede en derde oproeping evenmin als aan de eerste gevolg was gegeven, liet hij dit feit in de notulen van het Hof opteekenen, terwijl hij al de beschuldigingen als laster van zich afwierp.

Op voorstel van *Van Sommelsdijck* werden ingevolge de Resolutie van 20 Juli 1684, uit Nederland,

Digitized by Google

veroordeelde misdadigers naar Suriname gezonden, om aldaar in het garnizoen soldatendienst te verrichten.

Dit besluit zou voor den Gouverneur noodlottig worden!

Van de soldaten werd zware arbeid geëischt! Zoo moesten zij tot het maken van eene glooiing bij het fort Zeelandia zware steenen van elders vervoeren en kregen vaak door gebrek aan aanvoer uit het Moederland geen voldoend rantsoen. Hierdoor ontstond onder hen een geest van muiterij, die aan *Van Sommelsdijck* het leven zou kosten!

Den 19en Juli 1688 kwamen elf muiters, beschonken en met geweren gewapend op den Gouverneur af, die met den Commandeur *Verboom* in de Oranjelaan langs het gouvernementshuis op en neer wandelde.

Op ruwen toon eischten zij van hem vermeerdering van rantsoen en vermindering van werk. De Gouverneur trok dadelijk zijn zwaard, om de muitelingen terug te drijven, doch eer hij zich er van bedienen kon, vuurden zij allen hunne geweren af. Doodelijk getroffen viel de ongelukkige neer en gaf dadelijk den geest. Ook de Commandeur *Verboom* werd getroffen en overleed negen dagen later.

De muitelingen maakten zich daarna meester van het fort Zeelandia, alwaar zij het lijk van den vermoorden landvoogd met krijgseer begroeven.

Digitized by Google

Kapitein *Abraham van Vredenburch* trad in plaats van *Verboom* als bevelhebber der troepen op en begaf zich naar het fort, om de rebellen tot onderwerping te brengen. De muitende soldaten namen hem echter gevangen.

Nu waren zij de geheele Kolonie meester!

Zoo groot was de angst, dat de Raad van Politie tot beveiliging van het leven der ingezetenen een verdrag met hen sloot, waarbij hun geheele kwijtschelding van straf werd toegezegd.

Intusschen was het *Vredenburch* gelukt uit het fort te ontvluchten en bijgestaan door den burgerkapitein *Nassy* en eenige gewapende burgers de rebellen te dwingen het fort te ontruimen. Zij maakten zich daarop meester van het ten anker liggend schip de *Salamander*, doch werden gevat. De elf moordenaars werden ter dood gebracht en een zestigtal rebellen naar Nederland teruggezonden. Mevrouw *Van Sommelsdijck* bood het aandeel van haren man in de Kolonie eerst aan de Geoctr. Societeit en daarna den stadhouder Willem III te koop aan, doch het gelukte haar niet het van de hand te doen. Eerst in 1770 kocht de stad Amsterdam voor *f* 700.000 dit aandeel van de erven Van Sommelsdijck.

§ 16. De Geoctr. Societeit bood het Bestuur over de Kolonie den zoon van den vermoorden Land-

Digitized by Google

voogd, *François van Aerssen* van Chatillon, aan. Doch deze meende voor de eer te moeten bedanken en nu viel de keus op den Raad van Politie *Jan van Scharphuisen*, die wegens zijn lang verblijf in de Kolonie, goed bekend was met personen en zaken.

Nauwelijks had hij den 12[en] Maart 1689 het Bestuur overgenomen, of hij trachtte orde te stellen in den verwarden toestand, waarin de Kolonie sedert den dood van *Van Sommelsdijck* verkeerde. Al dadelijk begon hij, een aanval der Franschen duchtende, het fort Zeelandia te versterken. Nog was hij hiermêe bezig, toen eene Fransche vloot van 9 oorlogsschepen onder aanvoering van den Admiraal *Du Casse* den 6[en] Mei 1689 de haven binnenzeilde. Het fortje, dapper verdedigd door soldaten en burgers, doorstond een driedaagsch bombardement. *Du Casse* moest in zulk eene haast weer zee kiezen, dat een zijner schepen op eene modderbank bleef vastzitten en zich op genade moest overgeven. *Van Scharphuisen* liet de bemanning van dit schip van het noodige voorzien en stelde haar in de gelegenheid naar een naburig Fransch eiland te vertrekken. Deze grootmoedige daad bracht hem later voordeel aan! Toen hij n.l. in 1696 weer naar Nederland vertrok, door velen miskend en vooral door de Israëlieten gehaat, viel hij in handen van Fransche kapers, die hem eenigen

Digitized by Google

tijd te St. Malo gevangen hielden. Alleen aan de goede bejegening, die hij vroeger aan de Fransche gevangenen gegeven had, had hij het te danken, dat hij spoedig in vrijheid werd gesteld.

Onder de dappere verdedigers van Paramaribo tijdens den aanval van *Du Casse* bevond zich de heer *Van Chatillon*, die zelf gekwetst werd, doch tot groote vreugde der bevolking spoedig herstelde. De achting en de liefde, die de Surinaamsche bevolking hem toedroeg, verdiende hij ten volle. Aan hem komt de eer toe het eerst de cacaoplant te hebben ingevoerd en hem is het ook te danken, dat de Kolonie in 1689 niet in Fransche handen kwam. Nadat hij de nalatenschap zijns vaders had geregeld, vertrok hij naar Nederland, waar hij in 1712 benoemd werd tot vice-admiraal van Holland.

§ 17. Bij zijne komst in Suriname had de Gouverneur *Van Scharphuisen* de onvoorzichtigheid den invloedrijken Israëliet *Samuel Cohen Nassij* op eene onvriendelijke wijze te ontvangen, daar het hem reeds in Holland bekend was, dat *Nassij* aan het hoofd stond van de partij, die *Van Sommelsdijck* zoo zeer had tegengewerkt en belasterd.

De heerschzuchtige *Nassy*, die om zijn' rijkdom en invloed meende de gelijke, zoo niet de meerdere, van den Gouverneur te zijn, was zeer gebelgd over de onheusche ontvangst, die hem was te

Digitized by Google

beurt gevallen, toen hij aan hem werd voorgesteld en had daarom zijn' val gezworen.

Met dit doel verliet hij de Kolonie, vestigde zich te Amsterdam en liet geen middel onbeproefd, om bij de Regeering de terugroeping van *Van Scharphuisen* te bewerken. Ook wendden zich de voornaamste Israëlieten schriftelijk tot de Directeuren van de Geoctr. Societeit met het dringend verzoek *Van Scharphuisen* terug te roepen. Doch deze door zooveel miskenning en tegenwerking geheel ontmoedigd, vroeg zelf zijn ontslag, dat hem **eervol** verleend werd. Tot zijn' opvolger werd benoemd *Mr. Paulus van der Veen*, die den 14[en] Mei 1696 het Bestuur van hem overnam.

Onder het rustige Bestuur van *P. van der Veen* (1696—1707) kon de Kolonie zich ongestoord ontwikkelen. De landbouw breidde zich meer en meer uit. De suikercultuur en de handel in letterhout leverden reeds belangrijke winsten op. Jammer, dat er zoo slecht voor de verdediging tegen een' vijandelijken aanval gezorgd was! Spoedig zouden de kolonisten de nadeelige gevolgen hiervan ondervinden!

Tijdens het Bestuur van *Johan de Goyer* (1710—1715) zeilden den 8[en] Juni 1712 op last van de Fransche regeering twee schepen onder den admiraal *Jacques Cassard* de rivier Suriname binnen en begonnen onverwijld het fort te beschieten.

Digitized by Google

Evenals in 1696 bood de bevolking zulk een' hardnekkigen tegenstand, dat de vijand reeds na twee dagen weder zee moest kiezen, de verovering der Kolonie tot later uitstellende. Hier zou uitstel, helaas! geen afstel zijn. Reeds den 8en October van hetzelfde jaar keerde *Cassard* terug met 8 oorlogsschepen en 30 kleinere vaartuigen, waarop 3000 man landingstroepen.

Tegen deze overmacht baatte de dapperheid der bevolking weinig!

Den 9en Oct. begonnen de Franschen Paramaribo te beschieten, doch daar hun vuur krachtig van den wal werd beantwoord, lieten zij hunne schepen de rivier opzeilen, landden op vele plantages en waren weldra meester van de rivieren Para en Suriname tot aan de Joden-Savane. Vele slaven maakten van de algemeene verwarring gebruik om naar de bosschen te vluchten en de benden van vroegere wegloopers te versterken. Door *Cassard* werd den 27en Oct. aan het Bestuur der Kolonie het voorstel gedaan over eene brandschatting te onderhandelen. Dit voorstel ging gepaard met de bedreiging, dat hij bij weigering alle plantages langs de rivieren zou platschieten.

Het Bestuur, de Kolonie voor algeheelen ondergang willende bewaren, voldeed aan den eisch van *Cassard*.

Nadat deze een bedrag van meer dan een half

Digitized by Google

millioen gulden aan slaven, suiker, zilverwerk, gemunt geld enz. had ontvangen, verliet hij den 12^{en} Dec. het zwaar beproefde land.

De inval van *Cassard* had voor Suriname zeer nadeelige gevolgen, die zich nog lang daarna deden gevoelen. Het allernoodlottigst gevolg was de groote vermeerdering der wegloopers of Marrons, die gedurende de 18e eeuw eene zware plaag voor de kolonisten waren.

Tot bestrijding van de kosten der brandschatting, moest elk burger 8 à 10 $^0/_0$ van de waarde zijner bezittingen betalen, wat velen weigerden, daar volgens hunne meening de aanval van *Cassard* zou zijn afgeslagen, als het Bestuur voor betere verdedigingswerken had gezorgd. Om niet hoog te worden aangeslagen, stonden vele planters hunne slaven toe, de plantages te verlaten en zich in de bosschen te verschuilen, totdat de ambtenaren, belast met het opmaken van een inventaris van ieders bezitting, zouden vertrokken zijn. Slechts weinige slaven keerden op de roepstem hunner meesters terug! Hierdoor werd het aantal Marrons belangrijk vermeerderd!

Om aan den eisch der bevolking te voldoen, werd uit Nederland de ingenieur *Draak* naar Suriname gezonden, om een uitvoerig verslag omtrent de verdediging op te maken. Na een degelijk onderzoek stelde *Draak* voor, de oude fortificatiën te verster-

Digitized by Google

ken en nieuwe aan te leggen. De kosten hiervan werden op *f* 800,000 begroot en hiervan moest de bevolking der Kolonie het drie-vierde deel bijdragen.

Als hoofdverdedigingswerk werd nu aan de samenvloeiing van de Suriname en de Commewijne een fort gebouwd, dat den naam kreeg van *Nieuw-Amsterdam.* De eerste steen werd in 1734 gelegd door den Gouverneur *Jacob Alexander Henry de Cheuses* (1734—1735), die slechts 46 dagen en van alle Gouverneurs van Suriname het kortst geregeerd heeft.

Met de uitvoering van het plan van *Draak* werd de ingenieur *Dominique de Marets* belast.

Eerst in 1747 werd dit werk voltooid!

VI. De toestand der Kolonie na den inval van Cassard tot aan de komst van Mauricius.
1712—1742.

§ 18. De Kolonie heeft na den inval van *Cassard* tot aan de komst van *Mauricius* een' moeielijken tijd gehad.

Zij scheen haren ondergang nabij!

De Gouverneurs wisselden elkaar af zonder eenige verbetering in den ongunstigen toestand der Kolonie te kunnen brengen.

Van de Raden van Politie en het Hof van Justitie,

Digitized by Google

door *Jan van Scharphuisen* ingesteld, ondervonden zij niets dan tegenwerking.

Deze Raden van Politie, vaak hun persoonlijk belang boven dat der Kolonie stellende, namen steeds eene vijandige houding aan tegen alle Gouverneurs, die de belangen der Geoctr. Societeit wilden behartigen. Daar zij tot de rijkste ingezetenen behoorden, verzetten zij zich tegen elke nieuwe belasting en gaven aan de andere burgers het voorbeeld, om zich aan de betaling daarvan te onttrekken. Alzoo ondervonden de meeste Gouverneurs, in plaats van medewerking, den heftigsten tegenstand van de mannen, die geroepen waren met hen de belangen der Kolonie te behartigen.

Toch moet erkend worden, dat zij wel eens het recht aan hunne zijde hadden, ofschoon hunne wijze van optreden afkeuring verdient!

Behalve het gemis aan samenwerking tusschen de Gouverneurs en de Raden van Politie, werkten ook de invallen der Marrons belemmerend op de ontwikkeling der Kolonie.

In het begin der achttiende eeuw bedroeg het aantal weggeloopen slaven reeds vijf à zes duizend. Door den inval van *Cassard* werd dit aantal meer dan verdubbeld, zoodat zij zich nu sterk genoeg achtten den strijd tegen de kolonisten aan te binden.

Eerst bepaalden de Marrons zich er toe des nachts de plantages uit te plunderen en vóór het aanbreken

Digitized by Google

van den dag met rijken buit beladen naar hunne veilige schuilplaatsen terug te keeren. Doch van hunne macht bewust, werden zij steeds driester en kwamen eindelijk op klaarlichten dag hunne onwelkome bezoeken aan de planters brengen.

Zoo deden zij op den 28^{en} Juni 1730 een aanval op Berg-en-dal, het eigendom van den Gouverneur *Carel de Cheuses* (1728—1734), waar de slaven zeer menschelijk behandeld werden en daarom aan hunne meesters gehecht waren. Zij stelden zich dan ook tegen de aanvallers dapper te weer, doch moesten eindelijk voor de overmacht bukken. Reeds maakten de Marrons zich gereed met rijken buit en eenige vrouwelijke krijgsgevangenen naar hunne bosschen terug te keeren, toen de slaven, die in den molen werkzaam waren, op de roepstem der veldarbeiders naar buiten stormden en hen zoo flink aanvielen, dat zij, met achterlating van alles, wat zij geroofd hadden, het hazenpad moesten kiezen. Tot loon voor hunne trouw verkregen de slaven van Berg-en-dal vele voorrechten, die zij tot de vrijverklaring der slaven in 1863 behouden hebben.

Het wegloopen der slaven nam zoo schrikbarend toe, dat de Gouverneur *Jan Coutier* (1717—1721) het noodig achtte hiertegen de doodstraf in te voeren, nadat door zijn' voorganger *Johan Mahony* (1716—1717) premiën waren gesteld op het ontdekken van de schuilplaatsen der boschnegers.

Digitized by Google

Doch door de talrijke ontvluchtingen der slaven werden de plantages toch niet ontvolkt, daar de slavenschepen onafgebroken nieuwen voorraad aanbrachten. In 1730 had de W.-I. C. zich verbonden jaarlijks 2500 slaven aan de Kolonie te leveren en toen er door haar van 1730 tot 1735 slechts 13000 in plaats van 15000 koppen waren aangevoerd, werd er voor rekening van de Geoctr. Societeit van 1838 tot 1845 meer dan 70 schepen naar de Kust van Guinea gezonden, om in het te kort te voorzien.

Voor de beschaving en de ontwikkeling dezer slaven, die minder als menschen dan wel als werktuigen tot productie van suiker en andere stapelgoederen werden beschouwd, werd niets gedaan!

De slavenhouders meenden, dat het in hun belang was, de jonge slaven in onkunde te laten opgroeien, daar zij vreesden, dat kennis hun de macht zou geven, hunne boeien te verbreken en zich aan hunne heerschappij te onttrekken.

§ 19. In 1730 bedroeg het aantal plantages ruim 400. Op de meeste dezer plantages werd suiker verbouwd. Langzamerhand begon men zich ook op andere cultures toe te leggen. Door *Hansbach*, een Duitscher, werden in 1720 de eerste koffieboomen geplant. Waarschijnlijk ontving hij ze van den Gouverneur *Coutier*, wien eenige koffieboompjes uit den *Hortus Medicus*

Digitized by Google

van Amsterdam door den burgemeester *Nicolaas Witsen* aangekweekt, waren toegezonden.

Daarna werd door de *Neale*, eigenaar van plantage Nieuw-Levant eene groote koffie-aanplanting aangelegd en in 1724 werd de eerste Surinaamsche koffie te Amsterdam aangebracht.

Met den tabaksbouw werd in 1706 opnieuw eene proef genomen. Deze proef gelukte zoo goed, dat in 1749 meer dan 30000 pond tabak naar Nederland kon verzonden worden.

Reeds in 1685 had de *Ridder de Chatillon*, die op last van zijn' vader weggeloopen soldaten moest opsporen, uit Brazilië de eerste cacaoplantjes in Suriname gebracht, doch eerst in 1733 werd uit Suriname cacao naar Nederland verscheept.

Ook met de katoenteelt werden proeven genomen en in 1735 werd het eerste product naar Amsterdam verzonden. Deze proeven slaagden zoo goed, dat de raadsheer *Johan Felix* o. a. in 1756 van zijne plantage aan de Mattapicakreek 20000 pond katoen en 50000 pond koffie kon verschepen.

Het verschijnsel, dat de landbouw trots de heerschende twisten en de bestaande misbruiken nog zulke resultaten kon opleveren, kan alleen verklaard worden uit de groote vruchtbaarheid van het land, de verbazende werkkracht der slaven en de onverbiddelijke gestrengheid hunner meesters!

Digitized by Google

VII. Het Bestuur van Johan Jacob Mauricius. 1742—1751.

§ 20. *Mauricius* kwam den 15^{en} Oct. 1742 in Suriname aan en was de opvolger van *Gerard van de Schepper* (1738—1742). Deze heeft het eerst den titel van Gouverneur-Generaal gedragen en is ook de eerste Gouverneur van Suriname geweest, die **niet eervol** ontslagen werd en wel wegens misbruik van gezag.

Ten aanzien van *Mauricius* waren de verwachtingen bij de kolonisten hoog gespannen! Van hem toch was het bekend, dat hij reeds als kind buitengewone blijken van bekwaamheid had gegeven en later aanzienlijke posten in Nederland had bekleed.

Wie zou hebben kunnen voorspellen, dat de man, wiens benoeming tot Gouverneur-Generaal in de Kolonie een juichtoon deed opgaan, negen jaren later, door een groot deel der bevolking gehaat, naar Nederland zou moeten vertrekken, om zich vrij te pleiten van de zware beschuldigingen tegen hem ingebracht?

In de eerste jaren zijns Bestuurs deed *Mauricius* zich kennen als een bedaard en inschikkelijk mensch. Doch vuige laster en kwaadaardige verdachtmakingen van eenige rijke ingezetenen, wien hij het niet naar den zin wist te maken en wien hij soms op

Digitized by Google

krenkende wijze hunne losbandige levenswijze verweet, maakten zijn gemoed bitter!

De wijze, waarop *Mauricius* zijne tegenstanders bestreed, was niet geschikt om eene verzoening teweeg te brengen, maar maakte de klove tusschen hem en de tegenpartij, die hij in zijn dagboek met den naam van **„Cabale"** aanduidde, wijder en wijder.

Een zijner machtigste vijanden was *Charlotte Elisabeth van der Lith*, meer bekend onder den naam van Mevrouw *Audra*, die zich vóór haren dood er op beroemen kon de echtgenoote van drie gouverneurs en twee predikanten te zijn geweest. Deze invloedrijke vrouw was de ziel der „Cabale" en had den val van *Mauricius* gezworen.

Met den door zijn' rijkdom niet minder invloedrijken *Salomon Duplesis* vereenigd, werkte Mevrouw *Audra* in alles *Mauricius* tegen. Door lasterlijke praatjes wist zij zelfs aanhangers van den Gouverneur aan hare zijde te krijgen en zoo ontstond er eene machtige partij in wier oog hij niets goeds kon doen en aan wie het vaak gelukte zijne beste handelingen in een kwaad licht te stellen.

In Maart 1747 vertrok *Duplesis* naar Holland, om de terugroeping van den Gouverneur te bewerken. Geen poging liet hij onbeproefd, om zijn doel te bereiken. Toch is dit hem niet geheel gelukt!

In 1750 werd door den Stadhouder *Willem IV* eene Commissie benoemd, bestaande uit de heeren

Digitized by Google

Hendrik Ernst Baron van Spörche als eerste Commissaris, *Mr. Karel Boschaart* en *Mr. Hieronimus Swart Stenis* als mede-commissarissen, om in Suriname de klachten tegen den Gouverneur ingebracht, te onderzoeken.

Deze Commissie kwam in Dec. 1750 in Suriname aan en verleende dadelijk audientie aan allen, die grieven tegen den Gouverneur hadden.

Hiervan werd een ruim gebruik gemaakt!

Mauricius wist zich van de ingebrachte beschuldigingen vrij te pleiten, doch de Commissie oordeelende, dat de klove tusschen Gouverneur en ingezetenen te groot was, om gedempt te worden, gaf aan *Mauricius* **eervol** ontslag met behoud van zijn inkomen, om zich in Nederland voor de Directeuren der Geoctr. Societeit te gaan verdedigen.

Weldra zegevierde Mauricius over zijne vijanden!

Zijne onschuld werd erkend en als Minister van Staat vertrok hij naar Hamburg, waar hij in groot aanzien in 1765 overleed.

En *Duplesis* — de trotsche tegenstander van *Mauricius*, wiens dochter *Maria Susanna* door hare wreedheid en misdaden eene zekere vermaardheid heeft verkregen en op wier grafzerk in de Hervormde kerk te Paramaribo nog de woorden: „Eindelijk ben ik tot rust gekomen" te lezen staan — *Duplesis* werd veroordeeld in de kosten van het proces en uit Suriname verbannen. Zelfs

Digitized by Google

moest hij op eene aanklacht van *Mauricius* wegens laster, jarenlang te 's-Gravenhage gevangen zitten.

Èn voor *Mauricius* èn voor de Kolonie is het te betreuren dat hij bij zoovele schitterende talenten over zoo weinig zelfbeheersching te beschikken had. Ware dit niet het geval geweest, hij zou zich verheven geacht hebben boven het kleingeestig gevit van een *Duplesis* of de hatelijke plagerijen van een Mevrouw *Audra;* zijne groote werkkracht en zijne uitgebreide kennis zouden dan de Kolonie meer ten goede zijn gekomen en zich zelven had hij veel leed bespaard.

§ 21. Toch is het Bestuur van *Mauricius*, in weerwil van de aanhoudende twisten, niet onvruchtbaar geweest! Om het zedelijk peil te verhoogen, verbood hij bij wet het lichtvaardig zweren en vloeken en het ontheiligen van Gods naam.

Ook maakte hij een eind aan het verfoeielijk gebruik, waarbij ter dood veroordeelden te pronk gesteld en mishandeld werden, alvorens hunne straf te ondergaan.

Daar hij het Christendom beschouwde als het beste middel, om de zeden te verzachten en het lot der slaven dragelijker te maken, stelde hij de slaven, die het eigendom van de Geoctr. Societeit waren, in de gelegenheid godsdienstig onderwijs te ontvangen. In 1747 werd voor het eerst een'

Digitized by Google

dezer slaven, *Benjamin* genaamd, door *Ds. de Ronde* de doop toegediend. Voor *Mauricius* moest het eene groote zelfvoldoening zijn geweest, dat dit nog onder zijn Bestuur had plaats gevonden, daar zijne vijanden steeds de verspreiding van het Christendom onder de slaven hadden tegengewerkt, hetgeen hem eens de klacht deed uiten, „dat al zijne pogingen bij het Hof van Policie, om het Christendom ook voor den slaaf toegankelijk te maken schipbreuk leden en naar het hem voorkwam de bekeering der zoogenaamde Christenen die der heidenen moest voorafgaan."

Daar Nederland aan den Oostenrijkschen Successie-oorlog (1740—1748) deelnam, vreesde *Mauricius* een inval der Franschen en liet daarom de redoute Purmerend aanleggen, om in verband met het vuur van het fort Nieuw-Amsterdam het binnenvaren der Suriname te bemoeielijken.

Daar het aantal blanken zeer gering was in verhouding tot de slavenbevolking, werden op voorstel van *Mauricius* eenige Duitsche familiën uitgenoodigd zich onder voordeelige voorwaarden in Suriname te komen vestigen. Aan deze uitnoodiging werd eerst door eenige Paltzerboeren en later door eenige Zwitsersche gezinnen gevolg gegeven. De Paltzers en Zwitsers kwamen vol goeden moed in de Kolonie aan, in de hoop er een goed bestaan te vinden. Zij werden door het Bestuur van vee en bouw-

Digitized by Google

gereedschappen voorzien, doch de onvruchtbaarheid en de ongunstige ligging van het land aan het Oranjepad in Boven-Suriname, hun als vestigingsplaats aangewezen, de gedurige aanvallen der Marrons, hevige ziekten, die onder hen uitbraken, het liederlijk leven, dat de meesten begonnen te leiden, — als gevolg van de ondervonden teleurstellingen — ziedaar de oorzaken, die deze kolonisatieproef geheel deden mislukken.

De vijanden van *Mauricius* gaven hem ook hiervan de schuld!

Onder het Bestuur van *Mauricius* werd door *William Hack* aan wien door de Staten-Generaal in 1743 een Octrooi werd verleend voor 12 jaren, eene Mineraal-Maatschappij opgericht.

Deze Geoctroyeerde Sur. Mineraal-Comp. met een werkkapitaal van *f* 96000 bekwam van het Bestuur „De Blauwe Berg" voor een onderzoek in concessie. Vele mijnwerkers togen daarop naar Suriname, om goud en edelgesteenten in den Surinaamschen bodem te zoeken.

Doch deze Maatschappij had weinig succes en na eene proef van 4 jaren werd het werk voor goed gestaakt, nadat een veertigtal arbeiders ten gevolge van het instorten van een' gebrekkigen mijngang nabij Berg-en-dal het leven hadden verloren.

Juist anderhalve eeuw later zou door de in 1897 te 's-Gravenhage opgerichte Maatschappij „Suriname"

Digitized by Google

de oude mijngang heropend en vele werktuigen, behoorende aan de omgekomen arbeiders van *Hack* vrij gaaf teruggevonden worden.

§ 22. In navolging van den Gouverneur *Van Sommelsdijck*, die met de Marrons aan de Coppename vrede gesloten had, vatte *Mauricius* het plan op ook met die aan de Saramacca vrede te sluiten, om met des te meer kracht de andere stammen te kunnen bevechten. Hiertoe zond hij herhaaldelijk een' hem toebehoorenden slaaf, *Kwassie* genaamd, naar deze boschnegers, om met hen over den vrede te onderhandelen. Tegenwerking van het Hof van Politie en van eenige aanzienlijke ingezetenen deden echter deze poging mislukken.

Deze „*Kwassie*" had een' zonderlingen levensloop! Van de Indianen had hij de goede eigenschappen van vele kruiden leeren kennen (o. a. van den naar hem genoemden Kwassiebitter). Deze kennis stelde hem vaak in staat zieken te genezen, die door den geneesheer waren opgegeven. Berucht om zijne tooverijen en vereerd als Priester werd hij zelfs door de blanken ontboden, om dieven op te sporen of zieken te behandelen. In 1776 deed hij eene reis naar Holland en had hij de eer aan den stadhouder *Willem V* te worden voorgesteld, van wien hij tot loon voor bewezen diensten tegen de Marrons een' eeredegen en andere kostbare geschenken ontving.

Digitized by Google

Ter eere van *Kwassie* werd ook door den stadhouder bepaald, dat elke slaaf, die voortaan te Texel landde, van dit oogenblik af een vrij man zou zijn.

Deze zonderlinge neger, die groot van gestalte was met iets deftigs in toon en houding, oefende op zijne tijdgenooten een' grooten invloed uit en overleed in 1787 in hoogen ouderdom te Paramaribo.

§ 23. De voornaamste reden, waarom de kolonisten zich tegen den vrede met de Marrons verzetten, bestond hierin, dat naar hunne meening de wegloopers dit als een bewijs van onmacht zouden beschouwen en daardoor nog overmoediger zouden worden. *Mauricius* stoorde zich niet aan dit verzet en droeg na *Kwassie* kapitein *C. O. Creutz* op, met 100 soldaten en 300 slaven zijn plan ten uitvoer te brengen.

Creutz slaagde uitstekend in de uitvoering van den hem opgedragen last. Nadat hij, om de Marrons vrees aan te jagen vier hunner dorpen had verwoest, zond hij eenige gidsen tot hen, om hun gevoelen te hooren, omtrent het aangaan van een verdrag.

Als teeken van onderwerping zonden zij de gidsen terug met aarde, boog en pijlen. Nu had er eene bijeenkomst plaats tusschen *Creutz* en *Adoe*, het opperhoofd der Saramaccaansche negers.

Bij deze gelegenheid toonde *Adoe* het hart op de

Digitized by Google

rechte plaats te hebben. Op de vraag van *Creutz*, waar het dorp was der Loango-negers, de meest geduchte Marrons, antwoordde hij botweg, dat hij dit niet mocht aanwijzen, daar deze negers tot een' met hem bevrienden stam behoorden.

Adoe ontving uit de hand van *Creutz* een rotting met zilveren knop en de toezegging, dat hem van wege de regeering het volgende jaar vele geschenken zouden toegezonden worden. Van zijn' kant schonk *Adoe* aan *Creutz* als bewijs van vriendschap een boog en een bundel pijlen en voegde daarbij de belofte, dat hij voorloopig alle vijandelijkheden zou staken in afwachting van den te sluiten vrede.

De Gouverneur belastte het volgende jaar zekeren *Picolet*, vergezeld van een twintigtal slaven met de overbrenging van de beloofde geschenken. Doch deze viel onderweg in handen van *Samsam*, het gevreesde opperhoofd van een' anderen stam en deze ontnam hem de geschenken, die voor *Adoe* bestemd waren. Toen *Adoe* nu op den bepaalden tijd de geschenken niet ontving, dacht hij, dat de blanken hem met mooie beloften hadden willen paaien, totdat de versterking, die uit Nederland verwacht werd, zou aangekomen zijn. Hij beschouwde daarom den wapenstilstand als geëindigd en begon weer naar hartelust te moorden en te plunderen.

§ 24. Na het vertrek van *Mauricius* werd Baron

Digitized by Google

de Spörche (1751 – 1752) met het Bestuur der Kolonie belast. Den vijanden van *Mauricius* gaf hij veel toe, hopende hierdoor de gemoederen weer tot bedaren te brengen. Zoo herstelde hij den Israëliet *Carilho*, die door *Mauricius* als Burgerkapitein ontslagen was en tegen wien zelfs een vonnis tot uitzetting uit de Kolonie bestond, weer in zijne waardigheid.

Door schitterende feesten en kostbare maaltijden maakte hij zich zeer populair en wist hij de Raden van Politie en de bitterste vijanden van *Mauricius* op zijne hand te krijgen.

In de Kolonie triompheerden dus de vijanden van *Mauricius*! De overmoed der Raden van Politie werd hierdoor nog grooter en de Gouverneurs, die na *de Spörche* geroepen werden de Kolonie te besturen, ondervonden al het onaangename hiervan!

VIII. **Het Bestuur van den Gouv.-Generaal Wigbold Crommelin.**

§ 25. Den 7en Sept. 1752 overleed Baron *de Spörche* plotseling. De Commandeur *Crommelin* liet dadelijk het Hof van Politie bijeenroepen en maakte de vergadering eene geheime missive van de Directeuren van de Geoctr. Societeit bekend, waarbij hij was aangewezen den Gouverneur bij overlijden

Digitized by Google

te vervangen. Daar *Crommelin* een vriend van *Mauricius* was, beviel deze keuze de „Cabalisten" of tegenstanders van *Mauricius* niet en nu werd de kolonel *Verschuer* overgehaald zich als vervanger van den Gouverneur op te werpen. Toen het Hof van Politie bleef weigeren *Crommelin* als Gouverneur te installeeren, liet hij bij trommelslag den volke bekend maken, dat hij het Bestuur had aanvaard. Op aansporing van de Raden van Politie liet nu kolonel *Verschuer* de tamboers gevangen nemen en door andere tamboers, onder gewapend geleide, aan de bevolking kennis geven, dat **niet** *Crommelin*, maar **hij** (*Verschuer*) w. n. Gouverneur was.

De Raden van Politie wenschten hem daarop geluk met de aanvaarding van het Bestuur. *Crommelin* moest in weerwil van zijn goed recht voor de overmacht bukken, doch gaf aan de Directeuren van de Geoctr. Soc. een nauwkeurig verslag van het gebeurde.

De handeling van *Verschuer* werd door de Directeuren ten hoogste afgekeurd! Zij gelastten hem het Bestuur der Kolonie dadelijk in handen te stellen van den man, die door hen was aangewezen, om het Bestuur waar te nemen.

Dat de invloed van de „Cabale" groot was blijkt uit het feit, dat slechts **drie** van de vele ter reede liggende schepen ter eere van *Crommelin* durfden vlaggen, daar de „Cabalisten" den schippers be-

Digitized by Google

dreigd hadden, dat wie het minste blijk van instemming met de aanstelling van *Crommelin* gaf, voortaan geen suiker of koffie van hen als vracht zou ontvangen.

Daar de Raden van Politie zich openlijk tegen *Crommelin* verzetten, werden, op last der Directeuren, allen ontslagen en andere leden in hunne plaats gekozen. Hierdoor werd de macht der „Cabale" eenigszins gebroken en in de vergaderingen van het Hof van Politie heerschte nu een betere geest, waardoor, volgens het getuigenis van *Crommelin* „in eene week meer kon worden uitgevoerd dan vroeger in maanden."

§ 26. Dat *Crommelin* de tevredenheid van de Directeuren der Societeit wist te verwerven, blijkt hieruit, dat hij den 15en Sept. 1757, na het kortstondige Bestuur van den Gouverneur *Van der Meer* (1754—1756) uit Nederland het bericht ontving, dat hij definitief tot Gouverneur benoemd was.

Van alle Gouverneurs van Suriname is hij het langst aan het Bestuur geweest (1757—1768). Ofschoon hij door zijn' driftigen aard zich niet bemind wist te maken, moesten zelfs zijne vijanden van hem getuigen, dat hij met vaste hand de Kolonie bestuurd heeft en door zijn degelijk optreden het gezag hoog heeft gehouden. Ware hij minder halsstarrig in het doordrijven van een een-

Digitized by Google

maal opgevat plan en een minder slaafsch dienaar van de Geoctr. Societeit geweest, zijn verzoek om ontslag zou door de kolonisten met meer leedwezen vernomen worden.

Gedurende zijn langdurig Bestuur is *Crommelin* in de gelegenheid geweest veel goeds tot stand te brengen:

Van 1758—1760 werd aan de Gravenstraat een ruim militair hospitaal gebouwd, waardoor in eene groote behoefte werd voorzien. Deze inrichting werd later vergroot en is steeds van veel nut voor de Kolonie geweest.

Daar er in Suriname gebrek aan klinkend munt (contant geld) was, werd in 1761 door het Hof van Politie en den Gouverneur besloten tot de uitgifte van kaartengeld. Iedereen was verplicht dit kaartengeld in betaling te nemen en de koloniale kas trok er veel voordeel van.

Aan *Crommelin* is het te danken, dat na den brand, die in den nacht van den 18en op den 19en April 1763 een groot gedeelte der stad in de asch legde, Paramaribo voor het eerst in het bezit kwam van 2 brandspuiten.

Daar er bij langdurige droogte vaak gebrek aan water was, liet de Gouverneur te Paramaribo putten graven, waarvan nog steeds veel gebruik gemaakt wordt. Bij het graven van een dezer putten moet tot groote verbazing der delvers wat stofgoud zijn gevonden.

Digitized by Google

Onder de vele rampen, die de Kolonie geteisterd hebben onder het Bestuur van *Crommelin*, behoorde ook de Engelsche ziekte of pokken, die vooral onder de slaven vreeselijk woedde en in weerwil van de goede maatregelen door den Gouverneur en het Hof van Politie genomen, zich schrikbarend uitbreidde. Daarenboven werden velen aangetast door de Lepra, waarschijnlijk door slavenschepen ingevoerd.

Ook deden zich in de maand October 1766 te Paramaribo hevige schokken van aardbeving gevoelen, zonder evenwel veel schade te veroorzaken.

Onder het Bestuur van *Crommelin* kwam ook eindelijk de vrede met de Auka- en Saramacca-negers tot stand, waarvan vroeger door *Mauricius* de grond was gelegd. Zij moesten beloven geene weggeloopen slaven bij zich te houden, maar ze te verjagen of tegen vanggeld aan het Bestuur over te leveren. Vier hunner zonen, die als gijzelaars te Paramaribo waren achtergelaten, leerden er lezen en schrijven en bereikten een' zekeren graad van beschaving. Zij oefenden later een' grooten invloed ten goede uit op hunne stamgenooten.

Daar *Crommelin* door zijn twintigjarig verblijf in de Kolonie en door de tegenwerking, die hij van de zijde der „Cabalisten" had ondervonden, zich erg vermoeid gevoelde en naar wat rust verlangde, vroeg hij in 1768 verlof naar Nederland.

Digitized by Google

Dit verlof werd hem toegestaan, doch hij maakte er geen gebruik van en kreeg op zijn verzoek het volgende jaar zijn eervol ontslag.

Het Bestuur werd na het vertrek van *Crommelin* waargenomen door den Raad-Fiskaal *Jan Nepveu*, die in 1770 benoemd werd tot Gouverneur-Generaal.

IX. **Tochten tegen de Marrons.**

§ 27. In de tweede helft der 18e eeuw nam het wegloopen der slaven schrikbarend toe! Noch de telkens verhoogde premiën voor het vangen van weggeloopen slaven uitgeloofd, noch de vele tochten, die tegen hen ondernomen werden, noch de vreeselijke straffen, die op gevangen Marrons werden toegepast, konden beletten, dat hun aantal met den dag grooter werd. Integendeel scheen dit alles bij die ongelukkigen den lust op te wekken een toevluchtsoord in de bosschen te gaan zoeken.

De planters wilden maar niet begrijpen, dat het eenige middel om het wegloopen tegen te gaan in eene meer menschelijke behandeling der slaven bestond.

Hoe barbaarsch moeten de slavenhouders niet geweest zijn, die voor een licht vergrijp den slaaf

Digitized by Google

zoolang lieten geeselen, dat de dood vaak op de geeseling volgde! Wat moet men van een' tijd denken, toen zulke gruwelen straffeloos konden gepleegd worden en onmenschelijke meesters openlijk de leer durfden verkondigen, „dat sy hun eigen goed, voor hun geld gekogt destrueeren mogten".

Is 't wonder, dat de negers met eenen onverzoenlijken haat tegen de blanken vervuld werden en hunne beulen ontvluchtende de hoop koesterden, eens eene bloedige wraak te nemen!

§ 28. Vooral onder het Bestuur van *Jan Nepveu* (1770—1779) hadden de kolonisten veel van de Marrons te lijden. Verscheidene plantages werden door hen uitgeplunderd, vele planters vermoord en menig slaaf goed- of kwaadschiks door hen weggevoerd! Zelfs vielen zij dikwijls militaire posten aan en brachten geduchte nederlagen toe aan patrouilles tegen hen uitgezonden. Hetgeen de soldaten op deze tochten hadden te doorstaan, gaat alle beschrijving te boven! Velen, door het lood der boschnegers gespaard, kwamen jammerlijk in de moerassen om of werden door moeraskoortsen ten grave gesleept.

Zoo groot was de schrik, die door de gruweldaden der wegloopers onder de planters heerschte, dat vele hunne plantages ontvluchtten en zich te Paramaribo gingen vestigen, waar zij zich veiliger achtten.

Digitized by Google

Het waren vooral de negers, afkomstig van het district Cottica en daarom **Cotticaners** genoemd, die door hunne geduchte aanvallen den ondergang der Kolonie schenen gezworen te hebben. Hunne opperhoofden, waarvan de voornaamste *Baron*, *Bonni* en *Joli-Coeur* waren, deden zich als uitstekende aanvoerders kennen.

Baron had eene gelukkige jeugd gehad! Zijn meester, *Dahlberg* genaamd, had den jongen neger met zijn verstandig uiterlijk lief, liet hem schrijven, lezen en een ambacht leeren en nam hem later meê naar Holland. Daar deed *Baron* veel kennis op! Hoe gelukkig gevoelde hij zich niet, toen zijn meester hem beloofde, dat hij als een **vrij** man in Suriname zou terugkeeren! *Dahlberg* kwam zijne belofte niet na, maar verkocht, in Suriname teruggekeerd, *Baron* aan een' zijner vrienden. Daar deze hem slecht behandelde, ontvluchtte hij zijnen nieuwen meester en werd spoedig een van de geduchtste aanvoerders der Marrons.

Joli-Coeur was naar de bosschen gevlucht, omdat hij eens ooggetuige was van de mishandelingen, die zijn meester, zijne moeder liet ondergaan en van de geeseling, die zijn' vader werd toegediend, toen deze, een oogenblik vergetende, dat hij **maar een slaaf** was, zijne vrouw uit de handen haars beuls trachtte te redden.

Digitized by Google

Bonni was een **ware** zoon der wildernis! Immers, zijne moeder, de mishandelingen van haren meester moede, vluchtte naar het bosch, om eenige dagen later het levenslicht te schenken aan een' zoon, die onder den naam van *Bonni* de schrik der blanken zou worden.

§ 29. Om de Marrons met vrucht te bestrijden, werd op voorstel van *Nepveu* een klein, maar krachtig corps van ± 300 soldaten uit vrijgekochte slaven samengesteld, die om hunne roode mutsen den naam van „Redimoesoe" kregen. Deze zwarte jagers door blanke officiers aangevoerd, hebben zich zeer verdienstelijk gemaakt en het hunne bijgedragen, om de Kolonie van een' wissen ondergang te redden. Door hunnen sterkeren lichaamsbouw en hun grooter weerstandsvermogen waren zij beter dan de blanken bestand tegen de vermoeienissen der tochten door de wildernissen van Suriname. Aan hen komt de eer toe, dat de zeer versterkte legerplaats van *Baron* en *Joli-Coeur* veroverd en de machtige *Baron* op de vlucht gejaagd werd.

Kapitein *Mayland* was namelijk aan het hoofd van een sterk detachement Europeesch krijgsvolk, bijgestaan door ongeveer 200 *guides*, zooals de zwarte soldaten ook genoemd werden, onder den dapperen luitenant *Friderici*, uitgezonden om de

Digitized by Google

legerplaats van *Baron* te verwoesten. Nadat *Mayland* gedurende eenige weken te vergeefs getracht had het moeras over te trekken, waardoor de legerplaats der Marrons omringd was, en zich reeds gereed maakte onverrichterzake terug te keeren, vonden de onvermoeide „zwarte jagers" eene waadbare plaats in het moeras. Terwijl *Mayland* nu aan den eenen kant een schijnaanval deed en *Baron*, om dit punt te verdedigen al zijne troepen daar samentrok, doorwaadde de dappere *Friderici* met zijne *guides* ongemerkt het moeras, beklom met den degen in de vuist de hooge borstwering en joeg *Baron* na een bloedig gevecht op de vlucht.

§ 30. Zoowel door de kolonisten, als door het Koloniaal-Bestuur werd er bij de Directeuren van de Geoctr. Societeit en bij de Staten-Generaal op aangedrongen, dat de krijgsmacht in de Kolonie versterkt zou worden. Met toestemming van den stadhouder *Willem V*, aan wien het Beschermheerschap der Kolonie was opgedragen, werd eindelijk in Dec. 1772 eene versterkíng van 800 man, onder bevel van den Zwitserschen officier *Louis Henry Fourgeoud* ter onderwerping der Marrons naar Suriname gezonden.

Daar *Willem V* het opperbevel over de geheele krijgsmacht in de Kolonie aan *Fourgeoud* had opgedragen, wekte dit den naijver van *Nepveu* op en

Digitized by Google

spoedig ontstond er tusschen deze twee mannen, die geroepen waren eendrachtelijk de belangen der volkplanting te behartigen, eene verwijdering, die weldra tot een' openlijken twist oversloeg.

Fourgeoud toonde in elk opzicht geschikt te zijn voor de zware taak, waartoe hij geroepen was. Onvermoeid was hij in het vervolgen der Marrons en in het vernielen hunner kampen. Gedurende vier jaren heeft hij de Surinaamsche wildernissen in alle richtingen doorkruist. In dien tijd heeft hij meer dan twintig der voornaamste wegloopersdorpen vernield, de Marrons tot over de Marowijne gedrongen en hen aldus tot zwijgen gebracht. Met alle recht mocht hij dan ook bij zijn vertrek in 1777 verklaren, dat hij Suriname van de Marrons had bevrijd, al bewezen de hernieuwde aanvallen eenige jaren later, dat zij door *Fourgeoud* wel verslagen, maar niet uitgeroeid waren.

Voor den dapperen *Friderici*, die met zijne guides veel tot het succes van *Fourgeoud* had bijgedragen, was de eer weggelegd den Marrons, die met hun opperhoofd *Bonni* over de Marowijne waren getrokken, doch in 1788 door hunne aanvallen de kolonisten weer begonnen te verontrusten, eene geduchte nederlaag toe te brengen en *Bonni* met groot verlies terug te drijven.

Digitized by Google

X. Financiëele toestand der Kolonie in de 18e eeuw.

§ 31. De inval van *Cassard*, de kostbare tochten tegen de Marrons, het aanleggen van een **kordon** of linie van verdediging (1774), het uitzenden van eene Commissie, om de klachten tegen *Mauricius* ingebracht, te onderzoeken, hadden van de Kolonie zware geldelijke offers geëischt. Aan de kolonisten werden steeds hoogere belastingen opgelegd, waartegen het Hof van Politie zich vaak verzette. Doch zoolang de koffieoogst gunstig was en de marktprijzen der stapelproducten hoog stonden, viel het betalen der belastingen den kolonisten niet al te zwaar. Zelfs konden zij nog daarbij een kostbaar en weelderig leven leiden! Vooral tijdens het verblijf van *Baron de Spörche* en onder het Bestuur van *Nepveu* werden door de aanzienlijke kolonisten zulke schitterende feesten gegeven en verrezen, zoowel op de plantages als te Paramaribo, zoovele prachtige gebouwen, dat Suriname het toppunt van welvaart en bloei scheen bereikt te hebben.

Doch dit alles was slechts schijn en nog vóór het einde der 18e eeuw zou de naakte waarheid aan het licht komen en menig aanzienlijk kolonist tot den bedelstaf gebracht zijn.

§ 32. Reeds onder het Bestuur van *Mauricius*

Digitized by Google

waren vele eigenaren van plantages zoo achteruitgegaan, dat zij eene geldleening aangingen met het handelshuis *Gideon Deutz* te Amsterdam. Voor de geleende gelden moesten zij hunne plantages ten onderpand geven. Nu werd het geleende geld niet gebruikt om de plantages uit te breiden en tot bloei te brengen, maar wel om prachtige villa's aan te leggen en op grooten voet te leven.

De gevolgen bleven niet uit!

In 1765 werden vele plantages wegens schulden verkocht en de voormalige eigenaren mochten dankbaar zijn, als zij met de administratie van hun gewezen eigendom belast werden of de directie van eene andere plantage konden machtig worden.

Omstreeks 1770 trof men te Paramaribo tal van agenten van z.g. groote Hollandsche handelshuizen aan, die beweerden aan iedereen, die het verlangde, geld te kunnen leenen tot den aankoop van plantages. De meest beruchte dezer agenten was zekere *La Croix*. Ieder, die hem eene door hem bepaalde geldsom ten geschenke gaf, kon van hem een groot bedrag aan wissels, getrokken op het huis *Schouten en Valens*, krijgen. Van dezen *La Croix* zegt een schrijver, „dat hij met eene enkele pennestreek veel rasser landbouwers maakte, dan eertijds *Pyrrha* menschen wist te maken door het werpen met steenen, zoodat men van niets anders hoorde dan van koopen en verkoopen en van

Digitized by Google

schoenmakers en slagers en dergelijk slag van lieden, die groote hanzen wierden."

De wissels, door *La Croix* en andere zoogenaamde agenten afgegeven, kwamen alle geprotesteerd terug, hetgeen aanleiding tot kostbare processen gaf en tot gevolg had, dat vele plantages voor een gering bedrag verkocht werden.

§ 33. Feitelijk werd Suriname in dien tijd bijna geheel het eigendom van de stad Amsterdam, dat door aankoop het tweederde deel der Kolonie bezat en welks kooplieden nu de meeste plantages in eigendom kregen.

Het rijk der Surinaamsche planters spoedde ten einde!

In hunne plaats traden de agenten van de Hollandsche eigenaren op, met den titel van „Administrateurs", die spoedig zoo rijk werden, dat zij in de grootste helft der 19e eeuw de toongevers in de Kolonie zijn geweest en grooten invloed op den gang van zaken hebben uitgeoefend.

Vooral de Joden, die meer dan het vierde deel van de ± 400 plantages bezaten, hadden door den **windhandel** in wisselbrieven veel schade geleden. Hunne plantages gingen over in handen van Amsterdamsche kooplieden en naarmate hunne rijkdommen verminderden, werd ook hun invloed geringer.

§ 34. De financieele toestand der Kolonie was

Digitized by Google

dus op het einde der 18e eeuw alles behalve gunstig! Toch trok Nederland toen veel voordeel van Suriname. Van de 265 millioen gulden, die dit land toch van 1750 tot 1775 aan suiker, koffie, katoen enz. had opgebracht of gemiddeld 10 millioen gulden per jaar, trok de Geoctr. Societeit jaarlijks 2 millioen gld., terwijl er voor vrachtgelden aan de Hollandsche schepen, die in Suriname steeds eene rijke lading vonden, door de kolonisten jaarlijks ± *f* 800,000 betaald werd.

XI. **Staatsregeling. — Levenswijze. — Godsdienst. — Onderwijs in de 18e eeuw.**

§ 35. Volgens het Octrooi van 1682 door de Algemeene Staten aan de W.-I. Maatschappij verleend, was de hoogste macht in handen van den Gouverneur, die in belangrijke zaken in overleg moest treden met het „Hof van Politie en Crimineele Justitie". Dit Hof was samengesteld uit: den Gouverneur als Voorzitter, den Commandeur of Bevelhebber als ondervoorzitter en 9 onbezoldigde leden, die uit de aanzienlijkste ingezetenen gekozen, voor hun leven benoemd werden.

Tusschen deze Raden van Politie en de meeste Gouverneurs ontstonden vaak hevige geschillen,

Digitized by Google

daar de eersten vermeenden, dat zij geroepen waren met den Gouverneur de Kolonie te besturen, terwijl de laatsten het Hof eenvoudig als een adviseerend lichaam beschouwden.

Aan de Raden van Politie was ook een Raad-Fiscaal toegevoegd. Daar deze in den regel de eenige rechtsgeleerde in deze vergadering was — de Gouverneurs toch waren meestal uit den militairen stand — oefende hij vaak een' machtigen invloed uit.

Ofschoon de Commandeur de aangewezen plaatsvervanger van den Gouverneur was en dus de persoon, die deze in rang volgde, matigde de Raad-Fiscaal zich vaak de hoogste macht aan. Dit gaf, natuurlijk ten nadeele der Kolonie, ook aanleiding tot veel gehaspel.

Menig geschil in de Kolonie vond zijn' oorsprong in de onvolkomen staatsregeling, evenals in Nederland de onvolledige Unie van Utrecht, eene bondsakte, die tot 1795 dienst heeft gedaan als Grondwet, aanleiding gaf tot aanhoudende twisten.

§ 36. De blankenbevolking, hoofdzakelijk uit Nederlanders, Franschen en Duitschers bestaande, was zeer gering in vergelijking met het groote aantal negerslaven en het baart werkelijk verbazing, dat de vrees van door deze groote overmacht verpletterd te worden de blanken toch niet heeft kunnen

Digitized by Google

weerhouden, hunne slaven zoo onmenschelijk te behandelen.

Het aantal Joden was zoo sterk vermeerderd door de aankomst van vele Hoogduitsche en Poolsche joden, dat zij op het einde der 18e eeuw bijna de helft van de geheele blankenbevolking uitmaakten. Doch dezen waren niet zoo beschaafd en vermogend als de eerste joodsche kolonisten. Zij kwamen in zulk een' behoeftigen staat in de Kolonie aan, dat het Bestuur het noodig achtte eene Resolutie te nemen, waarbij bepaald werd, dat alleen aan hen, die geld genoeg bezaten, om eigenaars van plantages te kunnen worden, zou worden toegestaan er zich te vestigen.

De Joden, die in Suriname reeds gevestigd waren, hadden anders geene reden tot klagen. In de meeste landen te vuur en te zwaard vervolgd, genoten zij in Suriname bijna gelijke rechten als de Christenen; zij hadden hunne eigene rechtspraak en mochten vrij hunnen godsdienst belijden.

Tot de blankenbevolking behoorden ook de soldaten, uit het schuim van vele Europeesche volkeren aangeworven, die zich in geen enkel opzicht gunstig onderscheidden van de heidensche slaven, uit het donkere werelddeel afkomstig. Trouwens, volgens *Mauricius* waren de meeste blanken in Suriname „lieden òf zonder opvoeding òf die in hun vaderland niet hebben willen deugen en van

Digitized by Google

godsdienst, orde en betamelijkheid gansch geene of zeer verkeerde denkbeelden hebben".

§ 37. Terwijl de slaven op de plantages afgebeuld werden, leidde de vrije bevolking in de stad Paramaribo een onbezorgd leven!

Paramaribo, bij de komst van *Van Sommelsdijck* slechts een klein dorp, was op het einde der 18e eeuw herschapen in eene fraaie stad met ruim 1000 huizen, waarvan sommige meer dan *f* 50.000 gekost hadden.

De eenvoudige levenswijze der eerste kolonisten had langzamerhand eene groote verandering ondergaan! In het midden der 18e eeuw heerschte er in de Kolonie de grootste weelde! De fraaie, ruime huizen, waarin tal van bedienden elkaar in den weg liepen, waren opgevuld met kostbare meubels. Vooral in de wijze, waarop zoowel de heeren als de dames zich kleedden, openbaarde zich de toenemende zucht naar weelde. Aan prachtige paarden en rijtuigen was er vooral geen gebrek! Voor den aanvoer van paarden moesten de schippers zorgen, die volgens een plakkaat van 1704, waaraan streng de hand werd gehouden, bij hunne lading altijd een zeker aantal paarden voor de Kolonie moesten hebben. Dat het aantal rijpaarden in Suriname toen groot was, blijkt uit hetgeen *Mauricius* in zijn dagboek verhaalt, n.l. dat een groot aantal burgers,

Digitized by Google

die zich „Mauritsridders" noemden, op 3 Mei 1743, zijn' geboortedag, in roode monteeringrokken te zijner eere een optocht te paard hielden.

§ 38. Het zedelijk leven liet veel te wenschen over en voor de opvoeding der kinderen werd al heel weinig zorg gedragen. Het onderwijs beteekende zelfs op het einde der 18e eeuw niet veel. Afgedankte militairen, verloopen planters of vreemde gelukzoekers werden tegen een gering loon met het onderwijs belast.

Met het godsdienstig leven was het niet beter gesteld!

Ofschoon reeds in 1668 *Ds. Baselier* tot Hervormde predikant te Paramaribo beroepen werd en er van dien tijd af één of meer predikanten in de Kolonie aanwezig waren, heeft de prediking in de 18e eeuw niet veel vrucht gedragen.

De volgelingen van den vromen graaf *Von Zinzendorf*, de Moravische Broeders, die eerst in 1739 zich in de Kolonie kwamen vestigen en op wie de zware taak rustte de heidensche slaven tot het Christendom te bekeeren, hadden meer reden tot tevredenheid dan de Herv. Predikanten. Trots den haat en de tegenwerking der blanken, gelukte het hun op den 21en Juli 1776 den eersten negerslaaf door den doop in de Christelijke gemeente op te nemen en nog was de 18e eeuw niet ten einde, of

Digitized by Google

de „Broeders" hadden eene eigene kerk met eene gemeente van meer dan 300 leden.

Zelfs onder de woeste *Arowakken*, die niet als de *Peruanen* en *Mexicanen* een' hoogen trap van beschaving hadden bereikt, telde de zending der Moravische Broeders — dank zij den ijver en de doodsverachting van de Broeders *Dähne*, *Gottlieb* *Fisscher* en anderen — vele leden.

De R. K. geestelijken, wien eerst in de tweede helft der 18ᵉ eeuw werd toegestaan hunnen godsdienst in Suriname te verkondigen, moesten zich om verschillende redenen alleen tot de blanke of vrije bevolking bepalen. De ongunstige financiëele toestand dezer gemeente noodzaakte evenwel den Eerw. Pater *Eeltjens* reeds in 1793 de in 1787 plechtig ingewijde kerk te sluiten en de Kolonie te verlaten. Eerst in 1810 konden door Pater *Schinck* de godsdienstoefeningen worden hervat.

Aan de Portugeesche Israëlieten daarentegen werd reeds in 1729 onder het Bestuur van den Gouverneur *Carel de Cheusses* (1728—1734) van wien zij groote bescherming ontvingen, toegestaan tusschen de Heeren- en Gravenstraat eene Synagoge te bouwen.

§ 39. Waren geene kosten te hoog, om aan de zucht naar weelde te voldoen, aan de ontwikkeling van het verstand werd slechts door weinigen ge-

Digitized by Google

dacht! Kunsten of wetenschappen werden niet beoefend en voor opvoeding en onderwijs had men niets over! Het aantal blanken, die lezen konden, was dan ook niet groot en velen, die in Suriname tot groote welvaart waren gekomen, konden nauwelijks hunnen naam schrijven.

Toch werd er nu en dan door het Koloniaal Bestuur en door eenige ontwikkelde kolonisten iets tot stand gebracht, dat tot doel had de verstandelijke ontwikkeling der bevolking te bevorderen! Zoo werd op verzoek van het Kol. Bestuur in 1734 de plantkundige *Isaäc Eliaser Augar*, leerling van den beroemden *Herman Boerhave*, naar Suriname gezonden om er een' plantentuin aan te leggen.

Eveneens werd door den Gouv. *Texier* (1780—1784) in vereeniging met den Raad-Fiscaal *Jan Gerhard Wichers* en eenige ontwikkelde burgers, waaronder de Surin. dichter *P. F. Roos* en de met liefde voor de wetenschap bezielde geneesheer *Schilling* in 1783 een genootschap opgericht ter beoefening van de Natuurlijke Geschiedenis en de „Hortus Surinamensis" aangelegd, waarin zoowel inheemsche als vreemde gewassen werden geplant.

Ook werd door genoemde heeren en eenige andere, waaronder de dappere *Friderici*, eene bibliotheek opgericht, die spoedig zulk eene groote uitbreiding kreeg, dat zij voor geene andere in geheel West-Indië behoefde onder te doen.

Digitized by Google

In 1783 werd ook door eenige Israëlieten een letterkundig genootschap opgericht onder den naam van *Docendo Decimus*, waarvan de Gouverneur *Texier*, de Luitenant-Kolonel *Friderici* en de geneesheer *Schilling* eereleden waren. De leden van dit genootschap kwamen geregeld tweemaal 's weeks bijeen tot het houden van voordrachten over koophandel, scheepvaart, landbouw enz.

Onder het Bestuur van den Gouverneur *Nepveu* kreeg Suriname zijne eerste drukkerij (1772). De eer hiervan komt toe aan *Beeldsnijder Matroos*, die nog in ander opzicht zich voor de Kolonie verdienstelijk heeft gemaakt. Alle stukken van het „Hof van Politie en Crimineele Justitie," die gepubliceerd moesten worden, werden op deze drukkerij gedrukt en op 10 Augustus 1774 werd de eerste Surinaamsche courant uitgegeven.

Ook het oprichten van eenen schouwburg in 1775 kan beschouwd worden als eene zwakke poging, om de ruwe kolonisten eenigszins te beschaven.

Nog werd onder het Bestuur van den Gouv. *Wichers* (1784—1790) in 1786 onder den naam van „Sur. Lettervrienden" eene soort van Rederijkerskamer opgericht, waarvan de dichter *P. F. Roos* de voorzitter was. Op de bijeenkomsten dezer „Sur. Rederijkers" mocht elk lid een door hem gemaakt dichtstuk voorlezen, dat door de anderen dan beoordeeld, soms verbeterd werd. Jaarlijks werden

Digitized by Google

op de drukkerij van *Beeldsnijder Matroos* deze letterkundige voortbrengselen der Sur. Rederijkers gedrukt en uitgegeven.

XII. **Het Bestuur van Juriaan François de Friderici** (1792—1802).

§ 40. Na gedurende 45 jaren in verschillende betrekkingen zijne beste krachten in het belang der Kolonie te hebben aangewend, overleed *Jan Nepveu* den 27^{en} Febr. 1779 te Paramaribo. Vele gewichtige gebeurtenissen — in de vorige hoofdstukken reeds vermeld — vonden gedurende zijn tienjarig Bestuur plaats. Tot zijn opvolger werd de Commandeur *Bernard Texier* (1780—1783) benoemd, die, tengevolge van den Vierden Engelschen oorlog, een zeer moeielijk Bestuur had.

't Was tot heil der kolonisten, dat in dezen benarden tijd een bezadigd en bekwaam man als *Texier* aan het Bewind was!

In weerwil van de vele rampen, die Suriname onder zijn Bestuur teisterden — o. a. allerlei ziekten, die zoowel onder de blanken als de slaven vele offers vorderden; hongersnood tengevolge van mislukking van den oogst en stremming van de zeevaart gedurende den oorlog; een hevige brand

Digitized by Google

te Paramaribo op 23 Febr. 1780, waardoor aan velen groote schade werd berokkend — bleef *Texier* met waardige kalmte en onvermoeiden ijver op zijn' post, door zijn voorbeeld iedereen tot getrouwe plichtsbetrachting aansporende.

De Vierde Engelsche oorlog (1780–1784) was niet alleen voor het Moederland, maar ook voor de Kolonie zeer nadeelig! Onder de ruim 200 koopvaardijschepen, die door de Engelschen werden buitgemaakt, waren er vele, die uit Suriname met rijke lading naar Nederland stevenden. Weldra was alle gemeenschap tusschen de Kolonie en het Moederland verbroken! De Engelsche kaperschepen kruisten langs de kust en maakten jacht op de Hollandsche en de Amerikaansche koopvaardijschepen, die met provisiën, voor Suriname bestemd, beladen waren. In de Kolonie, van allen toevoer verstoken, kwam er spoedig gebrek aan levensmiddelen.

Dag en nacht was *Texier* ijverig bezig maatregelen te nemen, om de Kolonie in een goeden staat van verdediging te brengen. Hij mocht dan ook de voldoening smaken, dat Suriname voor Nederland gespaard bleef, terwijl de andere West-Indische bezittingen als *Berbice*, *Demerary*, *St. Eustatius*, *Curaçao* in handen der Engelschen vielen.

't Is zeer waarschijnlijk, dat de vele moeielijkheden, waaraan *Texier* gedurende zijn geheel

Digitized by Google

Bestuur het hoofd moest bieden, te veel van zijne krachten hadden gevergd. Na eene kortstondige ziekte overleed hij den 25^{en} Sept. 1783, diep betreurd door de geheele bevolking. Tot zijn' opvolger werd aangesteld de Raad-Fiscaal *Jan Gerhard Wichers* (1784—1790), die zich reeds in zijne vorige betrekking had doen kennen als een kundig en werkzaam mensch. Onder zijn rustig Bestuur bloeiden door zijn' krachtigen steun eenige letterkundige genootschappen, wier bijeenkomsten hij geregeld met zijne tegenwoordigheid vereerde. Van hem en van *Texier* kan gezegd worden, dat zij gedurende hun langdurig verblijf in de Kolonie, veel nut gesticht en het zedelijk en verstandelijk peil der kolonisten verhoogd hebben.

Tengevolge van gerezen geschillen tusschen *Wichers* en het Hof van Politie vertrok hij in 1790 met verlof naar Nederland, doch keerde niet naar Suriname terug. Tot zijn vervanger werd aangewezen *Juriaan François de Friderici*, de dappere aanvoerder der guides, die kort te voren ter belooning voor de gewichtige diensten door hem aan de Geoctr. Societeit bewezen, benoemd was geworden tot Kommandeur en Eersten Raad van Politie.

De benoeming van *Friderici* werd met groote vreugde in Suriname vernomen. Volgens de meening der kolonisten kon geen betere keuze gedaan

Digitized by Google

worden. De guides, wier afgod *Friderici* was, behoorden natuurlijk tot degenen, die deze benoeming het meest toejuichten!

Door zijn langdurig verblijf in de Kolonie, kende *Friderici* haast iedereen en op zijn heen en weer trekken aan het hoofd van zijn vrijkorps had hij eene groote kennis van de Kolonie opgedaan.

Daar *Wichers* in Nederland aangekomen op zijn verzoek ontslagen werd, kreeg *Friderici* zijne aanstelling tot Gouv.-Generaal en werd hij op den 24en Aug. 1792 met de gebruikelijke eerbewijzen ingehuldigd. Uit de vele schitterende feesten, die te zijner eere gegeven werden, het illumineeren van vele particuliere woningen, het souper ter Gouvernementshuize, waaraan ruim 250 gasten deelnamen, blijkt duidelijk hoe algemeen de nieuwe Gouverneur bemind en geacht werd.

Toen *Friderici* de regeering aanvaardde, was de toestand der Kolonie niet meer zoo ongunstig als eenige jaren vroeger en daar hij een voorstander van den landbouw was, hoopte men dat het hem gelukken zou het land tot meerderen bloei en welvaart te brengen.

§ 41. Daar de Bonninegers, die naar de Marowijne gevlucht waren, weer eenige plantages hadden uitgeplunderd, zond *Friderici* den Luitenant-Kolonel *Beutler* op hen af. Aan deze gelukte het

Digitized by Google

hen met behulp der Aucaners te verslaan en het dappere opperhoofd *Bonni* en zijn' onderbevelhebber *Courmantijn Codjo* te dooden. Hierdoor kwam er een eind aan de invallen dezer boschnegers.

Om de kolonisten op te wekken ook in andere gedeelten der Kolonie den landbouw te beoefenen, legde *Friderici* in Beneden-Saramacca de plantages La Prévoyance en Catharina Sophia aan. Dit voorbeeld werd spoedig door anderen gevolgd en zoo ontstond het district Saramacca, dat dus aan dezen Gouverneur zijn ontstaan te danken heeft. In Boven-Saramacca en Para liet hij eveneens houtgronden aanleggen, waardoor ook deze streken bevolkt werden. Aan de Suriname bezat de Gouverneur de plantages Voorburg en Boekoe (Leonsberg), waarvan de naam was ontleend aan het eerste wegloopersdorp, dat hij met zijne guides op *Baron* had veroverd.

Het doel, dat de Gouverneur beoogde met het aanleggen dezer plantages, was niet zoozeer om er geldelijk voordeel mee te behalen, maar wel velen brood te verschaffen en den landbouw uit te breiden.

Onder zijn Bestuur werd ook in 1797 in het district Nickerie voor het eerst plantages aangelegd, waardoor dit gedeelte der Kolonie spoedig tot groote welvaart kwam.

Nauwelijks was *Friderici* aan het Bestuur, of

Digitized by Google

donkere wolken pakten zich boven de Kolonie samen.

In Europa vielen in dien tijd zeer gewichtige gebeurtenissen voor, die ook voor Suriname van grooten invloed zijn geweest. In Frankrijk was n.l. in 1789 de Groote Revolutie uitgebroken, die aan Lodewijk XVI niet alleen den troon, maar ook het leven kostte. Nadat de legers der revolutionairen, onder aanvoering van generaal *Pichegru*, *België* veroverd hadden, trokken zij Nederland binnen, om ook aan de Nederlanders de z.g. *vrijheid*, *gelijkheid* en *broederschap* te schenken. Met uitbundige blijdschap werden zij door de patriotten ontvangen en aan den Stadhouder *Willem V* bleef niets anders over, dan het land te verlaten en in Engeland een toevluchtsoord te zoeken (1795).

§ 42. De Republiek der Vereenigde Nederlanden kreeg nu den naam van Bataafsche Republiek. Ook de Directeuren van de Geoctr. Societeit van Suriname, door wie Suriname tot dusverre was bestuurd geworden, moesten plaats maken voor den, voor het Bestuur der Koloniën ingestelden *Raad der Amerikaansche koloniën en bezittingen.*

Van de hoofden der Bataafsche Republiek ontving *Friderici* den last de Kolonie in hunnen naam te blijven besturen en geene andere orders te volgen dan die, welke zij hem zouden zenden. Van den gewezen Stadhouder *Willem V* ontving hij

Digitized by Google

echter het tegenstrijdig bevel in zijn' naam het Bestuur over de Kolonie te blijven waarnemen. Ook verzocht *Willem V* hem de in aantocht zijnde troepen van den Engelschen koning, die de Franschen moesten beletten Suriname te veroveren, als vrienden en bondgenooten te ontvangen.

De positie van den Gouverneur was waarlijk niet te benijden!

Ofschoon hij een vurig aanhanger was van het huis van Oranje moest hij op aandrang van het Hof van Politie op den 27en Aug. 1795 de burgerlijke autoriteiten en eenige dagen later de militairen ontslaan van hunnen eed aan den Stadhouder *Willem V.*

De toestand der Kolonie was zeer zorgwekkend! Onder de Kolonisten, waarvan een deel den verdreven Stadhouder bleef aanhangen en een ander deel zich in de nieuwe orde van zaken best kon schikken, heerschte eene sterke gisting. Ook bij de slaven werd de zucht naar vrijheid zoo levendig, dat vele zich met de driekleurige Fransche cocarde begonnen te tooien, zoodat de vrees voor een' algemeenen slavenopstand de kolonisten zeer bezorgd maakte. Eveneens was de vrees gewettigd, dat de Engelschen een' aanval op Suriname zouden doen.

In deze moeielijke dagen spreidde *Friderici* eene groote werkkracht ten toon! Hij nam vele doeltreffende maatregelen, om de Kolonie in staat te stellen den gevreesden aanslag af te slaan.

Digitized by Google

§ 43. De Engelschen lieten niet te vergeefs op zich wachten! Den 13en Aug. 1799 vertoonde eene Engelsche vloot onder *Lord Hugh Seymour* zich aan den mond van de rivier de Suriname en den 16en zond de bevelhebber eene sommatie tot overgave aan het Bestuur der Kolonie. Door den Gouverneur werd dadelijk een krijgsraad bijeengeroepen. Deze verklaarde eenstemmig, dat de Kolonie tegen zulk een' machtigen vijand niet te verdedigen was en den 17en Aug. 1799 ging zij bij verdrag aan de Engelschen over.

Suriname kwam nu onder het protectoraat van den Engelschen koning, terwijl *Friderici* als Gouverneur gehandhaafd bleef. Alle ambtenaren en burgers moesten nu den eed van trouw aan Z. B. Majesteit *George III* afleggen. Zij, die weigerden, moesten onverwijld de Kolonie verlaten.

§ 44. Bij den vrede van Amiens (1802) kreeg Nederland met uitzondering van Ceylon, al zijne koloniën, dus ook Suriname terug.

In Dec. 1802 nam de Kapitein ter zee *Bloys van Treslong*, die kort te voren op last van de Bataafsche Republiek zich naar Suriname had begeven, het Bestuur der Kolonie van *Friderici* over.

Deze was bij de Regeering in ongenade gevallen, daar hij de Kolonie aan de Engelschen had overgegeven, zonder de minste poging te hebben gedaan,

Digitized by Google

haar voor Nederland te behouden. Ook werd het zeer in hem afgekeurd, dat hij na de overgave in dienst was gebleven van den Engelschen koning.

Friderici, die gedurende tal van jaren onschatbare diensten aan de Kolonie had bewezen, verdiende voorzeker dit verwijt niet! Aan het hoofd zijner zwarte jagers had hij vaak in doodsgevaar verkeerd en altijd de grootste doodsverachting ten toon gespreid!

De overgave der Kolonie kan dus niet aan lafheid worden toegeschreven! Ze was slechts het noodzakelijk gevolg van het gemis aan voldoende verdedigingsmiddelen. De Raden van Politie en de militaire autoriteiten waren het allen met den Gouverneur eens, dat het beter was tot eene onmiddellijke overgave te besluiten, dan het leven en de bezittingen van de inwoners op het spel te zetten door een' tegenstand, die weinig of geen kans had de Kolonie te redden.

Ook meende *Friderici*, dat hij, door het hem door *George III* aangeboden Bestuur der Kolonie te aanvaarden, de belangen der kolonisten het best kon behartigen en voor hunne rechten zou kunnen optreden.

Friderici bleef na zijne aftreding zich als ambteloos burger te Paramaribo vestigen en wijdde zich geheel aan het beheer zijner plantages.

Hoe bemind hij was, bleek bij zijnen dood op

Digitized by Google

11 Oct. 1812. Zijn heengaan werd door de geheele bevolking betreurd en op last van den Engelschen Gouverneur *Bonham* werden bij zijne uitvaart alle plechtigheden in acht genomen, die men verschuldigd was aan de hooge betrekking vroeger door hem bekleed. Door de bevolking werd eene vrij aanzienlijke som gelds bijeengebracht, waarvoor, als een blijk van waardeering, een fraai monument in de Herv. kerk werd opgericht, dat evenwel door den brand van 21 Jan. 1821 verloren ging.

Suriname verloor in *Friderici* een' man, die aan vele edele gaven van hoofd en hart eene groote liefde voor zijne bevolking paarde. Er zijn weinige Gouverneurs aan te wijzen, die met zoovele moeielijkheden te kampen hadden en zoo nuttig werkzaam zijn geweest in het belang van het land, dat zij geroepen waren te besturen, als deze Nederlander, die zelfs zijnen vijanden eerbied wist af te dwingen.

Digitized by Google

DERDE TIJDVAK.

Van den vrede van Amiens tot de vrijverklaring der slaven of van 1802—1863.

XIII. **Suriname weer eene Nederlandsche Kolonie.**

§ 45. Den 9^{en} Dec. 1803 nam *Pierre Berranger*, ex-Secretaris van *Friderici*, van *Bloys van Treslong* het Bestuur over. Ofschoon hij nog geen half jaar aan het Bestuur bleef, vond hij gelegenheid eenige onbillijke verordeningen tegen de Roomsch-Katholieken in te trekken, waardoor het hun mogelijk werd hunne kerk, die onder het Bestuur van *Friderici* gesloten werd, weder te openen. Ook bracht hij groote verbeteringen in het beheer van het Militair-Hospitaal, waar de behandeling en de verzorging der zieken alles te wenschen overlieten.

Den 30^{en} April 1804 kwam Suriname weer in het bezit der Engelschen, waardoor een eind werd gemaakt aan het Bestuur van dezen verdienstelijken Gouverneur.

Digitized by Google

Door eene Engelsche vloot van 31 schepen, met 5000 soldaten bemand, onder bevel van Sir *Charles Green* en *Samuel Hood*, werd, nadat zonder veel moeite *Braamspunt* en de redoute *Leijden* veroverd waren, het fort Nieuw Amsterdam van twee zijden zoo hevig aangevallen, dat de Kommandeur *Batenburg* dadelijk eene capitulatie met den vijand sloot, zonder hierin zelfs den Gouverneur te kennen.

Toen *Berranger* eindelijk het bericht hiervan ontvangen had, vaardigde hij eene publicatie uit, waarin hij uitdrukkelijk verklaarde, dat dit buiten hem om was geschied en de geheele verantwoordelijkheid dezer daad op *Batenburg* zou rusten.

De Engelsche Commandanten gaven den 7[en] Mei aan de bevolking kennis, dat het land een wingewest van *Engeland* was geworden, doch voegden hierbij de geruststellende verklaring, dat bij de capitulatie het behoud zijner vrijheid en het rustig bezit zijner rijkdommen gewaarborgd waren.

De wetten der Kolonie bleven van kracht en alle ambtenaren, die den eed van trouw aan Z. B. Majesteit deden, zouden in hunne betrekkingen gehandhaafd worden.

Het bericht van de overgave der Kolonie aan de Engelschen werd door vele kolonisten met vreugde begroet, daar er tijdens het protectoraat van *Engeland* veel geld in omloop was gekomen en zij hoopten, dat Engelsch kapitaal hen in de gelegenheid

Digitized by Google

zou stellen, eene groote uitbreiding aan hunne zaken te geven.

XIV. **Suriname, een wingewest van Engeland.** 1804—1816.

§ 46. De oud-Gouverneur *Friderici*, die door het Bataafsche Bewind ontslagen was, bood de Engelsche Regeering zijne diensten aan, doch ontving van den Staats-Secretaris Lord *Hobard* een vriendelijk schrijven, waarin zijn verzoek beleefd werd afgewezen, daar Sir *Charles Green* (1804—1805) reeds met het Bestuur der Kolonie was belast.

Onbekend met de taal en de zeden des lands, had Green spoedig met vele moeielijkheden te kampen, hetgeen hem deed besluiten zijn ontslag te vragen, nog voordat hij geheel op de hoogte der zaken was gekomen. Toch had hij door zijn' eenvoud en zijne goedhartigheid zich zoo bemind gemaakt, dat het Hof van Politie kort voor zijn aftreden het besluit nam, bij zijn inkomen van *f* 60.000 uit de kas van *Engeland*, een even groot bedrag als jaarlijksche toelage uit de koloniale fondsen te voegen.

§ 47. De opvolger van *Green* was Sir *William Hughes* (1805—1808). Deze deed zich spoedig kennen

Digitized by Google

als een streng, rechtvaardig man. Zelf nauwgezet in het volbrengen van hetgeen hij tot zijn' plicht rekende, eischte hij van zijne ondergeschikten ook stipte plichtsbetrachting en onkreukbare trouw.

Bij de bevolking was hij zoo bemind en geacht, dat velen, die het aanvankelijk betreurd hadden, dat Suriname in Engelsche handen was overgegaan, onder zijn Bestuur deze verandering niet langer als eene ramp beschouwden.

Daar de handel alleen voor Engelsche onderdanen was opengesteld en door den oorlog tusschen *Frankrijk* en *Engeland* geen geregelde aanvoer met Engelsche schepen kon plaats hebben, ontstond er in de Kolonie zulk eene groote schaarschte, dat *Hughes* op verzoek der kolonisten den invoer van verscheidene voedingsmiddelen met Noord-Amerikaansche schepen veroorloofde, ofschoon dit in strijd was met de scheepvaart- en handelswetten van *Groot-Brittanje.*

Wat groote ontevredenheid in de Kolonie verwekte onder het Bestuur van *Hughes*, was het Parlementsbesluit, waarbij de slavenhandel werd afgeschaft, welk besluit met 1 Jan. 1808 in werking trad. Weldra werd ook door de andere Mogendheden het goede voorbeeld van *Engeland* gevolgd, zoodat in het begin der 19e eeuw een eind werd gemaakt aan den menschonteerenden slavenhandel.

In 1808 vroeg *Hughes* zijn ontslag, doch vóór

Digitized by Google

zijn vertrek overleed hij den 28en September te Paramaribo.

§ 48. Tot opvolger van *Hughes* werd benoemd Baron *Charles Bentinck* (1808—1811), terwijl zijn broer *Henry Bentinck* tot Gouverneur van *Demerara* werd aangesteld. De gebroeders *Bentinck* waren afstammelingen van een oud-Hollandsch geslacht, dat tijdens de Patriottische troebelen in *Nederland* naar *Engeland* uitgeweken was.

Bentinck verwierf in Suriname vele vrienden door zijne rechtvaardigheid en verdraagzaamheid. Hij kreeg het land en zijne bevolking zoo lief, dat hij bij het behartigen der belangen van de Kolonie die van het Britsche Rijk weleens uit het oog verloor. Zijne toegevendheid grensde aan zwakheid, waardoor hij ten nadeele van *Engeland* den raad volgde van raadgevers, die slechts hun eigen belang voor oogen hadden.

Daar de koloniale waren ten gevolge van het **Continentaalstelsel**, door *Napoleon* uitgevaardigd, om den handel van *Engeland* te vernietigen, niet konden worden afgezet en op de Engelsche markten opgehoopt lagen, konden de kolonisten uit gebrek aan geld hunne schulden niet betalen en werden door Hollandsche schuldeischers vervolgd en gegijzeld. Op verzoek der bevolking werden door den Gouverneur deze vervolgingen gestaakt en moesten

Digitized by Google

de schuldeischers in Holland maar op betere tijden wachten.

Zelfs werden door Engelsche officieren tooneelstukken opgevoerd en de opbrengst dezer voorstellingen gebruikt, om personen, die wegens schulden gegijzeld waren, hunne vrijheid terug te geven. Uit dit feit blijkt duidelijk, dat de verstandhouding tusschen de Engelschen en de overige ingezetenen niets te wenschen overliet.

Bentinck won het hart van de Protestantsche bevolking door het Besluit, dat uit 's Konings kas (vroeger Societeitskas) $^1/_3$ der kosten of *f* 100.000 zou worden betaald tot het bouwen van eene nieuwe kerk der Hervormde gemeente. Op deze toezegging werd door het Hof van Politie besloten dadelijk hiertoe over te gaan. Den 26^{en} Juni 1810 werd door den Gouverneur de eerste steen gelegd en reeds het volgende jaar was het fraaie, koepelvormige gebouw voltooid.

Bentinck overleed op den 8^{en} Nov. 1811, diep betreurd door de bevolking, die in de pas gebouwde Herv. kerk voor hem een kostbaar gedenkteeken oprichtte.

Onder zijn Bestuur werd het onderwijs, dat tot dusverre op een' zeer lagen trap was, een flinke schrede vooruitgebracht door den in *Nederland* tot onderwijzer gevormden Surinamer *Johannis Vroolijk*. Deze verdienstelijke onderwijzer opende in 1809

Digitized by Google

eene school, vormde vele leerlingen, die later tot aanzienlijke ambten geroepen werden, en leidde geschikte onderwijzers op, die na hem, het werk zoo goed door hem aangevangen, zouden voortzetten.

§ 49. Na den dood van *Bentinck* werd Generaal *Person Bonham* tot Gouverneur van Suriname aangesteld. Hij was streng rechtvaardig, doch wat onvriendelijk, waardoor hij zich niet bemind wist te maken. Hij gaf zich veel moeite om spoedig op de hoogte der zaken te zijn en kwam weldra tot de overtuiging, dat zijn voorganger zich door slechte raadgevers had laten misleiden. Zonder genade werden alle ambtenaren, van wie het hem gebleken was, dat zij onbetrouwbaar waren, ontslagen, waardoor hij zich vele vijanden maakte.

Door eene door hem benoemde Commissie, waartoe ook de oud-Gouverneur *Friderici* behoorde, werd uitgemaakt, dat tengevolge van verduisteringen van 's Lands gelden een te kort van meer dan een half millioen in de koloniale kas bestond.

Bonham nam daarna wijze maatregelen, waardoor de inning der belastingen op eene meer regelmatige wijze kon geschieden en had de zelfvoldoening aan de Britsche regeering reeds in 1813 te kunnen berichten, dat het deficit in de koloniale kas gedekt en er nog bovendien een batig saldo van bijna 1 ton aanwezig was.

Digitized by Google

De volkstelling op last van *Bentinck* in 1811 begonnen, werd onder het Bestuur van *Bonham* voortgezet en voleindigd, waaruit bleek, dat de bevolking bestond uit ± 5000 vrijen (blanken, negers en kleurlingen) en ± 50000 slaven.

Het strekt *Bonham* tot eer en het pleit voor zijn goed hart, dat hij strenge maatregelen nam tegen het mishandelen der slaven en aanzienlijke kolonisten, die zich hieraan schuldig maakten, niet ontzien heeft. Doch hierdoor verwekte hij bij velen groote ontevredenheid, die tot haat oversloeg, toen op zijn aandringen door de Engelsche regeering iemand werd aangesteld, om toezicht te houden over het beheer der plantages, die aan kapitalisten in Holland verhypothekeerd waren.

Met dit toezicht werd *John Bent* belast, die den 15^en^ Mei 1813 in Suriname aankwam met den titel van *Ontvanger* en *Bestierder*. Het doel, dat *Bonham* met de aanstelling van dezen ambtenaar beoogde was, te beletten, dat afwezige crediteuren in Holland door de verkwistingen hunner debiteuren in de Kolonie benadeeld werden.

§ 50. Twee dagen na de aankomst van *John Bent* vaardigde de Gouverneur eene proclamatie uit, waarbij o. m. aan de bevolking werd bekend gemaakt dat de administrateuren van plantages den *Ontvanger* en *Bestierder*, *John Bent*, rekening en ver-

Digitized by Google

antwoording van hun beheer moesten geven; dat zij hem in 't bezit moesten stellen van alle goederen en stukken den afwezigen eigenaars toebehoorende; dat geene groote uitgaven ten behoeve der plantages mochten worden gedaan zonder zijne voorkennis en toestemming, enz.

De administrateuren achtten zich beleedigd door deze proclamatie en gesteund door de kooplieden, die van de plantages veel voordeel trokken en dus in zekeren zin van hen afhankelijk waren, boden zij den ingezetenen een stuk ter onderteekening aan, waarin tegen dezen maatregel geprotesteerd werd.

Nauwelijks kwam dit ten oore van *Bonham* of hij verbood de verdere circulatie van het geschrift en legde den rechtsgeleerden stellers van dit stuk *Ph. J. Vlier* en *P. L. de Rives* huisarrest op met de bedreiging, dat zij als *rebellen* uit de Kolonie zouden verwijderd worden, als zij zich niet als goedgezinde onderdanen aan het gezag onderwierpen.

De gestrengheid, waarmee *Bonham* hier optrad, had tot gevolg, dat vele burgers tot openlijk verzet kwamen en de meeste administrateuren weigerden aan *Bent* de verlangde opgaven te doen.

Op 31 Mei 1813 kwam het in eene buitengewone vergadering van het Hof van Politie tot eene uitbarsting. In krasse bewoordingen werd het aanstellen van den Ontvanger en Bestierder afgekeurd en

Digitized by Google

zelfs verklaarde de Raad *Halfhide* op driftigen toon, dat de Engelsche regeering de Kolonie wilde ruïneeren. Bevend van woede snauwde *Bonham* hem toe, dat hij hem voor deze uitdrukking zou kunnen schorsen, waarop *Halfhide* den Gouverneur op dreigenden toon toeriep: „Ik *wil* en *zal* niet geschorst worden!" Op deze uittarting was *Bonham* zijne drift niet langer meester en onder den uitroep: „Nu, gij *zijt* geschorst, *ik schors u!*" sloot hij de onstuimige vergadering.

§ 51. 't Valt niet te ontkennen, dat *Bonham* een eerlijk man was, die het goede wilde en vele eigenschappen bezat, die in een goed Gouverneur vereischt worden. Toch is hij niet vrij te pleiten van willekeur en overdreven gestrengheid. Ware hij met meer gematigdheid opgetreden, dan zou meer waardeering hem ten deel zijn gevallen en het vertrek van den laatsten Engelschen Gouverneur uit Suriname zou niet door een groot deel der bevolking als een heugelijk feit beschouwd zijn. Toch komt aan hem de eer toe den financieelen toestand der Kolonie verbeterd en de mishandelingen der slaven zooveel mogelijk verhinderd te hebben. Ook heeft Nederland het aan hem te danken, dat het Nickerie-district nog steeds een deel uitmaakt van Suriname. De Gouverneur van *Berbice*, *Gordon*, door de Engelsche eigenaars van de meeste

Digitized by Google

plantages van Nickerie ondersteund, deed n.l. in 1813 aan de Engelsche regeering het voorstel dit district bij *Demerara* te voegen, op grond, dat Nickerie te ver van Paramaribo verwijderd was en door eene vereeniging met *Demerara* tot grootere welvaart zou komen. De Engelsche regeering onderwierp dit voorstel aan het oordeel van *Bonham*, die haar ten sterkste afried hiertoe over te gaan. Naar aanleiding van dit advies werd het voorstel van *Gordon* door de regeering verworpen.

§ 52. Tot groote vreugde der ingezetenen kwam in Juni 1814 in Suriname de tijding aan, dat de vrede tusschen Engeland en Frankrijk gesloten was en de handel tusschen Nederland en Suriname door de regeering werd toegestaan. In December van het zelfde jaar zeilde dan ook kapitein *Kraay* met het schip „De Surinaamsche vrienden" de reede van Paramaribo binnen, van welks mast de Surinamers na zoovele jaren voor het eerst weer de beminde driekleur zagen wapperen.

Bij den vrede van *Parijs* (20 Nov. 1815), kreeg Nederland met uitzondering van *Berbice*, *Demerara*, *Essequebo* en de *Kaap de Goede Hoop* al de door Engeland veroverde Ned. bezittingen terug. Zoo werd dus ook Suriname weer eene Nederlandsche kolonie.

Ofschoon *Bonham* tot herstel van gezondheid

Digitized by Google

verlof gevraagd en verkregen had, besloot hij van dit verlof geen gebruik te maken, maar aan te blijven totdat hij aan het Ned. Gouvernement de kolonie zou hebben overgegeven. Deze overgave had eerst den 26^{en} Febr. 1816 plaats. Toen de Engelsche vlag langzaam werd neergelaten en de Hollandsche driekleur statig omhoog rees, toonden de vroolijke aangezichten en de blijde juichtonen duidelijk, dat de hereeniging met Nederland na jarenlange scheiding in Suriname niet als eene ramp werd beschouwd.

XV. **Suriname weer eene Nederlandsche kolonie.**

§ 53. Door *Willem I*, koning der Nederlanden, werd tot Gouverneur van Suriname de Generaal-Majoor *Willem Benjamin Panhuys* aangesteld, die den 27^{en} Februari 1861 het Bestuur aanvaardde. Op denzelfden dag vaardigde de Gouverneur eene proclamatie uit, waarbij de burgerlijke en militaire ambtenaren en alle ingezetenen van den eed van getrouwheid aan den Koning van Engeland ontslagen werden. Bij dezelfde proclamatie werd ook het „Hof van Politie en Crimineele Justitie" ontbonden.

Digitized by Google

Dit „Hof" verloor een groot deel van zijne vroegere macht: de nieuwe leden werden niet, zooals vroeger voor hun leven, maar slechts voor negen jaar aangesteld en in de vergaderingen mochten geene andere zaken behandeld worden, dan die door den Gouverneur waren voorgedragen. Ook konden nu de aanzienlijken bij de benoeming van nieuwe leden niet den minsten invloed uitoefenen.

Nog andere hervormingen werden door *Panhuijs* gedurende zijn kortstondig Bestuur ingevoerd:

Zoo schafte hij den onderstand af, die de Kolonie van het Moederland genoot ter gedeeltelijke bestrijding van de kosten der verdediging, op grond, dat de Kolonie in staat was al hare uitgaven te dekken. Terwijl dus de kosten der verdediging ten tijde van de Geoctr. Societeit voor de helft door de Kolonie gedragen werden en gedurende het Engelsch Bestuur geheel door Engeland, kwamen die kosten nu geheel voor rekening van Suriname. Ook moesten uit de Koloniale kas voortaan de traktementen der burgerlijke ambtenaren en de soldijen van de Landmacht betaald worden.

Den 9^{en} Juli 1816 overleed *Panhuijs* te Paramaribo, na slechts weinige maanden met het Bestuur der Kolonie belast te zijn. De Raad-Fiscaal *Cornelis Vaillant* werd aangewezen als w. n. Gouverneur op te treden.

Digitized by Google

§ 54. Aan *Vaillant* komt de eer toe het eerst een Reglement op het Lager Onderwijs in Suriname in werking te hebben gebracht bij Res. van 19 Mei 1817.

Mocht vroeger iedereen, hoe onontwikkeld en zedeloos hij ook ware, zich vrij met het onderwijs der jeugd belasten, nu werd dit slechts toegestaan aan hen, die aan eene school-commissie blijken van geschiktheid en bekwaamheid tot het uitoefenen van het beroep van onderwijzer hadden gegeven. Dank zij dit Reglement werd het onderwijs spoedig verbeterd! Velen legden zich met ijver op de studie toe ter verkrijging van de bevoegdheid tot het geven van onderwijs en eer er eene halve eeuw verloopen was, waren er te Paramaribo 22 scholen met eene bevolking van 1500 leerlingen.

't Was voor het onderwijs eene groote aanwinst toen in 1816 de kundige hoofdonderwijzer *Corstiaan Aert Batenburg* zich in de Kolonie kwam vestigen. Tot 1863, dus ruim eene halve eeuw, bleef deze waardige man zich aan het onderwijs van de Surinaamsche jeugd wijden en heeft in dit tijdsverloop vele leerlingen gevormd, die later hun geboorteland, dank zij het ontvangen onderwijs, van veel nut waren.

Om een eind te maken aan het ter sluiks invoeren van slaven, werd den 4en Mei 1818 te *'s Gravenhage* tusschen Engeland en Nederland een tractaat gesloten, waarbij bepaald werd, dat uit een gelijk

Digitized by Google

aantal Engelschen en Nederlanders een *Gemengd Gerechtshof* te Paramaribo zou worden samengesteld, tot wering van den slavenhandel. Ingevolge deze overeenkomst kwamen in Oct. 1819 twee Engelsche Commissarissen zich te Paramaribo vestigen.

Onder het Bestuur van *Vaillant* werd Suriname door zware rampen geteisterd!

Niettegenstaande Dr. *Candell* reeds in 1813 de koepokstof had ingevoerd, hadden tot nog toe slechts weinigen zich laten inenten. Toen nu in 1819 eene pokken-epidemie uitbrak, breidde de ziekte zich in weinige dagen snel uit en eischte vooral onder de negerbevolking vele offers. Meer dan 15000 slaven bezweken aan deze vreeselijke ziekte! Vele blanken kwamen door het verlies hunner slaven tot armoede. Daarenboven hadden mislukking van den oogst en gebrek aan levensmiddelen hongersnood tengevolge.

Nauwelijks was de bevolking eenigszins bekomen van al het leed hierdoor veroorzaakt, of zij werd van schrik en angst vervuld door eene andere ramp, die de Kolonie op 21 Januari 1821 trof.

Omstreeks 2 uur des namiddags, terwijl de ingezetenen van Paramaribo hunne Zondagsrust genoten, brak er brand uit op het erf van een huis op den hoek van het Plein en den Waterkant. Daar aan het brandende gebouw een pakhuis grensde, gevuld met teer, pik, olie, kruit en andere brand-

Digitized by Google

bare stoffen nam de brand spoedig zulke afmetingen aan, dat aan blusschen niet te denken viel. Gedurende 22 uren ging het vuur onafgebroken voort het fraaiste gedeelte der stad in de asch te leggen. De Roomsche kerk, de in 1811 gebouwde Protestantsche kerk en vele andere kostbare gebouwen brandden geheel af. Nadat het vuur ongeveer 400 huizen, belangrijke wetenschappelijke verzamelingen enz. verslonden had en aan de bevolking een verlies van 16 millioen gulden had toegebracht, werd men het eindelijk meester.

De stad werd later weer opgebouwd, maar ze heeft haar vroeger fraai aanzien niet herkregen.

Het valt licht te begrijpen, dat *Vaillant* na zooveel tegenspoed geen lust had zich verder met het Bestuur der Kolonie te belasten. Op zijn verzoek kreeg hij eervol ontslag en den 1en April 1822 droeg hij het Bestuur over aan *Abraham de Veer*, die tot Gouverneur van Suriname benoemd was.

§ 55. Op *Curaçao* geboren, verliet *De Veer*, nadat de Engelschen in 1807 dit eiland hadden veroverd, zijn geboorteland en vertrok naar Nederland. Daar werd hij eerst benoemd tot Commandant van de Kust van Guinea en later tot Gouverneur van Suriname. Onder zijn Bestuur verkeerde de Kolonie in zeer moeielijke omstandigheden!

Door den vreeselijken brand waren vele burgers

Digitized by Google

tot den bedelstaf gebracht; de landskassen waren ledig, zoodat er door het Bestuur eene leening moest worden aangegaan tot den wederopbouw der landsgebouwen.

Het kaartengeld, gedurende een' geruimen tijd het eenige betaalmiddel in de Kolonie, was zoodanig in waarde gedaald, dat het slechts met groot verlies kon geplaatst worden. Daar dit papierengeld in Nederland niet gangbaar was, moesten kooplieden, planters enz., die betalingen in Nederland moesten doen, zich van wisselbrieven bedienen. Toen nu krachtens een Besluit van *Willem I* de landsrechten niet meer, zooals tot nog toe, met kaartengeld, maar in wisselbrieven moesten voldaan worden, ontstond er zulk eene groote aanvraag hiernaar, dat men voor ongeveer *f* 200 aan kaartengeld met veel moeite een wissel van *f* 100 kon bekomen. De wisselkoers rees dus in dezelfde mate, als de waarde van het kaartengeld daalde. Eindelijk werd er bij Koninklijk Besluit bepaald, dat den 1^en^ Jan. 1827 het Nederlandsch muntstelsel ook in Suriname zou worden ingevoerd, waardoor het kaartengeld voor goed afgeschaft werd en door gouden en zilveren munten vervangen. Het vermogen der bevolking onderging hierdoor een groot verlies, daar voor *f* 310 aan kaartengeld slechts *f* 100 of minder dan een derde der waarde aan klinkende munt ontvangen werd.

Digitized by Google

§ 56. Daar *De Veer* stipt de hand hield aan de verordeningen tegen het ter sluiks invoeren van slaven, maakte hij zich hierdoor vele vijanden onder de planters, administrateuren enz.

Dat het lot der slaven den Gouverneur niet onverschillig was, toonde hij door eene publicatie uit te vaardigen, waarbij met eene boete van *f* 1000 tot *f* 5000 alle eigenaren van plantages, die mochten verzuimen kostgronden voor hunne slaven aan te leggen en behoorlijk te beplanten, bedreigd werden. Deze bedreiging was wel noodig, daar dit verzuim dikwijls tot gevolg had, dat de slaven door gebrek aan levensmiddelen op de plantages na eene zware dagtaak met eene hongerige maag hunne legersteê moesten opzoeken.

Daar trots het scherpe toezicht van den Gouverneur en het Gemengde gerechtshof de slavenschepen toch de plantages van de noodige arbeidskrachten bleven voorzien, bepaalde koning *Willem I* bij Besluit van 6 Juli 1825, dat overtreders van het verbod tegen den slavenhandel zouden gestraft worden met eene boete van *f* 10.000, eerloosverklaring en gevangenisstraf voor den tijd van 15 jaren.

Van zijne groote godsdienstige verdraagzaamheid gaf *De Veer* blijk door de Joden volkomen gelijk te stellen met de belijders van den Christelijken godsdienst.

Digitized by Google

Onder het Bestuur van *De Veer* werd door de R. K. Missie, die door den brand van 1821 hare kerk verloren had, het gebouw van het tooneelgezelschap „De Verrezene Phoenix" aan de Gravenstraat aangekocht en herschapen in een bedehuis, dat den 4en Maart 1826 plechtig werd ingewijd. Dit gebouw werd herhaaldelijk vergroot en verbeterd en is nu met zijn fraaien voorgevel het schoonste product op het gebied van architectuur in Suriname.

Ofschoon *De Veer* bij een groot deel der bevolking gezien en bemind was, werden bij de Nederlandsche Regeering herhaaldelijk ernstige klachten tegen hem ingediend. Zelfs werd hij, benevens den Raad-Fiscaal Baron *van Heeckeren* van knoeierij beschuldigd. Eene door de regeering benoemde Commissie verklaarde na onderzoek de beschuldigingen ongegrond en *De Veer* mocht de voldoening smaken, dat Z. M. *Willem I* hem zijn vol vertrouwen bleef schenken.

§ 57. In de Kolonie bleef echter veel ontevredenheid heerschen en in het Moederland werden vaak allerlei klachten over slecht beheer vernomen. Dit deed de regeering besluiten een' Commissaris-Generaal naar de West-Indische bezittingen te zenden, om daar de noodige hervormingen in het Bestuur tot stand te brengen. De keuze viel op den Generaal-Majoor *Johannes van den Bosch*, die twee

Digitized by Google

jaar later naar Oost-Indië zou vertrekken, om daar het Cultuurstelsel in te voeren.

Den 28[en] April 1828 kwam *Van den Bosch* te Paramaribo aan, waar hij met groote geestdrift werd ontvangen door de ingezetenen, die van den met de uitgebreidste macht bekleeden Commissaris-Generaal de hoogste verwachtingen hadden.

Deze vatte met grooten ernst zijne gewichtige taak op en ontzag geene moeite op de hoogte van alles te komen. Met voorbeeldigen ijver werkte hij aan de samenstelling van een Nieuw-Reglement op het beleid der regeering van de West-Indische bezittingen, welk reeds den 1[en] Aug. 1828 in werking trad.

Volgens dit Reglement kwamen al de Nederlandsche West-Indische bezittingen onder een in Suriname gevestigd Hoofdbestuur van een Gouverneur-Generaal, terwijl het Hof van Politie en Crimineele Justitie ontbonden werd en door een' Hoogen Raad en eene Rechtbank van Kleine Zaken vervangen.

Ter verbetering van den toestand der slaven stelde *Van den Bosch* een ambtenaar aan met den titel van Raad-Commissaris, op wien de verplichting rustte zich het lot der slaven aan te trekken en ze tegen mishandeling en willekeur te beschermen.

Om het vooroordeel tegen te gaan, dat bij de blanken bestond tegen Joden en kleurlingen, be-

Digitized by Google

noemde *Van den Bosch* eenige verdienstelijke kleurlingen en Joden tot hooge betrekkingen en werden aan alle vrije lieden gelijke burgerlijke rechten toegekend.

In al wat bevorderlijk kon zijn tot den bloei van Suriname stelde de Commissaris-Generaal levendige belangstelling! Zoo bezocht hij eene Vergadering van de in 1827 door den Geneesheer *Coupijn*, den rechtsgeleerde *N. G. Vlier* en andere edele menschenvrienden opgerichte Surinaamsche Maatschappij van Weldadigheid. Overtuigd van het groote nut dezer vereeniging nam hij haar in bescherming en beval het Koloniaal Gouvernement hare belangen aan.

Na vele nuttige bepalingen gemaakt te hebben in het belang der Kolonie vertrok *Van den Bosch* den 1en Aug. 1828, daar met de inwerkingtreding van het „Nieuw-Reglement" het hoofddoel zijner zending bereikt was.

Tot Gouverneur-Generaal werd door hem aangesteld de Gouverneur van Curaçao, de Schout-bij-nacht *Paulus Roelof Cantzlaar* (1828—1831), terwijl aan den door hem eervol ontslagen Gouverneur *De Veer* op zijn advies een verhoogd pensioen van *f* 8000 werd toegekend.

De Veer vestigde zich als ambteloos burger te Paramaribo, waar hij den 2en Februari 1838 overleed.

§ 58. Eerst na het vertrek van den Comm. Gen.

Digitized by Google

kon *Cantzlaar* vrij, naar eigen inzichten de Kolonie besturen. Ofschoon er toch groote ontevredenheid in de Kolonie bleef heerschen, gelukte het *Cantzlaar* door zijne onpartijdigheid en zijne strikte rechtvaardigheid de liefde en de hoogachting van de Surinaamsche bevolking te verwerven. De talrijke verordeningen door hem afgekondigd, bewijzen over welk eene groote werkkracht hij te beschikken had en hoe ernstig hij zijne taak heeft opgevat.

In 1829 werd, dank zij het streven van *Van den Bosch*, eene West-Indische Bank opgericht, waarvan de strekking was den geldsomloop beter te regelen en door het voorschieten van geld aan planters, den landbouw te bevorderen. In 't eerst beantwoordde deze belangrijke instelling volkomen aan het doel der oprichting. Het kostte nu geene moeite zooveel wisselbrieven te krijgen, als men verlangde en de wisselkoers daalde tot *pari*. Meer dan 1 millioen gulden werd door de W.-I. Bank aan verscheidene planters voorgeschoten, waardoor de landbouw gebaat werd en vele plantages tot bloei kwamen. 't Was daarom voor de bevolking in 't algemeen en voor de planters in het bijzonder eene groote teleurstelling, toen reeds in 1830 op last van de Nederlandsche regeering de Bank moest ophouden beleeningen te doen en wissels op het Ministerie van Koloniën af te geven, daar hare kas tengevolge van groote verliezen uitgeput en Nederland door

Digitized by Google

den Belgischen opstand niet in staat was haar geldelijk te steunen.

De achteruitgang van de W.-I. Bank oefende een' zeer ongunstigen invloed uit op den financiëelen toestand der Kolonie. Handel en landbouw begonnen te kwijnen, zoodat vele kooplieden bankroet gingen en vele plantages beneden de waarde moesten verkocht worden.

Tot overmaat van ramp lieten de Marrons weer van zich hooren, doch door het krachtig optreden van burgers en militairen werden zij spoedig tot zwijgen gebracht, twee hunner opperhoofden *Sambo* en *Amour* gevangen genomen en vele hunner dorpen vernield.

Uit het feit, dat in weerwil van deze ongunstige financiëele positie, Suriname nog kans zag het Moederland te ondersteunen met een bedrag van *f* 10.000 ter bestrijding der oorlogskosten tijdens den Belgischen opstand, blijkt duidelijk, dat de bevolking zeer gehecht was aan het Moederland!

Onder het Bestuur van *Cantzlaar* en met de toestemming van den Commissaris-Generaal *Van den Bosch* werd in 1828 eene Maatschappij opgericht ter bevordering van het godsdienstig onderwijs onder de slaven. Deze Maatschappij, onder Voorzitterschap van den Procureur-Generaal Baron *Van Heeckeren* werd een groote steun voor het Zendingswerk der Moravische Broeders, daar zij nu in wijderen kring

Digitized by Google

het Evangelie konden verkondigen. Het aantal leden dezer gemeente nam zoo sterk toe, dat de Zending er toe moest overgaan te Paramaribo eene ruime kerk te bouwen, die den 21[en] Juli 1827 werd ingewijd.

Eene langdurige ongesteldheid noodzaakte *Cantzlaar* den 11[en] Nov. 1831 den Procureur-Generaal (vroeger Raad-Fiscaal) Baron *Van Heeckeren* met de waarneming van het Bestuur te belasten. Slechts weinige dagen later maakte de dood een einde aan het leven van dezen verdienstelijken Gouverneur, die onvermoeid in het belang der Kolonie is werkzaam geweest.

§ 59. Zoo geacht en bemind was Mr. *Evert Ludolph Baron van Heeckeren* bij het grootste deel der Surinaamsche bevolking, dat vele aanzienlijke ingezetenen zich tot de Nederl. regeering wendden met het verzoek den w.n. Gouverneur definitief te benoemen. Aan dit verzoek werd voldaan en bij Kon. Besluit van 6 Maart 1832 werd Baron *Van Heeckeren* aangesteld tot Gouverneur-Generaal van Suriname (1832—1838).

In de Kolonie stond hij bekend als een man van groote geestesgaven en bezield met groote liefde voor Suriname. Men koesterde daarom de hoop, dat zijn Bestuur goede vruchten zou dragen.

Deze hoop werd evenwel niet verwezenlijkt!

Van *Heeckeren* was nog geen half jaar aan het

Digitized by Google

Bestuur of een voornaam deel van Paramaribo werd weer door het vuur verwoest!

De brand begon op den avond van den 3en Sept. 1832 in een winkelhuis aan den Heiligenweg en breidde zich met zulk eene groote snelheid uit, dat bij het aanbreken van den dag op één huis na, al de gebouwen tusschen den Waterkant, den Heiligenweg, de Maagdenstraat en de Steenbakkerijstraat eene prooi der vlammen waren geworden. Nog twee dagen en nachten moesten de brandspuiten aan den gang blijven, voordat de brand geheel gebluscht was! Dat de schade, die op ƒ 800.000 geschat werd, niet grooter was, had men te danken aan de eendrachtige samenwerking van militairen, matrozen en burgers. Ook de slaven hebben door het aandragen van water veel er toe bijgedragen, dat men den brand eindelijk meester werd.

Onder de vele fraaie gebouwen, die door het vuur vernield werden, behoorde ook de Luthersche kerk met al hare kostbare sieraden. Zij werd evenwel spoedig weer op de oude muren opgetrokken en den 6en Juli 1834 ingewijd.

Om het gevaar voor brand te verminderen en zijne verspreiding tegen te gaan, vaardigde de Gouverneur den 27en Sept. 1832 eene verordening uit, volgens welke de huizen slechts met pannen, tichels of andere onbrandbare stoffen mochten gedekt worden. Ook mochten enkele gedeelten (plei-

Digitized by Google

nen) van het afgebrande terrein niet herbouwd worden. Verder werd bepaald, dat eigenaren van huizen, die geheel van steen of klei waren opgetrokken, gedurende 25 jaren geene huurwaarde behoefden te betalen.

In het eerst dacht men, dat de brand door onvoorzichtigheid of door een ongeluk was ontstaan, doch spoedig kwam aan het licht dat drie, uit vrees voor straf hunnen meester ontvluchte slaven: *Codjo*, *Mentor* en *Present* met opzet een huis aan den Heiligenweg in brand hadden gestoken, om gelegenheid te hebben, voedingsmiddelen, waaraan zij behoefte hadden, machtig te worden. Zwaar hebben deze jeugdige brandstichters voor hunne misdaad geboet! Zij werden veroordeeld *levend* verbrand te worden en dit vreeselijke vonnis werd den 26en Jan. 1833 ten aanschouwe van eene talrijke menigte, op dezelfde plaats, waar de brand werd aangelegd, voltrokken.

Bij de groote schade, die deze brand aan vele kolonisten berokkend had, voegde zich nog eene groote schaarschte aan levensmiddelen tengevolge van verminderden aanvoer door het Embargo of beslag door Engeland, ten voordeele der Belgen, op de Nederlandsche schepen gelegd.

§ 60. Nauwelijks was Baron van *Heeckeren* aan het Bestuur of hij kreeg de opdracht een Nieuw-

Digitized by Google

Regeerings-reglement voor de Kolonie af te kondigen, waardoor dat van *Van den Bosch* geheel gewijzigd werd. Zoo werd de Hooge Raad vervangen door een' Kolonialen Raad, samengesteld uit den Procureur-Generaal, den Administrateur van Financiën (vroeger Controleur-Gen.) en uit 6 van de aanzienlijkste ingezetenen, terwijl het „Hof van Civiele en Crimineele Justitie" moest plaats maken voor een Gerechtshof.

Zeer ten nadeele der slaven werd de betrekking van Raad-Commissaris, door *Van den Bosch* ingesteld, weer afgeschaft. Spoedig zou maar al te duidelijk blijken, dat vele wijzigingen, in het R. R. van *Van den Bosch* gebracht, geene verbeteringen waren! Zoo had de afschaffing van een Raad-Commissaris of Beschermer der slaven tengevolge, dat men de slaven weer straffeloos kon mishandelen, waardoor het wegloopen schrikbarend toenam.

§ 61. In 1835 viel aan Suriname de eer te beurt bezocht te worden door Prins *Willem Hendrik*, zoon van Koning *Willem I*, destijds Adelborst 1e klasse aan boord van het fregat „de Maas." Het verblijf van dezen hoogen gast in Suriname duurde slechts tien dagen en gedurende dien tijd werden door luisterrijke feesten getoond, hoe groot de liefde van de Surinamers voor het Oranje-huis was. Den 5en Juli was de Prins tegenwoordig bij de inwijding

Digitized by Google

van de nieuw gebouwde Herv. kerk, nadat hij twee dagen te voren den eersten steen had gelegd van de Hoogduitsche Synagoge, waarvan de inwijding eerst den 5en Mei 1837 plaats vond.

Onder het Bestuur van Baron *Van Heeckeren* werd ook op Batavia, het etablissement voor melaatschen, eene R. K. kerk gebouwd, die den 7en Febr. 1836 ingewijd werd. Tot het jaar 1897, toen *Batavia* als Leprozen-etablissement werd opgeheven, hebben de edele geestelijken door middel van den godsdienst den armen ongelukkigen leeren berusten in hun lot. In dit opzicht maakte vooral Pater *Donders*, „de Vader der Leprozen", zich verdienstelijk, die van 1856 tot zijn' dood op den 14en Jan. 1887 bijna onafgebroken met groote toewijding het leed der Leprozen heeft helpen verzachten.

Op den 25en Juni 1838 werd ook door den Gouverneur de eerste steen gelegd van het z.g. Stadhuis, dat met zijn' fraaien toren een sieraad van het Gouvernementsplein is en waarin nu nog de kantoren van den Administrateur van Financiën, van den Ontvanger en Betaalmeester en het Kantongerecht (vroeger Collegie van kleine zaken) vereenigd zijn.

§ 62. Onder de vele Publicatiën door *Van Heeckeren* uitgevaardigd is die van den 19en Nov. 1834, waarbij een Nieuw-Reglement op het Lager Onderwijs in werking werd gebracht eene der

Digitized by Google

belangrijkste. Uit dit Reglement en de oprichting van twee stadsarmenscholen blijkt, dat *Van Heeckeren* in het onderwijs belang stelde en het tot meer ontwikkeling wenschte te brengen.

Met de afkondiging van een Nieuw-Reglement voor de Schutterij op 31 Dec. 1835 was de Gouverneur minder gelukkig! In het Reglement waren bepalingen opgenomen, die kwetsend waren voor een deel der burgerij. Deze burgers beklaagden zich hierover bij den Gouverneur, doch zonder gevolg. Hierdoor werd groote ergernis bij velen verwekt en zelfs vonden ongeregeldheden plaats. *Van Heeckeren*, beducht voor een opstand, liet het geschut van het fort Zeelandia en van de ter reede liggende oorlogsschepen tegen de stad richten, doch hierdoor werd de opgewondenheid nog grooter. Eerst toen de gewraakte artikelen door den Gouverneur weer ingetrokken waren, kwamen de opstandelingen tot bedaren.

Daar zijn gezondheidstoestand na dit laatste voorval te wenschen overliet, vertrok *Van Heeckeren* den 5en Juni 1838 met verlof naar Nederland, doch overleed reeds den 15en Juni d. a. v. op Curaçao.

§ 63. Bij het vertrek van Baron *van Heeckeren* werd de Pr.-Generaal *Philippus de Kanter* met het Bestuur der Kolonie belast. Nog driemaal zou hij het Bewind moeten waarnemen zonder ooit tot

Digitized by Google

Gouverneur te worden aangesteld, in weerwil van zijne groote bekwaamheden en zijne goede eigenschappen.

't Is tijdens de waarneming van *De Kanter*, dat op den 6en Dec. 1838 voor 't eerst om 12 uur ('s middags) een kanonschot in het fort Zeelandia gelost werd, om aan de bevolking van Paramaribo bekend te maken, dat het midden van den dag bereikt was. Aan dit middagschot is men sedert zoozeer gewoon geraakt, dat eene afschaffing ervan veel ongerief zou veroorzaken. Na ruim een jaar met groote zuinigheid en veel tact de Kolonie beheerd te hebben, gaf *De Kanter* den 16en Juli 1839 het Bestuur over aan den tot Gouverneur benoemden Schout-bij-nacht *Julius Constantijn Rijk* (1839—1842).

§ 64. Er zijn weinige Gouverneurs in de Geschiedenis van Suriname aan te wijzen, die bij hunne aankomst in de Kolonie met zooveel geestdrift ontvangen en bij hun vertrek met zooveel eerbewijzen overladen werden als *Julius Constantijn Rijk*. Ook is hij een van de weinige Gouverneurs, die niet overhoop hebben gelegen met de machtige administrateuren en plantage-eigenaars, die de z.g. *reactionaire partij* vormden.

Toch is het hem niet gelukt eenige verbetering te brengen in den ongunstigen toestand der Kolonie

Digitized by Google

en was het hem niet gegeven iets te doen in het belang van de ongelukkige slaven. Wèl nam hij strenge maatregelen tegen het wegloopen en stelde hij hooge premiën op het vangen of doodschieten van wegloopers.

In Maart 1842 kondigde *Rijk* eene verordening af, waarbij een Reglement op de verdeeling der Kolonie in districten, dat reeds in 1835 bij Kon. Besluit was vastgesteld, in werking trad.

't Was voor de Kolonisten eene heugelijke gebeurtenis, toen op den 9[en] Januari 1842 de eerste Engelsche pakketboot binnenstoomde. Daarentegen werden velen onaangenaam gestemd door het onverwachte bericht, dat *Rijk* benoemd was tot Directeur-Generaal der Ned. Marine. Zoo groot was de teleurstelling, dat eenige aanzienlijke ingezetenen het vreemde besluit namen, een door hen onderteekend adres, waarin zij verzochten, dat *Rijk* in zijne betrekking van Gouverneur-Gen. van Suriname gehandhaafd zou blijven, aan Z. M. Koning *Willem II* te zenden.

Natuurlijk werd hierop afwijzend beschikt en op den 31[en] Maart 1842 droeg de Gouverneur het Bestuur over aan den Procureur-Generaal *De Kanter*. Gedurende dit interim-Bestuur, dat slechts enkele maanden duurde, trachtte *De Kanter* door het uitloven van premiën den kleinen landbouw en de veeteelt aan te moedigen.

Digitized by Google

Gaarne had men in Suriname gezien, dat hij na zijne tweede waarneming definitief werd aangesteld, doch de Nederl. Regeering benoemde den Secretaris-Generaal *Burchard Jean Elias* (1842—1845) tot Gouverneur-Generaal. Den 13en Nov. 1842 nam deze het Bestuur van *De Kanter* over.

XVI. **Het Bestuur van den Gouverneur-Generaal Burchard Jean Elias.**
1842—1845.

§ 65. *Elias*, die als knap, eerlijk en vastberaden bekend stond, kwam als Gouverneur naar Suriname met het vaste voornemen het lot der slaven te verbeteren en den Augiasstal van misbruiken en verouderde instellingen wat op te ruimen. 't Is dus niet te verwonderen, dat hij kort na zijne aankomst in Suriname in botsing kwam met de trotsche en alvermogende Administrateuren en Plantage-eigenaars, die geene macht boven de hunne duldden. De tegenwerking, die *Elias* ondervond van deze „reactionaire partij," gesteund door machtige Amsterdamsche kooplieden, herinnert aan de onaangename verhouding, die in de vorige eeuw tusschen *Mauricius* en het Hof van Politie bestond.

Digitized by Google

Vooral door zijn rusteloos streven, om het lot der slaven wat dragelijker te maken, maakte *Elias* zich bij de slavenhouders zeer gehaat.

Door de Nederl. Regeering was *Elias* opgedragen een nieuw Slaven-Reglement in te voeren. Toen nu de Gouverneur hieraan wilde voldoen, ondervond hij hevigen tegenstand van de administrateuren, die daarenboven Amsterdamsche kooplieden wisten over te halen tegen elke wijziging in de bestaande reglementen te protesteeren. Zelfs gingen dezen zoo ver bij den Minister van Koloniën *Baud* op de terugroeping van *Elias* aan te dringen. Daar aan dit verzoek geen gevolg werd gegeven, wendden zij zich tot tweemaal toe per adres tot Koning *Willem II*, doch ook deze pogingen, om *Elias* onschadelijk te maken, bleven vruchteloos.

Overtuigd, dat hij bij zulk eene tegenwerking er niet in zou slagen Suriname uit zijn' staat van verval op te heffen en den strijd tegen de reactionaire partij niet willende voortzetten, vroeg *Elias* herhaaldelijk zijn ontslag, dat hem eindelijk den 21en April 1845 **eervol** werd verleend.

Vóór zijne aftreding kondigde hij nog het Kon. Besluit van 9 April 1845 af, waarbij Suriname administratief gescheiden werd van Curaçao en de overige W.-I. Koloniën, zoodat de titel van Gouverneur-Generaal van Suriname weer vervangen werd door dien van Gouverneur.

Digitized by Google

De eerlijke en zelfstandige *Elias* gevoelde zich zoo gekrenkt door al die beschuldigingen en verdachtmakingen zijner overmoedige vijanden, dat hij hoe eer hoe liever, de Kolonie wenschte te verlaten. Hij wachtte daarom zijn' opvolger, den tot Gouverneur van Suriname benoemden gezagvoerder van Curaçao *Reinier Frederik Baron van Raders* niet af, maar belastte met de waarneming van het Bestuur den Procureur-Generaal *De Kanter*, oudste lid van den Kolonialen Raad, en verliet den 16^{en} Juli 1845 Suriname.

XVII. **Kolonisatie.**

§ 66. Als een der middelen, waardoor Suriname uit zijn' staat van verval kon worden gered, werd door velen in en buiten de Kolonie de kolonisatie van Europeesche landbouwers beschouwd.

Reeds onder het Bestuur van *Van Sommelsdijck* was zulk eene proef genomen door de *Labadisten* [1]).

---

1) Labadisten, godsdienstige secte in de 2^e helft der 17^e eeuw gesticht door den Waalschen predikant Jean de Labadie, van Bourg in Guyenne. In 1675 kwamen zij op het Waltaslot bij Wiewerd (Friesland), toebehoorende aan de freules Van Sommelsdijck, hetwelk toen hun gemeenschappelijk eigendom werd. Zij wilden de geestelijke hiërarchie afgeschaft, de gemeenschap der goederen ingevoerd hebben en stelden de innerlijke ingeving boven de Kerk en den Bijbel. Een beroemd lid dier secte was Anna Maria v. Schurman.
(*Woordenschat.*)

Digitized by Google

Deze kolonisten, waaronder zich ook drie zusters van Gouverneur *Van Sommelsdijck* bevonden, legden de plantage La Providence aan, doch moesten weldra door de invallen der Indianen, door onderlinge twisten en door allerlei ziekten de vestiging opgeven.

Zoo mislukte de eerste kolonisatieproef volkomen!

Met die der Paltzerboeren in 1747 en 1754 was het, zooals reeds vroeger vermeld is, niet beter afgeloopen.

Na lang weifelen werd door de Nederl. Regeering besloten op 's Lands kosten de proef te nemen met eene kolonisatie van Europeesche landbouwers volgens het plan van drie predikanten, Ds. *Betting*, *Brandhoff* en *Coupijn*. Bij Kon. Besluit van 25 Jan. 1843 werd Ds. *Betting* opgedragen met twee bekwame landbouwers naar Suriname te gaan, om daar eene geschikte plaats uit te kiezen voor de vestiging van 50 Hollandsche gezinnen en alle toebereidselen te maken, die voor hunne ontvangst noodig waren.

Na lang zoeken werd door Ds. *Betting* aan Voorzorg tegenover Post-Groningen aan de Saramacca, de voorkeur gegeven. Een nader onderzoek bracht hem evenwel tot de overtuiging, dat de moeielijkheden, verbonden aan eene ontginning dezer streek door Europeesche landbouwers, onoverkomelijke hinderpalen zouden opleveren. Zijne latere berichten

Digitized by Google

aan het Bestuur getuigen dan ook van eene volslagen ontmoediging.

Gouverneur *Elias* benoemde daarop eene Commissie bestaande uit „mannen van erkende ervaring, goede trouw en onpartijdigheid", om de zaak nader te onderzoeken. Deze Commissie bestreed de bezwaren van Ds. *Betting* en drong bij den Gouverneur aan „al zijnen invloed bij het Opperbestuur aan te wenden, om het plan tot kolonisatie met kracht te doen doorzetten". Ook *Van de Brandhoff* en *Coupijn* waren de meening van *Betting* **niet** toegedaan.

Door te ver gedreven zuinigheid van den Administrateur van Financiën *Leers* was de voorbereiding tot de ontvangst der kolonisten zoo slecht, dat bij de aankomst van de eerste 207 landbouwers onder geleide van Ds. *Coupijn*, van de 31 in aanbouw zijnde woonhuizen slechts 13, aan alle zijden door een dicht bosch omgeven, bewoonbaar waren.

De arme kolonisten werden, dit ziende, zoo ontmoedigd, dat vele den wensch uitten maar liever naar hun vaderland terug te keeren. Spoedig zouden zij, in weerwil van de schoone beloften, die hun gedaan waren, ondervinden, dat er op *Voorzorg* letterlijk voor **niets** was gezorgd! Toen eenige weken later nog 122 nieuwe kolonisten onder geleide van Ds. *Brandhoff* daar aankwamen, moesten inderhaast eenige ruwe loodsen opgeslagen worden, om hen onder dak te brengen.

Digitized by Google

Eeuwige schande voor de mannen, die belast waren met de voorbereiding en de leiding dezer kolonisatie! Aan hen de schuld dat deze proef, waaraan 7 tonnen gouds besteed waren, geheel mislukte! Door slechte voeding, ongezonde huisvesting en de ongeschiktheid van het terrein kwamen binnen weinige maanden 189 kolonisten, d. i. **„meer dan de helft"** om!

Van de overblijvenden keerden eenigen naar hun vaderland terug, terwijl de overigen in 1853 zich in de omstreken van Paramaribo gingen vestigen.

XVIII. **Het Bestuur van Reinier Frederik Baron van Raders.** (1845—1852.)

§ 67. Het derde w.n. Bestuur van *De Kanter* duurde slechts drie maanden. Den 13^{en} Oct. 1845 nam *Van Raders* van hem het Bewind der Kolonie over, om het zeven jaar later bij zijn vertrek weer aan hem over te dragen.

Het strekt *Van Raders* tot eer, dat hij reeds twee dagen na zijne aanvaarding van het Bestuur, een bezoek bracht aan de ongelukkige Hollandsche kolonisten, om met eigen oogen hunne ellende te aanschouwen en te beproeven verbetering in hunnen toestand te brengen. Dit bezoek oefende door de bemoedigende woorden, die hij tot hen richtte en

Digitized by Google

door de krachtdadige hulp, die hij hun verleende, een' weldadigen invloed uit op de overblijvende slachtoffers der kolonisatieproef, die de wanhoop nabij waren. Bij de nu nog levende kolonisten en hunne afstammelingen is dan ook de naam van Baron *Van Raders* in dankbare herinnering blijven voortleven.

Dat de slaven in Suriname voor een licht vergrijp soms zwaar gestraft werden, hiervan kreeg Baron *Van Raders* reeds op den dag zijner aankomst een duidelijk bewijs. Uit de woning van den w.n. Gouverneur, waar hem door het muziekcorps van het garnizoen eene serenade werd toegebracht, zag hij iemand met eene lange zweep gewapend, eenige slaven, die naar de muziek stonden te luisteren, door klappende zweepslagen wegdrijven. Onmiddellijk gelastte *Van Raders*, dat men met deze bestraffing zou ophouden en op zijn verzoek mochten de arme slaven aan de algemeene feestvreugde deelnemen.

Baron *Van Raders* was niet lang aan het Bestuur of hij moest tot zijne smart ervaren, dat hij niet op de medewerking van de Nederlandsche Regeering mocht rekenen. Dit ondervond hij o a. toen hij het plan, door hem na rijp beraad opgevat, om Paramaribo door een kanaal met het district Saramacca te verbinden, wilde ten uitvoer brengen.

Het tweeledig doel, dat hiermee beoogd werd,

Digitized by Google

was eene kortere verbinding der hoofdstad met het Saramaccadistrict te verkrijgen en het vooroordeel te overwinnen, dat bij den vrijen inboorling bestond, om in het openbaar met de spade te arbeiden.

Reeds was een aanvang met de doorgraving gemaakt, nadat de Gouverneur op den 31[en] Aug. 1846 onder kanongebulder de eerste schop gronds had uitgegraven, reeds togen meer dan 100 vrije burgers met lust aan den arbeid, toen op bevel van den Min. van Koloniën *Baud* het werk weer gestaakt werd. Zoowel bij den Gouverneur als bij de geheele bevolking verwekte dit bevel van den Minister groote teleurstelling.

Het verbod tot doorgraving van het kanaal had ook tot gevolg, dat *Van Raders* een ander plan n.l. het beplanten der beide kanten van het kanaal met cactusplanten ter voortteling van de cochinilleschildluis, moest opgeven.

Toch had hij de voldoening „den veldarbeid bij den vrijen inboorling meer in eere te hebben gebracht." Op zijne aanbeveling kwam spoedig eene Maatschappij tot bevordering van den landbouw onder de vrije bevolking tot stand, die echter na weinige jaren door gebrek aan middelen moest ontbonden worden.

§ 68. Tijdens de langdurige droogte in 1846, die

Digitized by Google

tot gevolg had hongersnood en watergebrek, kwam de Gouverneur zooveel mogelijk de zwaar beproefde bevolking te hulp en liet, krachtig bijgestaan door de Sur. Maatschappij van weldadigheid, uit de naburige Engelsche koloniën levensmiddelen overbrengen, die aan de noodlijdenden gedurende 4 maanden werden uitgedeeld.

Evenmin als *Elias*, wist *Van Raders* de gunst der Administrateuren te verwerven en toen hij eens onder de beste gouvernementsslaven op plantage Catharina Sophia, bij wijze van belooning, eene uitdeeling van schoenen en kleederen had laten doen, maakte hij hierdoor hunnen haat zoo gaande, dat zijn vertrek uit de Kolonie door hen reikhalzend te gemoet gezien werd.

Onder het Bestuur van *Van Raders* werd eindelijk bij Publicatie van 6 Mei 1851 de reeds in 1828 door *Van den Bosch* voorgestelde wijziging van het slaven-reglement afgekondigd, waardoor er eenige verbetering kwam in het lot der slaven.

Ook kondigde hij het Kon. Besluit van 17 Dec 1847 af, waarbij de vaart op Suriname ook voor andere volken opengesteld werd.

Eindelijk werd dus het onbillijke en voor de Kolonie zoo noodlottige verbod, dat zij met geen ander volk dan de Nederlanders handel mocht drijven, voor goed ingetrokken. Hierdoor kon de handel zich meer uitbreiden en stegen de prijzen

Digitized by Google

der koloniale waren, die nu in Amerika en Engeland eene betere markt vonden, dan vroeger in Nederland. Het eerste vreemde schip, dat de haven van Paramaribo binnenvoer was een onder Zweedsche vlag op 28 Aug. 1848, spoedig gevolgd door de schepen van andere met Nederland bevriende Mogendheden.

De tegenstanders van *Baron van Raders* hadden alle reden tot juichen, toen in het begin van 1852 in Suriname het bericht ontvangen werd, dat het Z. M. *Willem III* behaagd had bij Besluit van 29 Dec. 1851 den Gouverneur *ongevraagd eervol* te ontslaan.

Dit ontslag werd door het volgende uitgelokt:

In 1851 heerschte in Suriname de *gele koorts*, die vooral onder militairen en schepelingen vele slachtoffers maakte. Zoo werden de kapitein en de equipage van het voor anker liggend Oostenrijksch schip „Venenezia" door de doodelijke ziekte aangetast. Met toestemming van den Gouverneur werd nu het verlaten schip volgens de wet, als onbeheerd, in het openbaar verkocht.

Dit gaf aanleiding tot verwikkelingen tusschen het Nederlandsche en het Oostenrijksche Gouvernement en het gevolg hiervan was, dat de M. v. K. *Pahud* den Koning in overweging gaf *Van Raders* terug te roepen.

Het ontslag van dezen zeer verdienstelijken Gou-

Digitized by Google

verneur, die ontegenzeggelijk evenals *Van Sommelsdijck* eene eereplaats in de Geschiedenis van Suriname inneemt, werd door de bevolking, de partij der Administrateuren natuurlijk uitgezonderd, met groot leedwezen vernomen. Toen hij dan ook, nadat hij den 1[en] Maart 1852 aan Mr. *Philippus de Kanter* het Bestuur over de Kolonie had opgedragen, zich gereed maakte te vertrekken, werd hem een adres aangeboden, onderteekend door vele ingezetenen, waarin hem dank werd betuigd voor de belangrijke diensten, die hij aan Suriname had bewezen.

Daar *De Kanter* reeds twee maanden hierna overleed, werd het oudste lid van den Kolonialen Raad, *C. Barends*, met de waarneming van het Bestuur belast tot aan de komst van den nieuw benoemden Gouverneur, Jonkheer *Von Schmidt auf Altenstadt*, die den 22[en] Juni 1852 het Bewind aanvaardde (1852—1855).

XIX. **Van het vertrek van Van Raders tot aan de Emancipatie.** (1852—1863.)

§ 69. Onder het Bestuur van Jonkheer *Von Schmidt auf Altenstadt* werd door een' Duitscher, *August Kappler*, die in 1836 als militair te Paramaribo was aangekomen en later door het Koloniaal Gouvernement tot Posthouder aan de Marowijne

Digitized by Google

werd aangesteld, het plan opgevat Wurtembergsche houtwerkers naar Suriname te laten overkomen. Ter uitvoering van dit plan reisde hij naar *Wurtemberg*, waar het hem gelukte een dertigtal Wurtembergers over te halen in zijn' dienst te treden en zich te Albina aan de Marowijne te gaan vestigen, om hout te bewerken.

In het eerst was de uitslag dezer kolonisatieproef bevredigend, doch reeds in 1855 moest door den ondernemenden *Kappler* door gebrek aan middelen en wegens gerezen geschillen tusschen hem en de kolonisten deze onderneming worden opgegeven.

In hetzelfde jaar, waarin de Wurtembergers zich in Suriname kwamen vestigen (1853), werd de bevolking ook vermeerderd met een aantal Chineesche arbeiders voor plantage Catharina Sophia bestemd, en een honderdtal Portugeesche landverhuizers.

Het belangrijkste werk, dat onder het Bestuur van Gouverneur *Von Schmidt auf Altenstadt* gedaan werd, was het aanleggen van een quarantaine-etablissement op de redoute Leijden tegenover het fort Nieuw-Amsterdam, om het overbrengen van besmettelijke ziekten door binnenkomende schepen tegen te gaan.

Op zijn verzoek werd hij eervol ontslagen en den 23en Aug. 1855 droeg hij het Bewind over aan den tot Gouverneur van Suriname benoemden Generaal-Majoor *Charles Pierre Schimph* (1855—1859).

Digitized by Google

§ 70. Gedurende zijn vierjarig Bestuur heeft *Schimph* vele verordeningen uitgevaardigd, die ten doel hadden den kleinen landbouw te bevorderen en de arbeidzaamheid onder de vrijen aan te moedigen.

Voor arme en verwaarloosde weeskinderen richtte hij in 1857 op *Lustrijk* aan de Boven-Commewijne met de medewerking van vele aanzienlijke Protestanten een *Mettray* of Landbouwkolonie op. Ofschoon velen den Gouverneur er op hadden gewezen, dat de afgelegen ligging van *Lustrijk*, het moerassige en ongezonde terrein den bloei van het *Mettray* zouden belemmeren, werd toch de voorkeur aan *Lustrijk* gegeven. Tot zijne groote teleurstelling zag *Schimph* spoedig, dat de inrichting niet aan het doel beantwoordde. Zelfs de scherpe Resolutie van 8 Febr. 1858, waarbij aan alle behoeftige Protestantsche weesjongens de verplichting werd opgelegd zich in het *Mettray* te laten opnemen, bracht hierin geene verandering! Deze inrichting, die de Koloniale kas veel geld gekost heeft en een zegen voor de Kolonie had kunnen zijn, moest daarom, na een kwijnend bestaan van slechts 3 jaren opgegeven worden.

De R. K. Missie was gelukkiger met haar weesgesticht! Dank zij de zorg van *Mgr. Schepers*, werden alle onvermogende Roomsche weezen in 1858 vereenigd in een gebouw aan de Gravenstraat, bekend onder den naam van de „Oude Bank,"

Digitized by Google

dat door het Gouvernement voor den tijd van 25 jaren gratis voor dit doel werd afgestaan. In 1861 werden de meisjes van de jongens afgezonderd en bij de geestelijke zusters in den kost besteed. De toevloed van weezen was zoo groot, dat zij later naar het ruime goed ingerichte weeshuis naast het klooster der geestelijke zusters werden overgebracht, waar zij nu nog met groote liefde en toewijding verzorgd en opgevoed worden. Het weeshuis der jongens werd in 1875 naar de op $1^1/_2$ uur afstand van Paramaribo gelegen plantage *Livorno* overgebracht, met het doel de weezen vroegtijdig aan handenarbeid te gewennen en hen voor den landbouw op te leiden. Het doel, dat de Roomsche Missie met deze inrichting beoogde, schijnt niet aan de verwachting beantwoord te hebben, want in 1887 werden de weezen weer naar Paramaribo overgebracht.

§ 71. Langzamerhand kwam *Schimph* zoodanig onder den invloed van eenige machtige aanhangers der plantersspartij, dat hij zeer ten nadeele der Kolonie slechts hunne inzichten deelde. Hieraan is het toe te schrijven, dat hij in een officieel verslag aan de Nederlandsche Regeering durfde verklaren, „dat de slavernij in Suriname slechts in naam bestond," terwijl het toch van algemeene bekendheid was, dat de slaven er steeds mishandeld

Digitized by Google

werden. Dat de toenmalige M. v. K. *Rochussen* eene andere meening over de slavernij had, blijkt hieruit, dat hij in 1858 wetsvoorstellen indiende tot algeheele afschaffing der slavernij in de Nederlandsche Koloniën.

Als een' voorbereidenden maatregel tot vrijmaking der slaven moet beschouwd worden de invoering van een 500tal Chineezen uit *Macao* in April 1858, die als immigranten in Suriname veldarbeid zouden verrichten. Ofschoon deze Chineesche immigranten aanvankelijk aanleiding tot vele moeielijkheden gaven en er dikwijls hevige geschillen tusschen hen en hunne werkgevers ontstonden, zijn zij door hunne groote arbeidzaamheid het behoud van vele plantages geweest. Velen vestigden zich na expiratie van hun contract in de Kolonie en kwamen door ijver en volharding tot groote welvaart.

Ook het Kon. Besluit van 1 Juli 1856, waarbij ambtenaren uit Nederland met den titel van *Landdrosten* naar Suriname gezonden werden, die voor eene behoorlijke naleving der Reglementen op de behandeling der slaven moesten waken en aan wie het beheer der districten moest worden opgedragen, was een maatregel, die met het plan van de vrijverklaring der slaven in nauw verband stond.

Als een gevolg van het openstellen van den handel en de vaart op Suriname voor andere volken, vestigde zich in 1855 de eerste Consul n.l. die van

Digitized by Google

België te Paramaribo en stelden spoedig ook andere Mogendheden Consuls of Consulaire agenten aan, die hare handelsbelangen moesten behartigen.

Daar *Schimph* tot de ervaring was gekomen, dat de M. v. K. *Rochussen* in menig opzicht zijn beleid niet goedkeurde en zijne gezondheid door ondervonden teleurstellingen geschokt was, vroeg en verkreeg hij zijn ontslag.

Tot zijn' opvolger werd benoemd *Reinhart Frans van Lansberge* (1859—1867), die op vergevorderden leeftijd in een' zeer moeielijken tijd geroepen werd de teugels van het Bewind in handen te nemen.

§ 72. De nieuwe Landvoogd deed zich spoedig kennen als een waardig en nauwgezet man, wiens innige wensch het was het algemeen welzijn te bevorderen. Zijne vriendelijkheid en zijn groote eenvoud maakten hem tot een der meest populaire Gouverneurs, die Suriname bestuurd hebben!

Om verbetering te brengen in de zeer gebrekkige Surinaamsche wetgeving was bij Kon. Besluit van 30 Sept. 1852 eene Staats-Commissie benoemd, die voorstellen moest doen tot invoering eener betere wetgeving in de West-Ind. Koloniën. Een lid dezer Staats-Commissie Mr. *L. Metman* kwam als Commissaris des Konings, vergezeld van den Advocaat bij den Hoogen Raad Mr. *H. M. van Andel* als secretaris, in April 1860 in Suriname aan, om de nieuwe

Digitized by Google

Wetgeving in te voeren. Met hoeveel ijver *Metman* ook te werk ging om den hem opgedragen last ten spoedigste te volvoeren, kon hij zijne taak niet voleindigen, daar hij reeds 5 maanden na zijne aankomst op den 5[en] Oct. overleed.

De Procureur-Gen. *I. W. Gefken*, voorzitter eener Commissie, die Mr. *Metman* in zijne moeielijke taak had bijgestaan, werd nu met de voortzetting van dit werk belast.

§ 73. Daar er tusschen het Fransche en het Nederlandsche Gouvernement een geschil over de grensscheiding was ontstaan, werd door het Kol. Bestuur eene Commissie benoemd, bestaande uit *Baron van Heerdt*, oud-zeeofficier en *Cateau van Rosevelt*, Chef van het Bouw-departement, die in vereeniging met eene Fransche Commissie, waarvan de luitenant t. z. *Vidal* het hoofd was, moest uitmaken of de *Tapanahony* dan wel de *Lawa* de voortzetting van de Marowijne was. De uitslag van dit onderzoek was, dat de *Lawa* moest beschouwd worden als de bovenloop van de Marowijne en al het land tusschen de Tapanahony en de Lawa dus tot Suriname behoorde.

§ 74. Tijdens het Bestuur van den algemeen beminden Landvoogd *Van Lansberge* was Suriname weer in de gelegenheid een treffend bewijs te geven

Digitized by Google

van zijne groote liefde voor het Moederland. Toen n.l. in 1861 een groot deel van Nederland door een' vreeselijken watersnood werd geteisterd, benoemde de Landvoogd eene Commissie, die liefdegaven moest inzamelen ten behoeve van hen, die door deze ramp het meest getroffen waren. Zoo groot was de deelneming van de Surinamers in dit droevig ongeval, dat in weerwil van den financieelen achteruitgang der Kolonie eene som van bijna *f* 10.000 door hen geofferd werd op het altaar der liefde.

Digitized by Google

VIERDE TIJDVAK.

Van de vrijverklaring der slaven in 1863 tot heden.

XX. Emancipatie of vrijverklaring der slaven en hare gevolgen voor de Kolonie.

§ 75. Aan de in 1853 benoemde Staats-Commissie was ook opgedragen na te gaan op welke wijze de slavernij in Suriname kon worden afgeschaft, zonder dat de Kolonie gevaar liep door deze ingrijpende hervorming te gronde te gaan.

In Engeland was reeds in 1833 — juist drie dagen vóór den dood van *William Wilberforce*, die zoozeer voor de vrijverklaring der slaven had geijverd — de wetsvoordracht van *Stanley* goedgekeurd, waarbij de slavernij in de Engelsche Koloniën werd afgeschaft.

Nadat verscheidene voorstellen der Staats-Commissie als onuitvoerbaar verworpen waren, werd eindelijk in 1861 eene nieuwe voordracht gedaan, die door de Staten-Generaal aangenomen en tot wet

Digitized by Google

verheven werd. Hierbij werd vastgesteld, dat de dag der vrijverklaring zou zijn 1 Juli 1863 en de eigenaren voor iederen vrijverklaarden slaaf *f* 300 zouden ontvangen.

Voor *Van Lansberge* was de aangename taak weggelegd, bij de afkondiging dezer wet op 4 Oct. 1862, aan de slavenbevolking het heugelijk nieuws mede te deelen, dat binnenkort de wreede boeien der slavernij voor altijd zouden verbroken worden.

Zoo zou dus eindelijk binnen weinige maanden de zoolang beloofde, maar telkens weer uitgestelde Emancipatie der Surinaamsche slaven een voldongen feit zijn en dezen in 1863 het geluk deelachtig worden, dat de slaven van Demerara sedert 1838 en die van Cayenne sedert 1848 genieten.

Doch het was ook hoog tijd!

De slaven het juk der slavernij moede en door het telkens en telkens weer uitstellen der vrijverklaring teleurgesteld, zochten vooral in 1861 in groote massa's de zoo vurig begeerde vrijheid in de bosschen en plunderden weer met de Marrons behoorende tot het kamp van *Broos* vereenigd, verscheidene plantages uit. Zoo vernam de directeur van plantage Rac-à-Rac op zekeren morgen tot zijne verbazing van eenige oude negers, dat de geheele slavenmacht des nachts naar de bosschen gevlucht was.

De eigenaren van Rac-à-Rac spaarden kosten

Digitized by Google

noch moeite om de gevluchte slaven te doen terugkeeren, doch te vergeefs!

Zelfs de afkondiging van de Publicatie van 20 Oct. 1862, waarbij aan alle weggeloopen slaven amnestie zou verleend worden, had de gewenschte uitwerking niet: de vluchtelingen hadden alle vertrouwen in de blanken verloren en waagden het niet aan die roepstem gehoor te geven.

Het Bestuur nam toen het besluit een weg door het bosch achter Rac-à-Rac te doen openkappen en Kapitein *Steenberghe* op te dragen aan het hoofd van eene afdeeling soldaten naar het kamp van *Broos* te gaan, om aan de Marrons het bericht over te brengen van de aanstaande vrijverklaring.

De Marrons gewapende militairen door het bosch ziende trekken en het doel hunner aanwezigheid niet gissende, openden onverwachts een hevig geweervuur op deze vredeboden, wier geweren op aanraden van den Procureur-Gen. *Gefken* niet eens geladen waren. Deze onverwachte aanval veroorzaakte onder de militairen en de slaven, die als lastdragers waren meegenomen, zulk eene verwarring, dat *Steenberghe* zich verplicht zag in allerijl terug te trekken.

Nauwelijks had de Gouverneur hiervan bericht gekregen of hij zond eene versterking militairen en mariniers naar Rac-à-Rac om in vereeniging met de troepen van *Steenberghe* naar het kamp van *Broos* te trekken.

Digitized by Google

Had de Gouverneur in plaats van gewapende troepen slechts enkele burgers met de boodschap aan *Broos* belast, hij zou zich veel leed bespaard en noodeloos bloedvergieten voorkomen hebben!

Nauwelijks was *Steenberghe* toch het bosch ingerukt, of daar stortten eenige militairen, doodelijk getroffen door het lood van een' onzichtbaren vijand, neer. Slechts door het geluid der schoten kon men gissen in welke richting de schuilplaatsen der Marrons waren. *Steenberghe* liet nu door de draaibassen der Marine in die richting ettelijke kogels werpen. Nadat de Marrons een wijl met goed gevolg het vuur der blanken hadden beantwoord, hielden zij plotseling op met schieten. *Steenberghe* liet het bosch nu verkennen! Men kreeg wel een enkel bloedplasje te zien, maar gegesneuvelden of gekwetsten werden niet gevonden.

Onder de gekwetste blanken bevond zich de jeugdige adelborst *Smit van den Broeke*, die zich op dezen tocht bijzonder onderscheiden had. Naar de stad vervoerd, bezweek hij na eenige dagen.

Steenberghe zag zich verplicht het bevel tot den terugtocht te geven en keerde aldus onverrichterzake naar Paramaribo terug.

Eerst na de emancipatie sloot *Broos* vrede met het Bestuur. Eindelijk werd Suriname dus voor goed verlost van de Marrons, die gedurende bijna twee eeuwen door hunne invallen en plunderingen

Digitized by Google

onberekenbare schade aan de Kolonie berokkend hebben!

§ 76. Op 1 Juli 1863 kondigden 21 kanonschoten uit het fort Zeelandia aan 33000 menschen, die het zware juk der slavernij van hunne geboorte af hadden moeten torsen, aan, dat zij door den wil van Koning *Willem III* van dit oogenblik af **vrij** waren!

Eere aan de Moravische Broeders en de R. K. geestelijken, die trots de grootste tegenwerking van de zijde der slavenhouders 20000 heidensche slaven tot Christenen bekeerd hadden! Aan deze edele mannen is het te danken, dat de dag der vrijverklaring gansch andere tooneelen te aanschouwen gaf, dan in de Fransche en Engelsche Koloniën! In gepaste vroolijkheid werd de gedenkwaardige dag door de vrijverklaarden doorgebracht en des avonds vereenigden zij zich in de prachtig versierde kerkgebouwen, om dank te brengen aan God, die hun de **vrijheid**, het hoogste goed, geschonken had.

Doch spoedig ontstond er bij vele der nieuwe vrijen een geest van ontevredenheid. De bepaling, dat zij gedurende 10 jaren onder *Staatstoezicht* zouden staan en gedurende dien tijd eene werkovereenkomst moesten sluiten met de personen bij wie zij in dienst wilden treden, maakte op de vrij-

Digitized by Google

verklaarden den indruk, dat de vrijheid, hun geschonken, slechts eene vermomde slavernij was.

Op vele plantages kwamen de negers tot verzet en weigerden beslist het voorgeschreven contract te sluiten. Door zijn tactvol optreden, zijne minzaamheid en kalmte wist *Van Lansberge* de gemoederen weer tot bedaren te brengen. Reeds in 1864 werden vele vrijverklaarden, die zich voorbeeldig gedragen en aan de wet voldaan hadden, ontheven van het Staatstoezicht, hetgeen een' gunstigen indruk op de weerspannigen maakte. Ook het uitloven van premiën door eenige eigenaren aan hen, die geneigd waren onder contract op hunne plantages te komen arbeiden, deed velen van een verder verzet afzien.

Vele der vroegere slavenhouders in den nieuwen stand van zaken zich niet kunnende schikken, gingen voort de vrije arbeiders als slaven te behandelen, waardoor hunne plantages ontvolkt werden en voor lage prijzen moesten verkocht worden. Tal van vroeger bloeiende plantages geraakten op deze wijze in handen van menschen, wien het niet te doen was ze weer op te werken, maar wel om door slooping zoo spoedig mogelijk er geldelijk voordeel van te trekken. Vele plantage-arbeiders trokken naar Paramaribo, waar een deel den tijd in ledigheid doorbracht en vaak gebrek leed, zoodat de vrijheid voor deze menschen geen zegen was.

Digitized by Google

Vele eigenaren geraakten spoedig door eigen schuld in groote moeielijkheden. Uit vrees, dat zij door de Emancipatie te gronde gericht zouden worden, hadden zij in den tijd, die haar onmiddellijk voorafging, geen geld meer in hunne plantages gestoken en er slechts van getrokken, wat er van te trekken viel. De belangrijke sommen, die zij voor hunne slaven hadden ontvangen, waren buiten de Kolonie tot andere doeleinden gebruikt, zoodat zij vaak de wekelijksche arbeidsloonen niet konden betalen en op zeer nadeelige voorwaarden geld moesten opnemen.

Eindelijk kwam het zoover, dat hunne plantages weer in handen kwamen van sloopers, die niet aarzelden dadelijk met hun vernielingswerk een' aanvang te maken.

Ook voor het onderwijs is de vrijverklaring der slaven van groote beteekenis geweest!

De Moravische Broeders en de R. K. geestelijken konden nu niet langer worden gedwarsboomd in hun edel streven, om de heidensche negers te beschaven. In plaats van tegenwerking genieten deze gemeenten nu geldelijke ondersteuning van het Bestuur, om zich met het onderwijs van de kinderen der voormalige slaven te belasten.

De tien jaren van het Staatstoezicht (1863—1873) zijn misschien de ongelukkigste in de Geschiedenis van Suriname: handel en landbouw kwijnden, het

Digitized by Google

grootste deel der bevolking verkeerde in geldelijke moeielijkheden en de behoefte aan werkkrachten werd met den dag grooter. Eene poging, om uit Macao weer Chineesche arbeiders in te voeren mislukte bijna geheel, daar van de ruim 400 contractanten meer dan de helft op de reis naar Suriname omkwam.

§ 77. Onder het Bestuur van *Van Lansberge* vond ook op staatkundig gebied eene groote hervorming plaats. Het Regeeringsreglement van 1832 had uitgediend en werd vervangen door een nieuwe, dat den 1en Jan. 1866 in werking trad, waarbij aan Suriname eene volksvertegenwoordiging geschonken werd.

Aan *Van Lansberge*, die zich reeds zoo verdienstelijk voor de Kolonie gemaakt had door de voortreffelijke wijze, waarop hij de wet tot opheffing der slavernij had uitgevoerd, is voor een groot deel te danken, dat Suriname **zelfbestuur** kreeg.

Herhaaldelijk had hij bij de Hooge Regeering er op aangedrongen en de overtuiging uitgesproken, dat hij de Kolonie daarvoor rijp achtte.

Den 8en Mei 1866 mocht hij eindelijk het genoegen smaken te midden der volksvertegenwoordigers op te treden, om de eerste vergadering der Koloniale Staten te openen. In de vergaderzaal werd de Gouverneur warm toegejuicht en welverdiende lof werd

Digitized by Google

hem daar toegezwaaid, omdat door zijne voorspraak bij het Opperbestuur aan de Kolonie het voorrecht van **zelfbestuur** was geschonken.

§ 78. *Van Lansberge*, die in zulk een' moeielijken tijd tot het Bestuur der Kolonie geroepen werd, en op loffelijke wijze zich van zijne taak had gekweten, verlangde eindelijk naar rust. Hij vroeg daarom in 1866 zijn ontslag, dat hem echter eerst het volgende jaar werd verleend.

Tot zijn opvolger werd benoemd *Willem Hendrik Johan van Idsinga*, die op 25 Juni 1867 te Paramaribo aankwam.

Op bevel van den M. v. K. *Trakranen* **„moest"** *Van Lansberge* reeds den dag na de aankomst van zijn' opvolger het Bestuur aan hem overgeven.

De verdienstelijke Gouverneur, die gedurende acht jaren de belangen van land en volk met de meeste nauwgezetheid had behartigd, trok zich deze even grievende als onverdiende bejegening sterk aan.

Van de Surinaamsche bevolking, die met groot leedwezen „Vader *Van Lansberge*", zooals hij vol eerbied door haar genoemd werd, zag vertrekken, ontving hij daarentegen onmiskenbare blijken van waardeering en sympathie.

Digitized by Google

XXI. **Het Bestuur van Willem Hendrik Johan van Idsinga.** (1867—1873.)

§ 79. Hoewel door *Van Lansberge* veel gedaan was, om de Kolonie uit haren staat van achteruitgang ten gevolge van de vrijverklaring der slaven, weer op te heffen, zou zijn opvolger weldra ondervinden, dat ook hij in een' zeer moeielijken tijd tot het Bestuur der Kolonie geroepen werd.

Gelukkig kwam hij niet als vreemdeling in de Kolonie! Als zeeofficier en daarna als landdrost van Nickerie had hij toch reeds eenige jaren in Suriname doorgebracht en eenige kennis van het land en zijne bevolking opgedaan.

Dat hij steeds veel belang in Nickerie stelde, blijkt hieruit, dat hij reeds twee maanden na de aanvaarding van het Bestuur eene reis naar dit district deed, om zelf te onderzoeken, wat er voor de ontwikkeling van dit deel der Kolonie kon worden gedaan.

Als een der middelen, die de Kolonie tot welvaart konden brengen, beschouwde de Landvoogd eene goede communicatie, zoowel te land als te water. Daarom liet hij, ofschoon de financiëele toestand van Suriname toen zeer slecht was, daar landbouw, handel enz. kwijnden, het kanaal naar Saramacca, de Mot- en Craskreek uitdelven en bevaarbaar

Digitized by Google

maken, als ook den weg te land naar Para behoorlijk in orde brengen.

Onder het Bestuur van Gouverneur *Van Idsinga* hebben twee zeer belangrijke gebeurtenissen plaats gehad:

1°. de invoering eener nieuwe wetgeving, en

2°. de opheffing van het *Staatstoezicht.*

Ofschoon de Commissie, die na den dood van Mr. *Metman* belast werd met de voltooiing van het werk, reeds jaren geleden aan de Ned. regeering de nieuwe wetten ter goedkeuring had ingediend, werd eerst in 1869 de nieuwe wetgeving ingevoerd. Hierbij werd het Gerechtshof vervangen door een Hof van Justitie en het Collegie van Kleine zaken door een Kantongerecht. Ook in de districten Nickerie en Coronie werden Kantongerechten gevestigd.

§ 80. Evenals op den morgen van de vrijverklaring der slaven, kondigden 21 kanonschoten op 1 Juli 1873 de bevolking aan, dat het tienjarig Staatstoezicht geëindigd was en de vrijverklaarden van nu af gelijke rechten hadden als de vrijgeborenen. Op dezen dag vierden de geëmancipeerden evenals tien jaren geleden op ordelijke wijze feest en de vrees, die veler harten vervuld had, dat deze dag zich zou kenmerken door oproer en moordtooneelen, bleek gelukkig ongegrond te zijn geweest.

Digitized by Google

§ 81. Daar vele plantagearbeiders zich in de stad gingen vestigen, of in het bezit gekomen van een stuk bouwgrond zich op den kleinen landbouw waren gaan toeleggen, werden vele plantages ontvolkt. Daarom wendden de eigenaren pogingen aan, om van elders nieuwe arbeidskrachten te verkrijgen. Doch van deze pogingen hadden zij weinig of geen voldoening!

Zoo vertrok een Duitscher *C. A. Wois*, die lang in Suriname gevestigd was, naar Duitschland, om eene immigratie van Duitsche landbouwers in het leven te roepen. Daar de Duitsche regeering zich hiertegen verzette, ging *Wois* naar Nederland, waar het hem gelukte eenige menschen door schoone beloften over te halen zich als landbouwers in Suriname te gaan vestigen. Daar aangekomen, bleken zij spoedig geheel ongeschikt voor den landbouw te zijn! De meesten vonden er tengevolge van eene onmatige levenswijze hun graf.

Aan het gevaar voor algeheelen ondergang, waarmee de landbouw bedreigd werd door gebrek aan arbeidskrachten, kwam onder het Bestuur van *Van Idsinga* gelukkig een einde! Tusschen Nederland en Engeland werd n.l. op den 8^{en} Sept. 1870 een tractaat gesloten, betreffende de immigratie van vrije arbeiders of koelies uit Britsch-Indië naar de Kolonie Suriname.

Dit tractaat werd bij Publicatie van 27 Mei 1872

Digitized by Google

in Suriname afgekondigd, waardoor de eigenaren van plantages de zekerheid kregen, dat zij van nu af over de noodige werkkrachten konden beschikken.

Op den 5[en] Juni 1873 kwam het eerste koelieschip te Paramaribo aan, dat in hetzelfde jaar door nog vier andere gevolgd werd. Sedert voorziet Britsch Indië de Kolonie van de noodige werkkrachten.

Daar vele koelies na expiratie van hun contract zich als vrije arbeiders in de Kolonie vestigden, is het aantal Britsch-Indiërs gaandeweg zoo toegenomen, dat dit nu het vierde deel bedraagt van de geheele bevolking. Dat de landbouw na de vrijverklaring der slaven zich heeft kunnen staande houden, is voor een groot deel te danken aan deze arbeidzame lieden, welke gebreken hun overigens ook mogen aankleven.

Kort na de opheffing van het **Staatstoezicht** werd aan *Van Idsinga* op zijn verzoek ontslag verleend. Tot zijn' opvolger werd benoemd Jhr. *C. A. van Sypesteyn*, die den 31[en] Juli 1873 het Bestuur van hem overnam.

XXII. **Het Bestuur van Jhr. Cornelis Ascanius van Sypesteyn.** (1873—1882.)

§ 82. Ook deze Gouverneur was geen vreemdeling voor de Surinamers, daar hij vroeger 10 jaren

Digitized by Google

in hun midden had doorgebracht. Als 1e Luitenant der genie naar Suriname gedetacheerd in 1846, werd hij weldra adjudant van Gouverneur *Van Raders* en leerde vooral als zoodanig haast iederen Surinamer kennen. Eene door hem in 1854 uitgegeven „Beschrijving van Suriname" en zijne talrijke artikelen in het tijdschrift „West-Indië", dat hij naast mannen als Mr. *Focke*, Dr. *Landré*, Dr. *Dumontier* e. a. uitstekend geredigeerd heeft, bewijzen dat hij gedurende zijn verblijf in de Kolonie van het land en zijne bewoners eene grondige studie maakte.

In 1855 in Nederland teruggekeerd, werd hij bij de afdeeling W.-I. Zaken aan het Min. v. K. geplaatst, van welke afdeeling hij weldra de Referendaris werd. In 1867 tot afgevaardigde van de Hofstad in de Tweede Kamer gekozen, deed hij zich daar kennen als specialiteit in Surinaamsche Zaken en verkondigde vaak de leer, dat bij een zuinig beheer en door eene ingrijpende herziening van het belastingstelsel, het subsidie van het Moederland best kon gemist worden. Door hem tot Gouverneur van Suriname te benoemen, stelde de M. v. K. *Fransen van de Putte* hem dus in de gelegenheid deze leer in praktijk te brengen!

In Suriname werd het bericht zijner benoeming tot Gouverneur met evenveel blijdschap vernomen als dat van *Friderici* op het einde der vorige eeuw. Daar hij evengoed als een geboren Surinamer met

Digitized by Google

de taal, de zeden en gebruiken van het volk bekend was, genoot hij welhaast het algemeen vertrouwen en velen zagen in hem meer een oud vriend, dan 's Konings vertegenwoordiger.

Bij zijne bezoeken aan de verschillende districten der Kolonie werd hij dan ook overal met groote vreugde en geestdrift ontvangen.

Bij zijne aankomst in 1873 vond *Van Sypesteyn* natuurlijk geheel andere toestanden dan vóór 20 jaar tijdens zijn eerste verblijf in de Kolonie!

De vrijverklaring der slaven en de opheffing van het Staatstoezicht waren gewichtige hervormingen, die eene aanzienlijke vermeerdering van uitgaven ten gevolge hadden. In de districten moest niet alleen eene administratieve macht, maar ook eene rechtsmacht gevestigd worden, daar de vrijgemaakten, na de opheffing van het Staatstoezicht, in het volle genot van hun burgerrecht traden. Daarenboven brachten omstandigheden, onafhankelijk van den wil des Gouverneurs groote schade aan de financiën der Koloniën.

Immers had hij, nauwelijks aan het Bestuur gekomen, het verlies te betreuren van het magazijn en de fabriek van de Koloniale vaartuigen, die in den nacht van 31 Maart 1875 door brand vernield werden, hetgeen eene schade van ruim *f* 100.000 aan de Kolonie berokkende. Ook deed de felle droogte van 1877/1878 den oogst bijna geheel mislukken,

Digitized by Google

waardoor het cijfer der inkomsten verre beneden de raming bleef. Om watergebrek te voorkomen moest de Gouverneur daarenboven op verscheidene punten der stad putten laten graven en bemetselen.

Dat het niet in de bedoeling van dezen Landvoogd heeft gelegen het subsidie te doen verdwijnen ten koste van den vooruitgang der Kolonie, blijkt duidelijk uit het feit, dat er onder zijn Bestuur in 1878 uit 's Rijks kas *f* 600.000 moest worden bijgedragen tot dekking der Koloniale uitgaven en dat dit het hoogste cijfer is, dat 's Rijks subsidiën bereikt hebben sedert de invoering van het Regeeringsreglement in 1866.

§ 83. Voor het onderwijs is het Bestuur van *Van Sypesteyn* zeer vruchtbaar geweest! Aan hem komt de eer toe eene poging te hebben gedaan, om voor Suriname eene inrichting voor Middelbaar Onderwijs te stichten. Deze inrichting — op den 15en November 1877 geopend — werd echter reeds 4 maanden later op last van de Ned. regeering weer gesloten op grond van de onjuiste meening, dat het aantal leerlingen te gering was. Behalve deze inrichting voor Middelbaar Onderwijs werd ook in 1877 eene Normaalschool tot opleiding van onderwijzers geopend.

Nog werd door *Van Sypesteyn* op 1 Sept. 1877 eene nieuwe regeling van het onderwijs, vervat in

Digitized by Google

de verordening van 8 Dec. 1876 ingevoerd, waarbij het onderwijs verplichtend werd gesteld. Art. 18 dezer verordening legt aan ouders of verzorgers de verplichting op aan hunne kinderen en pupillen van 7 tot 12 jaar, waar gelegenheid hiertoe bestaat, geregeld onderwijs te doen geven door daartoe bevoegde personen. Met het toezicht zou volgens deze verordening een Inspecteur, bijgestaan door eene Commissie van Onderwijs belast worden. Nadat door den ex-onderwijzer *L. C. Batenburg* gedurende eenige maanden deze betrekking was waargenomen, werd op den 25[en] Mei 1878 hiertoe aangesteld *Dr. H. D. Benjamins*, die deze gewichtige betrekking nog vervult en aan wien vele nuttige hervormingen op het gebied van onderwijs te danken zijn.

Nog werd in 1878 eene geneeskundige school tot opleiding van districtsgeneesheeren en pharmaceuten opgericht. Het oprichten dezer school was het gevolg van de invoering van Britsch-Indische immigranten. Het tractaat met Engeland gesloten, eischte n.l. dat in elk district, waar er immigranten gevestigd waren, ook geneeskundige hulp moest kunnen verstrekt worden. Om aan dezen eisch te kunnen voldoen, liet het Koloniaal Gouvernement op zijne kosten geneesheeren opleiden, die verplicht waren in dienst van het Gouvernement zich vijf jaren als geneesheer in een district te vestigen.

Digitized by Google

§ 84. Doch ook op financiëel gebied is *Van Sypesteyn's* Bestuur niet onvruchtbaar geweest, daar het hem gelukte, trots allerlei tegenspoeden, de inkomsten van het land belangrijk te vermeerderen. Vooral de goudindustrie, door hem in het leven geroepen. heeft hiertoe veel bijgedragen!

Reeds in 1862 was door den verdienstelijken Gouverneur *Van Lansberge* op aandringen van een Engelschman *J. Rosenberg*, — die vele jaren in de goudvelden van Australië had doorgebracht en in de bovenlanden van Suriname wat goud en gouderts had gevonden — eene expeditie uitgerust, opdat deze den ambtenaar *Cateau van Rosevelt* de plaats zou aanwijzen, waar door hem het goud gevonden was. Door eene ongesteldheid van *Rosenberg* keerde deze expeditie spoedig stadswaarts. Toch werd *Rosevelt* van de aanwezigheid van goud in den Surinaamschen bodem overtuigd.

Deze overtuiging had ook *Jhr. van Sypesteyn* en toen hij op eene bijeenkomst met den Gouverneur van Fransch-Guyana in 1874 van dezen vernomen had, hoe flink de goudindustrie zich daar ontwikkeld had, wenschte hij te beproeven haar ook voor Suriname in het leven te roepen. Daartoe benoemde hij eene Commissie, die onder leiding van den kundigen Gouvernements-Secretaris *Mr. P. Alma*, een onderzoek moest instellen naar de al of niet aanwezigheid van goud in het binnenland van Suriname.

Digitized by Google

De uitslag van dit onderzoek was zeer bevredigend: het rapport der Commissie luidde, dat er tusschen de Marowijne en de Suriname in den bodem *goud* voorkwam! Nauwelijks werd dit bekend, of vele ingezetenen vroegen en verkregen verlof op 's Landsdomeinen een onderzoek te doen naar de aanwezigheid van edele metalen. De ontdekking van eenige goudrijke terreinen deed bij velen den lust ontstaan zich ook op de goud-ontginning toe te leggen. Toen nu op last van den Gouverneur eerst door den 2^{en} Luitenant S. de la Parra [1]), daarna door den landmeter W. L. Loth [2]) eenige wegen door de bosschen van het goudland waren opengekapt en door deze beide wakkere mannen, die op hunne tochten door de ondoordringbare wouden de grootste gevaren hadden moeten trotseeren, verklaard werd, dat de doortrokken streken zeer bergachtig en rijk aan kreken waren, die waarschijnlijk veel goud bevatten, nam de „goudkoorts" onder de bevolking zoo toe, dat velen alles wat zij bezaten te gelde maakten, om een expeditie te kunnen uitrusten.

Aan sommigen gelukte het rijke vondsten te

---

1) S. de la Parra verliet kort hierop de Kolonie, bracht het eenige jaren later tot Luitenant-Kolonel bij het Nederlandsche leger in Oost-Indië en is de eerste Surinamer, die zulk een' hoogen militairen rang heeft bereikt.

2) W. L. Loth moest op last van het Bestuur nog vaak in het belang der goudindustrie de bosschen van Suriname in verschillende richtingen doortrekken. Ook door het vervaardigen van kaarten van Suriname en van Guiana heeft deze Surinamer zich voor zijn geboorteland zeer verdienstelijk gemaakt.

Digitized by Google

doen, doch de meesten, onbekend met de wijze, waarop de ontginning moest geschieden en minder gelukkig in de keuze van het te ontginnen terrein, of niet bestand tegen het ruwe boschleven, keerden na korter of langer tijd onverrichterzake met eene geschokte gezondheid naar de stad terug en waren spoedig totaal geruïneerd.

Voor de Koloniale kas daarentegen is de goud-ontginning zeer voordeelig geweest! Voor de duizenden H.A. land door het Gouvernement uitgegeven, moest door de ontginners Concessierecht en voor het gevonden goud, uitgaand recht betaald worden. Ofschoon de goud-industrie steeds op zeer primitieve wijze is uitgeoefend, werd er van 1875 tot 1898 voor eene waarde van ruim 23 millioen gulden aan goud uitgevoerd. Terecht wordt zij dan ook beschouwd als de rechterhand der Kolonie, daar het aan haar te danken is, dat Suriname bij den kwijnenden toestand, waarin de landbouw sedert de vrijverklaring der slaven verkeert, niet geheel te gronde ging.

§ 85. Behalve door het in 't leven roepen van de goud-industrie is *Van Sypesteyn's* Bestuur ook belangrijk om de tentoonstelling, die in 1876 te Paramaribo gehouden werd. Aan den Administrateur van Financiën *Baron Schimmelpenninck van der Oye* komt vooral de eer toe, dat deze eerste ten-

Digitized by Google

toonstelling van Paramaribo zoo goed slaagde en het tentoonstellingsgebouw weken lang zulk eene groote aantrekking op de geheele bevolking bleef uitoefenen. De deelneming overtrof — dank zij den ijver der door den Gouverneur benoemde Commissie, waarvan *Baron Schimmelpenninck* de voorzitter was — de stoutste verwachtingen. De rijke verzameling voorwerpen uit de drie Natuurrijken met de grootste welwillendheid door stad-, plantage- en boschbewoners ingezonden, verkondigden luide aan alle bezoekers, dat Suriname vruchtbaar en rijk aan kostbare natuurproducten is.

§ 86. Terwijl Suriname zich onder het voortreffelijk Bestuur van Gouv. *Van Sypesteyn* langzamerhand ontwikkelde en de bevolking door de vooruitzichten, die de goudontginning geopend had, als 't ware met nieuw leven werd bezield, kwam plotseling het op 8 Oct. 1876 door den Agent-Generaal te Paramaribo van den Agent te Calcutta ontvangen bericht, dat Engeland de immigratie van Britsch-Indiërs geschorst had, de goede stemming der kolonisten bederven. Het gelukte echter de Ned. regeering, voorgelicht door den Landvoogd en den ijverigen Agent-Generaal *Cateau van Rosevelt*, Engeland te overtuigen, dat de behandeling der koelies in Suriname niets te wenschen overliet. In Febr. 1878 werd dan ook met groote blijdschap in de Kolonie het

Digitized by Google

bericht ontvangen, dat de immigratie heropend was.

§ 87. Dat het lot der mindere bevolking hem ter harte ging, toonde *Van Sypesteyn* o.a. door ten behoeve der marktvrouwen, die tot dusverre bij de uitoefening van haar beroep aan wind en weer blootgesteld waren, aan den Heiligenweg eene overdekte markt te doen bouwen, die den 30^{en} Augustus 1876 in zijne tegenwoordigheid met veel luister werd ingewijd. Bij deze gelegenheid werden den Landvoogd door de marktvrouwen en andere burgers treffende blijken van liefde en waardeering gegeven.

Aan den landbouw gaf de onvermoeide landvoogd een grooten steun, door met medewerking der Kol. Staten en der Ned. regeering een Immigratiefonds tot stand te brengen, waardoor de aanvoer van vrije arbeiders naar de Kolonie bevorderd werd en o. m. de eigenaren van plantages ontheven werden van een deel der kosten voor aan- en terugvoer van arbeiders door tusschenkomst van het Gouvernement. De oprichting van het immigratiefonds, waardoor het geschokte vertrouwen in de Kolonie weer hersteld werd, is den grooten landbouw ten zegen geweest! Vele plantages, die uit gebrek aan werkkrachten ten laatste in handen van sloopers zouden gevallen zijn, hebben haar verder bestaan en haren bloei aan

Digitized by Google

dit fonds te danken. Naast den Gouverneur *Van Sypesteyn* komt de eer van het tot stand komen daarvan toe aan den verdienstelijken Agent-Generaal *J. F. A. Cateau van Rosevelt* aan wien Suriname ook in menig ander opzicht — niet het minst voor het vervaardigen van zijne uitmuntende kaart van Suriname — veel dank verschuldigd is.

Voor de stadsbewoners heeft *Jhr. Van Sypesteyn* zich ook verdienstelijk gemaakt door eene poging, om Paramaribo eene straatverlichting te bezorgen. Ofschoon de behoefte hieraan zich steeds sterk had laten gevoelen, was nooit te voren door een zijner voorgangers een stap in deze richting gedaan. Tot nog toe was de stad bij donkere maan, als de huizen niet verlicht waren, in volslagen duisternis gehuld. Zij, die zich des avonds op straat begaven, moesten zich van eene brandende lantaarn voorzien, wilden zij in de donkere straten den weg vinden.

Om aan dit ongerief een einde te maken, vaardigde *Van Sypesteyn* den 3en Juli 1877 eene verordening uit, waarbij eene belasting voor straatverlichting werd ingevoerd. Ofschoon deze belasting over 1878 ingevorderd werd en bijna *f* 4000 opbracht, kwam er toch geene straatverlichting en werd deze verordening bij die van 9 Juli 1879 voor onbepaalden tijd geschorst „op grond, dat de onmogelijkheid was gebleken vooralsnog de verlichting

Digitized by Google

der straten van Paramaribo in te voeren en het niet billijk is, dat de belasting worde geheven ter gemoetkoming in de kosten van die verlichting, zoolang deze niet is tot stand gekomen".

Zoo zegevierde dus de duisternis over het licht en vele jaren zouden nog verloopen, voordat Paramaribo kon bogen op eene, zij het ook gebrekkige straatverlichting.

Een der vele goede vruchten van *Sypesteyn's* Bestuur was ook eene Kol. Spaarbank, waarvan bij Resolutie van 13 Aug. 1879 het Reglement werd vastgesteld. Volgens art. I zou de Kol. Spaarbank, die tot doel heeft de spaarzaamheid onder de werkende klasse te bevorderen en ouders en voogden in de gelegenheid te stellen voor hunne kinderen of pupillen spaarpenningen op te leggen, den 1en Januari 1880 in werking treden.

Op voorstel van den Inspecteur voor het onderwijs Dr. *H. D. Benjamins* werd in 1882 aan deze Koloniale Spaarbank ook eene Schoolspaarbank verbonden.

§ 88. De laatste jaren van *Sypesteyn's* Bestuur waren voor hem zeker niet de aangenaamste zijns levens! Gebonden door zijne dikwijls in het openbaar herhaalde bewering, dat de Kolonie geen subsidie noodig had en ziende, dat het subsidiecijfer onder zijn beheer door ongunstige omstandigheden

Digitized by Google

hooger steeg, dan ooit te voren, zag hij zich op den duur verplicht de Kolonie vaak het hoog noodige te onthouden. Hierdoor laadde hij op zich het verwijt, dat hij zelfs ten koste van de welvaart der Kolonie tot subsidievermindering wilde komen. In de Volksvergadering (Koloniale Staten) verhieven zich ernstige stemmen tegen zijn beleid, dat met den naam van „subsidievermindering quand-même" werd aangeduid, waardoor er tusschen Gouverneur en Staten eene minder gewenschte verhouding ontstond.

Ook de goud-industrie, waarvan hij de schepper was, werd later voor *Van Sypesteyn* eene bron van veel leed en de steen des aanstoots, die hem noodzaakte den Bestuurszetel te verlaten.

Naar aanleiding van een' twist, die tusschen twee goudontginners was ontstaan over het bezit eener rijke kreek, weigerde de Gouverneur de pacht van een der beide concessionarissen verder te verlengen. Deze wendde zich hierop tot de Tweede Kamer der Staten-Generaal, die na een nauwkeurig onderzoek met groote meerderheid verklaarde, dat het niet verlengen der pacht haar niet gerechtvaardigd voorkwam. In dit opzicht was *Van Sypesteyn* dus door de Kamer in het ongelijk gesteld en waarschijnlijk vond hij hierin aanleiding, om het Bewind neer te leggen. Op zijn verzoek werd hij bij Besluit van Z. M. *Willem III* **eervol** ontheven als Gouverneur van Suriname en gaf hij den 1en Nov. 1882

Digitized by Google

het Bestuur over aan Jhr. *A. W. Baron van Heerdt tot Eversberg.*

Het valt niet te ontkennen, dat het Bestuur van den kundigen en ijverigen Gouverneur *Van Sypesteyn* voor de Kolonie zeer vruchtbaar is geweest! Daarom betreurden velen zijn vertrek uit de Kolonie, waar hij nog vele jaren zijne krachten had kunnen aanwenden, om haar tot meerderen bloei te brengen.

De vele blijken van sympathie, die hij vóór zijn vertrek van een groot deel der bevolking ontving, bewijzen duidelijk, dat *Jhr. Van Sypesteyn* de liefde van vele Surinamers had weten te verwerven.

Al was het hem niet gelukt zijne bewering, dat de Kolonie zonder subsidie kon worden bestuurd, tot waarheid te maken, zoo verkreeg hij toch bij zijne terugkomst in Nederland van Koning *Willem III* als blijk zijner tevredenheid het **Grootkruis van de Eikekroon.**

§ 89. Onder *Van Sypesteyn's* Bestuur had de Surinaamsche bevolking herhaaldelijk gelegenheid blijken van liefde voor en gehechtheid aan den Koning en het Koninklijk huis te geven:

Op 12 Mei 1874 vierden de Surinamers met veel geestdrift feest, omdat het de dag was, waarop vóór 25 jaar hun geliefde Koning *Willem III* aan de Regeering kwam. De herinnering aan het goede,

Digitized by Google

dat in dien tijd door zijn' wil tot stand was gekomen, vervulde de harten zijner Surinaamsche onderdanen met een gevoel van dankbaarheid en bracht op dien gedenkwaardigen dag 's Vorsten naam op veler lippen.

Ter eere van den beminden Vorst werd door den Gouverneur op dien dag een nieuw aangelegd plein plechtig ingewijd onder den naam van „Plein van 12 Mei" en aan eenige nieuwe straten de namen: Sophiastraat, Koningstraat, Nassaustraat enz. gegeven.

Toen daarentegen het bericht ontvangen werd, dat de algemeen beminde en geachte gemalin des Konings H. M. *Sophia* op 3 Juni 1877 was overleden, betreurde de Sur. bevolking ook het heengaan harer edele vorstin en deelde in het verlies van haren bedroefden vorst.

Met evenveel leedwezen werd in de Kolonie het bericht vernomen, dat Z. K. H. Prins *Hendrik der Nederlanden*, die tijdens zijn bezoek aan Suriname in 1835 zulk een' aangenamen indruk op de bevolking had gemaakt, den 24^{en} Jan. 1879 was overleden. Met hem ging heen de eenige vorst uit het Huis van Oranje, wiens voeten den Surinaamschen bodem betreden hebben!

Wegens het overlijden van den algemeen beminden Prins werd door *Jhr. van Sypesteyn* bepaald, dat het volksfeest door Gouv. *Van Lansberge* ingesteld,

Digitized by Google

en sedert 1860 op 19 Februari, 's Konings jaardag, steeds met zooveel geestdrift door de Sur. bevolking gevierd, in 1879 niet zou plaats vinden.

Ook het huwelijk van den Koning met Prinses *Adelaide Emma Wilhelmina Theresia*, dochter van Prins *George Victor*, regeerend vorst van Waldeck Pyrmont, op 7 Jan. 1879 en het smartelijk verlies, dat hem in hetzelfde jaar trof door den plotselingen dood van zijn' oudsten zoon, den Kroonprins *Willem* te Parijs zijn gebeurtenissen, die tijdens het Bestuur van *Jhr. Van Sypesteyn* plaats vonden en in Suriname niet met onverschilligheid vernomen werden.

Doch geen dezer deels treurige, deels blijde tijdingen maakte zulk een' diepen indruk op de bevolking der Kolonie als het bericht, dat het Stamhuis van Oranje, dat in korten tijd door den dood zijne krachtigste leden verloren had en bestemd scheen spoedig uit te sterven, door de geboorte van Prinses *Wilhelmina* op 30 Aug. 1880 weer nieuwe, frissche levenskracht had ontvangen.

Nooit te voren gaf de geboorte van een Koningskind in Suriname aanleiding tot zooveel vreugdebetoon! Nooit te voren gaf de Sur. bevolking zulke treffende blijken van gehechtheid aan het Oranjehuis, als bij het vernemen dezer heugelijke gebeurtenis!

Digitized by Google

XXIII. **Het Bestuur van den Gouverneur Johan Herbert August Willem Baron van Heerdt tot Eversberg** (1882—1885).

§ 90. Vóór zijne benoeming tot Gouverneur van Suriname had *Baron Van Heerdt* reeds belangrijke betrekkingen in de Kolonie vervuld! Eerst Hypotheekbewaarder, later Districts-Commissaris, daarna Beheerder der Koloniale vaartuigen, maakte hij ook deel uit van de Commissie, die in 1861 moest uitmaken of de Lawa dan wel de Tapanahony de voortzetting van de Marowijne is. Men had dus alle reden te verwachten, dat zijne bekendheid met het land en zijne bevolking de Kolonie ten goede zou komen. 't Is *Baron Van Heerdt* evenwel niet gelukt gedurende zijn driejarig Bestuur Suriname tot een' hoogeren trap van ontwikkeling te brengen, dan die, waarop het onder het Bestuur van *Jhr. Van Sypesteyn* gekomen was. *Baron Van Heerdt* was de meening toegedaan, dat — zoolang er jaarlijks eene bijdrage uit 's Rijks schatkist noodig was tot aanvulling van de koloniale geldmiddelen — hij zich beperken moest tot de *allernoodzakelijkste* uitgaven. Zijne laatste begrooting voor het dienstjaar 1886, die volgens zijne eigene verklaring geene verdere strekking had, dan den dienst gaande te houden, sloot dan ook met een

Digitized by Google

tekort van slechts *f* 90.000 (het laagste subsidie-cijfer sedert de invoering van het Regeeringsreglement in 1866) niettegenstaande de inkomsten der Kolonie sterk verminderd waren.

In de Kol. Staten werd deze „magere begrooting" fel bestreden, ja zelfs met 5 tegen 4 stemmen verworpen. Door vele leden der Vertegenwoordiging werd op scherpen toon het beleid van dezen Gouverneur afgekeurd en er op gewezen, dat de toestand der Kolonie „gaandeweg verslimmerd en thans allertreurigst was."

Toch komt aan *Baron Van Heerdt* de eer toe den grond gelegd te hebben van eene telephonische verbinding van Paramaribo met verschillende deelen der Kolonie. Onder zijn Bestuur werd n.l. de eerste telephoonlijn, waardoor de hoofdstad met het fort Nieuw Amsterdam verbonden werd, den 19en Febr. 1885 in werking gebracht.

Als een lichtpunt moet ook beschouwd worden het tot stand komen van de K. W.-I. Maildienst, waardoor Suriname onmiddellijk met het Moederland verbonden werd. De eerste boot dezer Maatschappij, de „Oranje-Nassau", kwam den 14en April 1884 van Amsterdam te Paramaribo aan.

Bij het binnenvaren der nieuwe boot stond eene groote menigte langs de kaai aan den waterkant geschaard, die vroolijk wuivend, blijken gaf van hare levendige belangstelling in deze onderneming,

Digitized by Google

die van zoo grooten invloed kon zijn op de ontwikkeling van Suriname.

§ 91. De achteruitgang der Kolonie, tijdens het Bestuur van *Baron van Heerdt* is vooral te wijten aan de lage suikerprijzen en de buitengewoon felle droogte in 1883 en 1884, die een' zeer schadelijken invloed uitoefende op den suikerbouw, de cacaoteelt en de goud-industrie, de drie hoofdbronnen van het Sur. volksbestaan.

Tot overmaat van ramp heerschten in dien tijd te Paramaribo, tengevolge van slechte hygiënemaatregelen, dysenterie, kinkhoest en moeraskoortsen waaraan velen bezweken. Op eene bevolking van ± 23000 zielen hadden in 60 dagen meer dan 300 sterfgevallen plaats en dikwijls werden op één dag 10 tot 15 lijken grafwaarts gedragen. Het sterftecijfer overtrof dan ook in dit jaar dat der geboorten met 415.

Ook had er in Sept. 1884 tot tweemaal toe een hevige opstand plaats onder de koelies van Plantage Zoelen en Zorg en Hoop. Reeds vroeger hadden de planters vaak te kampen tegen een' geest van ontevredenheid en verzet onder de Br. Indische immigranten, maar nooit te voren hadden dezen zich zoo ernstig verzet tegen de boven hen gestelde machten als in Sept. 1884 op Pl. Zoelen.

Terwijl de Districts-Commissaris *Jessurun*, ver-

Digitized by Google

gezeld van zijn secretaris *Samson* en den Directeur, bezig was de zaak te onderzoeken, werd hij door de ontevredene koelies, met stokken en houwers gewapend aangevallen. Aan de militaire macht, van het fort N. Amsterdam ontboden, gelukte het eindelijk den opstand te dempen en de belhamels gevangen te nemen.

Ongeveer 14 dagen later brak er ook onder de koelies van Pl. Zorg en Hoop een opstand los. De Districts-Commissaris, vergezeld van gewapende maréchaussees, trachtte ook hier te vergeefs de opgestane koelies tot rede te brengen. Hunne woede nam echter eer toe dan af, waardoor eene herhaling van het gebeurde op Zoelen te verwachten was. Eerst nadat een vijftigtal militairen, aangevoerd door Luitenant *van Pesch* op het tooneel des opstands verschenen waren en 7 koelies hadden neergeschoten, kwamen de opstandelingen tot onderwerping.

Bij velen ontstond de vrees, dat het doodschieten van 7 Br. Indische immigranten aanleiding zou geven tot onaangename verwikkelingen met Engeland en dit tot gevolg kon hebben, dat de immigratie geschorst werd. Deze vrees bleek later ongegrond te zijn!

§ 92. Daar *Baron Van Heerdt* geen kans zag de Kolonie uit haren staat van verval weer op te

Digitized by Google

heffen en het hem steeds duidelijker werd, dat zijn beleid noch door het Opperbestuur in Nederland, noch door de Kol. Staten werd goedgekeurd, vroeg hij zijn ontslag.

Bij Kon. Besluit van 12 Mei 1885 werd tot Gouverneur van Suriname benoemd Mr. *Hendrik Jan Smidt*, die den 30en Juli 1885 het Bestuur over de Kolonie aanvaardde.

Kort voor de aftreding van Gouverneur *Van Heerdt* ontving Paramaribo het welkome bezoek van de Leidsche Hoogleeraren *Suringar* en *Martin*, benevens een drietal studenten. Ofschoon zij zich in Suriname slechts enkele dagen ophielden (van 30 Dec. 1884 tot 3 Jan. 1885) kregen zij veel van de Kolonie te zien en waren zij zelfs in de gelegenheid een vluchtig onderzoek in te stellen naar de geologische en botanische gesteldheid van een klein deel van het land. De hoogleeraar *Martin* kwam den 22en Maart in Suriname terug, teneinde het geologisch onderzoek voort te zetten. Na een verblijf van eenige weken in de bovenlanden vertrok hij naar Nederland, waar hij de vrucht van zijn onderzoek in een groot werk over de geologie van Ned. West-Indië bekend maakte.

Digitized by Google

XXIV. **Het Bestuur van Mr. Hendrik Jan Smidt.** 1885—1888.

§ 93. Onder de Gouverneurs, die met vaste hand de Kolonie in goede richting bestuurd hebben, neemt Mr. *H. J. Smidt* eene eereplaats in.

Van hem was zeker niet anders te verwachten! Toegerust met degelijke kennis en eene groote wils- en werkkracht, was hij de aangewezen man, om de Kolonie uit haren staat van achteruitgang wat op te beuren en het geschokte vertrouwen te herstellen.

Er zijn weinige Gouverneurs van Suriname aan te wijzen, die als Mr. *Smidt* reeds zulk een werkzaam leven achter den rug hadden, toen zij geroepen werden tot het zoo moeielijke Bestuur der Kolonie.

Na op jeugdigen leeftijd den graad van Dr. in de rechten verworven te hebben, viel hem in 1877 de eer te beurt als Min. van Justitie op te treden in het ministerie *Kappeyne van de Capelle*, om 4 jaar later tot lid van den Raad van State te worden benoemd. Daarenboven was door talrijke geschriften van zijne hand reeds lang te voren zijn naam als geleerde gevestigd.

Ook in de Kolonie was men kort na zijne aankomst vaak in de gelegenheid zijne groote kunde en zijne verbazende werkkracht te bewonderen. Vooral zijn wetgevende arbeid is vruchtbaar ge-

Digitized by Google

weest en op dit gebied is hij tot nog toe door geen ander Gouverneur overtroffen. Gedurende zijn Bestuur hield hij zich onvermoeid bezig met het ontwerpen van nieuwe of het wijzigen van reeds bestaande verordeningen. Geheel in strijd met het beginsel van Gouverneur *Van Heerdt*, om de uitgaven te beperken tot het *allernoodzakelijkste*, en hierdoor te komen tot subsidievermindering, wilde hij, zooals hij dat eens zelf uitdrukte, zich liever getroosten den *schijn* van een kostbaar beheer, dan de verantwoordelijkheid voor een schijnbaar *zuinig* beheer.

§ 94. Daar door vroegere Besturen veel verzuimd was, dat tot ontwikkeling der Kolonie *moest* gedaan worden, aarzelde *Smidt* niet het subsidiecijfer aanmerkelijk te verhoogen en geen kosten te sparen, waar hij die in het belang van het land noodig achtte.

Zoo groot was het vertrouwen van het Opperbestuur in zijn beleid, dat zijne Begrootingen vaak volkomen gelijk ze door de Koloniale Staten waren goedgekeurd, door den M. v. K. aan de Staten-Generaal aangeboden, zonder wijziging door de wetgevende macht in Nederland bekrachtigd werden.

Onder de vele goede maatregelen door den Gouv. in het belang der Kolonie genomen, verdienen vooral vermelding:

Digitized by Google

1°. Het aankoopen van het erf en de gebouwen op den hoek van de Gravenstraat en den Combéweg, waarin verscheidene bureelen gevestigd werden. Voor de burgerij was dit een groot gerief, daar hierdoor verschillende publieke kantoren in hetzelfde deel der stad vereenigd werden.

2°. Het vermeerderen van de Koloniale vloot met eenige stoomvaartuigen, waardoor de communicatie te water verbeterd werd.

3°. De opdracht aan den Gouvernements-Landmeter *Loth*, om een weg te traceeren van het boschnegerdorp Kriki naar Gégé, waardoor de aan de Sarakreek gelegen goudconcessies in eene gunstiger positie kwamen.

4°. Het afschaffen van uitvoerrechten op suiker, cacao enz. waardoor de groote landbouw, die moeite had zich staande te houden, krachtig gesteund werd.

5°. Het verscherpen van het toezicht op den sluikhandel, waardoor het cijfer der inkomsten aanmerkelijk verhoogd werd.

6°. Het streng toepassen van goede quarantainevoorschriften, waardoor de Kolonie verschoond bleef van epidemische ziekten, terwijl de cholera in Fransch-Guyana, Curaçao en Brazilie vele slachtoffers maakte.

Deze en nog vele andere maatregelen van Gouv. *Smidt* zijn de Kolonie ten goede gekomen en hebben

Digitized by Google

er toe bijgedragen, dat haar achteruitgang in zijne dreigende vaart gestuit werd.

Voor het onderwijs had *Smidt* alles over!

Door eene nieuwe verordening op het onderwijs, die den 3en Maart 1886 werd afgekondigd en door de oprichting van eene Openbare School voor Uitgebreid Lager Onderwijs, de eerste en de eenige inrichting van dien aard in de geheele Kolonie, trachtte hij het onderwijs hooger op te voeren. Op den 8en Nov. 1887 werd deze school die gebouwd werd op dezelfde plaats, waar eerst de z.g. Oude Bank stond en daarna het R. K. Weeshuis, door den Gouverneur ingewijd. In eene schoone rede wees hij op het doel dezer inrichting, die hij „van zeer hoog gewicht beschouwde voor het tegenwoordige en als van nog hooger voor de toekomst van deze Kolonie."

Doch niet alleen aan het onderwijs besteedde *Smidt* alle zorg, ook het lot der onderwijzers ging hem ter harte. Dat zij nu ambtenaren zijn in den zin van het pensioenreglement, hebben zij, — behalve aan den Inspecteur v/h. Onderwijs *Dr. H. D. Benjamins*, die steeds het wenschelijke hiervan had betoogd en herhaaldelijk hierop bij vorige Gouverneurs had aangedrongen — ook aan Gouverneur *Smidt* te danken.

Hierdoor heeft hij zich in de harten van allen, die bij het onderwijs belang hebben, eene eerezuil opgericht!

Digitized by Google

Al heeft *Mr. Smidt* niet al zijne plannen in het belang der Kolonie kunnen ten uitvoer brengen en al mochten niet al zijne Bestuursdaden de goedkeuring der bevolking wegdragen, het onderwijs is zijn Bestuur ten zegen geweest.

Nog in menig ander opzicht heeft Gouverneur *Smidt* zich verdienstelijk gemaakt!

Dat Paramaribo eindelijk eene straatverlichting kreeg, is de bevolking dezer stad aan hem verschuldigd. Na de mislukte poging van *Sypesteyn* in 1877, om door het heffen eener nieuwe belasting eene straatverlichting voor de stad te verkrijgen, had de behoefte hieraan zich steeds sterker doen gevoelen, doch eerst in 1886 mocht het *Smidt* gelukken de voornaamste straten van Paramaribo van lantarens te voorzien.

Ook verfraaide hij de stad door vele straten met mooie schaduwboomen te laten beplanten. Eveneens heeft Paramaribo het aan hem te danken, dat zijne straten door naamborden aangewezen worden.

In het belang der bewoners van het district Coronie, dat door eene steeds aangroeiende modderbank langs de kust haast niet meer over zee te bereiken is, gelastte de Gouverneur den Landmeter *Loth*, een onderzoek in te stellen, naar de mogelijkheid, om dit eertijds zoo welvarende district, hetzij met Nickerie, hetzij met de Coppename in

Digitized by Google

verbinding te brengen. Volgens het rapport van *Loth* zou het aanleggen van communicatiewegen op haast onoverkomelijke bezwaren stuiten, daar het land ter weerszijden van Coronie zeer moerassig is. Ware dit rapport minder ongunstig geweest, de Gouverneur had waarschijnlijk dit district van een wissen ondergang gered!

§ 95. Onder het Bestuur van Gouv. *Smidt* ontstond er een geschil betreffende de grensscheiding tusschen Nederlandsch- en Fransch-Guyana. Dit geschil, meer bekend onder den naam van „Lawa-kwestie" liep over een strook lands tusschen de Lawa en de Tapanahony ter grootte van bijna 1½ millioen H.A. gelijkstaande aan de gezamenlijke oppervlakten van de provinciën Drente, Gelderland, Noord- en Zuid-Holland. Had de Nederlandsche Regeering niet verzuimd de verklaring van de in 1861 benoemde Fransch-Nederlandsche Commissie, dat de Lawa en niet de Tapanahony de voortzetting van de Marowijne is, door de Fransche Regeering te doen bekrachtigen, het Bestuur van Fransch-Guyana zou zich wel gewacht hebben vergunningen te verleenen tot het doen van onderzoek naar de aanwezigheid van delfstoffen op het terrein, gelegen tusschen de Lawa en de Tapanahony.

Aan het voorzichtig en tactvol optreden van Gouverneur *Smidt*, die krachtig bij de Hooge

Digitized by Google

Regeering in Nederland aandrong op eene spoedige oplossing dezer kwestie is het te danken, dat het tot eene minnelijke schikking kwam.

De pogingen door den Gouverneur aangewend, dat in afwachting van eene definitieve beslissing gemeenschappelijke maatregelen werden genomen, om het indringen van gelukzoekers in het Lawa-gebied tegen te gaan, hadden tot gevolg, dat eenige posten aan de Boven-Marowijne bezet werden door Fransche en Nederlandsche militairen en politie-beambten, waardoor er een eind kwam aan de strooperijen, die daar plaats vonden.

Nadat op 14 Nov. 1888, zoowel in Suriname als in Fransch-Guyana een Besluit was afgekondigd, waarbij verboden werd op het betwiste gebied goud te zoeken, werd er door de Fransche en Nederlandsche Regeeringen besloten de kwestie aan eene scheidsrechterlijke uitspraak te onderwerpen.

Hiertoe aangezocht, was de keizer van Rusland bereid als arbiter in dit geschil op te treden en uit te maken of de Lawa, dan wel de Tapanahony als grens moest worden aangenomen. Zelfs werd den hoogen scheidsrechter later het recht toegekend, om eene andere grens vast te stellen, ingeval hij geene termen mocht vinden eene der aangewezen rivieren als grens aan te nemen. Eerst in Mei 1891, lang nadat Mr. *Smidt* het Bewind had neergelegd, deed de arbiter uitspraak in dit geschil. Dank zij

Digitized by Google

de volstrekte onpartijdigheid van den Czaar en de talrijke overtuigende bewijsstukken door de Nederlandsche Regeering overgelegd, kreeg Suriname het geheele goudrijke Lawagebied.

§ 96. Ofschoon *Smidt* gedurende zijn driejarig Bestuur belangrijke diensten aan de Kolonie heeft bewezen en hij in dien tijd den grond heeft gelegd van hare latere ontwikkeling, waren er toch velen in Suriname, die hem niet gunstig gezind waren en het niet zouden betreuren, dat hij het Bewind neerlegde.

Onder de kooplieden vooral had hij zich vele vijanden gemaakt door de vervroegde afkondiging der verordening, betreffende de heffing van in- en uitvoerrechten, waartegen zij gewichtige bedenkingen hadden.

Ook het hooger opvoeren der belastingen bezorgde den Gouverneur vele tegenstanders!

In een deel der Surinaamsche Pers werden in krasse artikelen sommige handelingen van den Gouverneur afgekeurd en in de Kol. Staten verhieven zich enkele stemmen tegen zijn beleid.

Door het kiesdistrict *Emmen* tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gekozen, vond Mr. *Smidt* hierin voldoende aanleiding als Gouverneur van Suriname af te treden. Bij Kon. Besl. van 10 Mei 1888 werd hem op de meest eervolle wijze ontslag verleend.

Digitized by Google

Tot zijn vervanger was aangewezen Mr. *W. Tonckens JLz.*, gouvernementssecretaris en lid van den Raad van Bestuur, die den 18^{en} Juli 1888 het Bestuur van hem overnam.

Kort vóór het vertrek van Mr. *Smidt* werd het aantal christelijke gemeenten met één vermeerderd.

De stichter dezer gemeente, die den naam draagt van de „Vereeniging de vrije Evangelisatie" is een Surinamer, *M. S. Bromet* genaamd, die in Engeland in een vrij Theologisch Seminarie zijne opleiding tot predikant ontving.

Op den 11^{en} Maart 1888 werd het fraaie kerkje der Vrije Evangelisatie in tegenwoordigheid van den Gouverneur ingewijd en sedert worden des Zondags en bijna elken avond door de leden dezer gemeente onder de leiding van den stichter godsdienstige bijeenkomsten gehouden. Aan de Vereen. de Vrije Evangelisatie werd later eene Zondagschool, eene naaischool en eene christelijke dagschool voor U. L. O. verbonden.

Voor de Kolonie is het vertrek van Mr. *Smidt* een groot verlies geweest, daar menige zaak door hem voorbereid of aangevangen nog tot uitvoering of voltooiing moest komen.

Bij zijne terugkomst in Nederland werd hij bij Kon. Besluit van 10 Mei 1889 bevorderd tot Kommandeur in de orde van den Nederlandschen Leeuw,

Digitized by Google

als een blijk van groote tevredenheid der Regeering over de wijze, waarop hij de Kolonie bestuurd heeft.

XXV. **Het Bestuur van Jhr. Maurits Adriaan de Savornin Lohman.**
(1889—1891).

§ 97. Het w.n. Bestuur van Mr. *Tonckens JLz.* duurde slechts zes maanden. Gedurende dit tusschenbestuur heerschten orde en rust in de geheele Kolonie!

Van het Bestuur van *Jhr. de Savornin Lohman*, die op 30 Jan. 1889 als Gouverneur van Suriname optrad, kan helaas! niet hetzelfde gezegd worden. Deze Gouverneur had nog geen jaar de Kolonie bestuurd, of orde en rust maakten voor ernstige woelingen plaats, waardoor zijn Bestuur eene treurige vermaardheid heeft verworven. Reeds na twee en een half jaar **moest** hij het Bewind neerleggen, door een groot deel der bevolking gehaat, in weerwil van zijn ernstig streven, om den slechten toestand der Kolonie te verbeteren en trots het goede, dat door hem tot stand kwam.

Eene der eerste grieven tegen den Gouverneur was het niet toepassen van de quarantaine verordening op de „Prins Maurits," eene der booten van

Digitized by Google

de K. W.-I. Maatschappij, die van Curaçao komende, alwaar gevallen van gele koorts zich hadden voorgedaan, niet voorzien was van een schoonen gezondheidsbrief.

Overtuigd, dat Suriname het tot dusverre alleen aan het streng toepassen van de quarantaine-verordening te danken had, dat het van deze vreeselijke epidemie bevrijd was gebleven, terwijl naburige koloniën als Curaçao, Demerary, Cayenne bij herhaling er door geteisterd werden, vreesde het ontwikkelde deel der bevolking, dat door het binnenlaten van de „Prins *Maurits*" de kiemen der gele koort ook in onze haven waren binnengevoerd. Gelukkig bleek later deze vrees ongegrond! Toch werd het vertrouwen in den Gouverneur hierdoor in niet geringe mate geschokt!

Spoedig vormde het aantal grieven tegen *Jhr. Lohman* eene breede lijst en zoowel in de Kol. Staten als in de Tweede en Eerste Kamer der Staten-Generaal werden ernstige beschuldigingen tegen hem uitgesproken, waarvan de Min. van Koloniën *Mackay* en eenige Parlementsleden hem trachten vrij te pleiten.

§ 98. Met de Kol. Staten, het vertegenwoordigend lichaam der Kolonie, geraakte de Gouverneur reeds op het einde van het eerste jaar zijns Bestuurs op zulk een' gespannen voet, dat er van

Digitized by Google

een samenwerken tusschen hem en de Staten onmogelijk verder sprake kon zijn.

Hiertoe gaf het volgende aanleiding!

Aan de Paranegers had de Gouverneur op hun verzoek toegestaan, de personeele belasting, die volgens de verordening van 9 Febr. 1886 vóór den 1en April moest betaald zijn, eerst zes maanden later te voldoen. Toen nu de termijn voor het uitstel gegeven, verstreken was en de Parabewoners in gebreke bleven de verschuldigde belasting te betalen, werden ongeveer 600 dezer belastingschuldigen door den ommegaanden rechter veroordeeld tot het betalen van boeten. Daar zij ook hieraan niet voldeden, moesten zij gevangenisstraf ondergaan en nu gelastte de Gouverneur den Districts-Commissaris *Lionarons*, vergezeld van een detachement infanterie onder aanvoering van den 1en Luitenant *Schut*, zich naar Para te begeven en te zorgen, dat de veroordeelden de hun, volgens de Wet opgelegde straffen, ondergingen.

Deze expeditie kwam 2 dagen later onverrichterzake in de stad terug, daar de Parabewoners zich van wapens voorzien hadden en verklaarden zich tot het uiterste te zullen verdedigen, als zij aangevallen werden. Zoo leed *Lohman*, die alleen op eigen gezag had gehandeld, zelfs buiten het advies van den Raad van Bestuur, een gevoelig échec!

Ten gevolge hiervan waarschijnlijk in eene on-

Digitized by Google

aangename stemming verkeerende, ontving hij in Dec. 1889 van de Kol. Staten — die volgens art. 105 van het R.R. het recht hadden inlichtingen aan het Bestuur te vragen — eene missive, waarin hij, naar aanleiding van eene motie door het lid *J. E. Muller* voorgesteld, o. a. werd uitgenoodigd den Staten mededeeling te doen van den loop en den stand der Para-kwestie.

Toon en strekking van dit schrijven afkeurende, weigerde de Gouverneur op hoogen toon aan deze uitnoodiging gevolg te geven.

Op den 27en Dec. 1889 werd in eene vergadering der Kol. Staten door den Voorzitter Mr. *Juda* 's Gouverneurs antwoord voorgelezen, dat een krachtig protest van de zijde der aanwezige leden uitlokte. Zelfs meende het lid *Heylidy*, om niet weer blootgesteld te zijn aan eene herhaling van beleedigingen van dien aard, den Gouverneur dadelijk te moeten kennis geven, dat hij had opgehouden lid der Kol. Staten te zijn.

Nu was de breuk tusschen *Lohman* en de Staten volkomen en de klove, die deze beide machten vaneen scheidde zoo groot, dat eene toenadering of verzoening ondenkbaar was.

Hierdoor werd zeer ten nadeele der Kolonie een toestand in het leven geroepen, die belemmerend moest werken op den vooruitgang des lands. Vele verordeningen, door den Gouverneur den Staten

Digitized by Google

ter goedkeuring aangeboden, werden òf verworpen, òf niet in behandeling genomen, terwijl de Landvoogd daarentegen inlichtingen door de Staten gevraagd, eenvoudig niet gaf en op bedenkingen door hen gemaakt geen acht sloeg.

Het bleef echter niet daarbij!

Vier Statenleden, tevens afzetbare ambtenaren n.l. de Agent-Generaal *Cateau van Rosevelt*, de Adv.-Generaal Mr. *Barnet-Lyon*, de Geneesk.-Inspecteur Dr. *Salomons*, de Ommegaande rechter *Da Costa*, door den Gouverneur in zijn hotel ontboden, ontvingen in tegenwoordigheid van den Gouvernements-Secretaris Mr. *Tonckens* eene scherpe doorhaling, daar zij hunne goedkeuring aan het Besluit der Staten geschonken hadden, waarbij den Gouverneur inlichtingen gevraagd werden over den stand der Para-kwestie.

Deze handeling van den Gouverneur geheel in strijd met letter en geest van het R.R. verwekte groote ontevredenheid onder een deel der bevolking. In een adres, onderteekend door velen uit allerlei rang en stand, beklaagde de burgerij zich dan ook bij de Hooge Regeering over den smaad haren vertegenwoordigers aangedaan.

De spanning, die reeds tusschen den Gouverneur en de Staten bestond, werd hierdoor nog grooter!

De Gouverneur maakte van elke gelegenheid gebruik den Staten onaangename dingen te zeggen,

Digitized by Google

terwijl door de Staten de leer verkondigd werd, dat Mr. *Lohman* de wetten niet eerbiedigde en het R.R. bij herhaling schond, zoodat hij niet waardig was langer de vertegenwoordiger des Konings in de Kolonie te zijn.

Daarentegen werd in een in 't begin van 1890 voor het eerst uitgegeven dagblad „De Volksbode" de Gouverneur verheerlijkt, terwijl zijne tegenstanders vinnig bestreden werden. Alle daden en handelingen van Jhr. *Lohman* vonden in dit blad eene warme verdediging en allen, die het waagden het een of ander in hem af te keuren, werden uitgemaakt voor vijanden van de Kolonie.

Dit blad werd daarom aangeduid als „het orgaan van Jhr. *de Savornin Lohman*" en zelfs beweerden velen, dat het door den Gouverneur gesteund werd en onder zijn' invloed stond.

Daarentegen werd in eene andere Courant „De West-Indiër" in krasse artikelen vele handelingen des Gouverneurs sterk afgekeurd en zijne fouten breed uitgemeten. Er verscheen haast geen nummer van dit blad, of het Publiek werd in de gelegenheid gesteld nieuwe grieven en beschuldigingen tegen den Landvoogd te vernemen.

Weldra vormden zich twee partijen, die vijandig tegenover elkaar stonden:

1°. de partij van „De Volksbode", die den Gouverneur aanhing en

Digitized by Google

2°. de partij van „De West-Indiër", die zich schaarde aan de zijde van de Kol. Staten.

Tot de eerste partij behoorden eenige aanzienlijken of ontwikkelden en het grootste deel der onontwikkelde volksklasse, terwijl de tweede partij bestond uit de meer gegoede en ontwikkelde leden van de Surinaamsche Maatschappij en een groot deel der middenklasse. Terwijl velen, die tot de eerste partij behoorden, alles van den Gouverneur verwachtten en door hem tot een' beteren maatschappelijken toestand hoopten te komen, zag de tegenpartij in het Bestuur van Mr. *Lohman* slechts **gevaar** voor de geheele Kolonie.

Zoo stonden de partijen tegenover elkander!

Bij het mindere volk, dat over het algemeen tot dusverre eerbied en ontzag had voor de meer ontwikkelden en aanzienlijken, maar nu voorgelicht door „De Volksbode", waarin vaak kwetsende artikelen tegen vele hooggeplaatste tegenstanders van Mr. *Lohman* voorkwamen, werd langzamerhand een steeds toenemende geest van verzet en ontevredenheid merkbaar.

Dag aan dag werd op deze wijze eene groote hoeveelheid brandstoffen vergaderd, die slechts op een vonkje wachtten, om te ontbranden!

Doch niet alleen op maatschappelijk, maar ook op godsdienstig gebied ontstond er tweedracht onder de Sur. bevolking, bij wie tot dusverre eene groote

Digitized by Google

mate van godsdienstige verdraagzaamheid gevonden werd.

In „De West-Indiër" kwamen vaak heftige artikelen voor tegen de Moravische Broeders, die van niets minder beschuldigd werden, dan dat zij hunne roeping geheel vergetende, achter de Redactie van „De Volksbode" zaten en dit blad ook financiëel steunden, om *Jhr. Lohman*, die veel bij hen ter kerke ging, aangenaam te zijn.

Deze stukken, waarin de „Lerimans" (leeraars) soms bespot werden, zetten veel kwaad bloed bij en deden ontevredenheid en wrevel ontstaan bij de duizenden leden der Hernhuttersche gemeente.

In „De Volksbode" daarentegen werden tegen den Predikant der Luthersche gemeente Dr. *Steijnis* en tegen de joden zware beschuldigingen ingebracht en vaak uitdrukkingen gebezigd, die voor hun godsdienstig gevoel kwetsend waren.

Zelfs werd uit een Limburgsch blaadje: „Het dompertje van den ouden Valentijn" een artikel getiteld: „De Talmudjood" overgenomen, dat niet alleen bij den Israëliet, maar ook bij vele Christenen groote verontwaardiging opwekte. De opgewondenheid, door dit stuk verwekt was zoo groot dat de Gouverneur het noodig achtte in „De Volksbode" van 10 Sept. 1890 te verklaren, dat hij noch in zijne qualiteit, noch in privé aan de oprichting van „De Volksbode" eenig deel heeft gehad en tot het

Digitized by Google

blad in geene andere verhouding stond, dan dat hij er op geabonneerd was.

Ook de pauselijke vicaris in Suriname, Monseigneur *Wulfing* ontkende openlijk elke betrekking tot dit blad en keurde zelfs toon en richting ervan beslist af.

§ 99. Terwijl de spanning onder de bevolking met den dag toenam, bleef de M. v. K. *Mackay* in de Staten-Generaal toch volhouden, dat er in de Kolonie geen spanning bestond. Niet alleen nam hij alle handelingen van den Gouverneur in bescherming, maar hij verweet zelfs de Kol. Staten de oorzaak te zijn van de min gewenschte verhouding tusschen het Bestuur en de Volksvertegenwoordiging.

Doch eindelijk moest de Minister door den drang der gebeurtenissen den Gouverneur loslaten.

Naar aanleiding van een gerezen geschil tusschen den Gouverneur en den Procureur-Generaal Mr. *J. Kalff*, die tot dusverre in eene zeer goede verstandhouding tot den Gouverneur had gestaan, klaagden de twee hoogste regeeringspersonen in de Kolonie elkaar bij het Opperbestuur in Nederland aan en eischte de Gouverneur, dat de Pr.-Gen. zou worden teruggeroepen. Mr. *Kalff* bleef echter door de Ned. Regeering in zijne betrekking gehandhaafd en *Jhr. Lohman* was dus in het ongelijk gesteld!

Digitized by Google

Volgens een door „De West-Indiër" verspreid bulletin had de Gouverneur naar aanleiding hiervan op den 20en April 1891 telegraphisch zijn ontslag aangevraagd.

Toen nu door een deel der burgerij het besluit was genomen op 12 Mei den dag feestelijk te herdenken, waarop vóór vijf en twintig jaar — volgens het op 1 Jan. 1866 in werking getreden R. R. — door den Gouverneur *Van Lansberge* de eerste vergadering der Kol. Staten werd geopend, noemde de Volksbode deze voorgenomen feestviering eene politieke demonstratie tegen Bevolking, Bestuur en Ned.-Regeering.

In tal van in het Neger-Engelsch opgestelde artikelen van dit blad werd aan het volk den raad gegeven noch de feestviering, noch het ontslag van den Gouverneur te dulden en op den vastgestelden dag eene Contra-demonstratie te doen plaatsvinden. Dit geschrijf bleef niet zonder uitwerking, maar deed bij de volksklasse de meening ontstaan, dat de feestviering moest strekken, om Mr. *Lohman*, die het zoo goed met haar meende, den genadeslag te geven.

Duizenden bewoners uit de districten, vooral uit Para en Saramacca hadden aan de roepstem van de Volksbode gevolg gegeven en zich dagen vóór het feest naar de stad begeven. Nog was de vergadering der Staten op 12 Mei 1891 tot opening

Digitized by Google

van het nieuw zittingjaar niet gescheiden of het oproer, reeds weken te voren voorspeld, brak met alle hevigheid los, waardoor het met zooveel zorg voorbereide feest geen voortgang kon hebben.

Langs den Waterkant en het Gouvernementsplein wemelde het reeds vroeg in den morgen van erg opgewonden menschen, die luidkeels met moord en brandstichting dreigden.

De eerste daad van geweld vond plaats op het Gouvernementsplein in de onmiddellijke nabijheid van het hotel door den Gouverneur bewoond. Daar werd alles, wat door de feestcommissie voor de volksspelen in gereedheid was gebracht, ten aanschouwe van Jhr. *Lohman* stuk geslagen. Tegen den Procureur-Generaal, die aan het hoofd der politie deze baldadigheden wilde tegengaan, kwam het volk openlijk in verzet. Spoedig breidde dit verzet zich ook tot andere gedeelten der stad uit. Joelende en tierende trok het gepeupel langs de straten, de ruiten van vele huizen inwerpende. Toen de Gouverneur eenige uren na het losbreken van het oproer, omstuwd en gevolgd door een groot aantal muitelingen, zich langs den Waterkant begaf. werden in zijne onmiddellijke nabijheid de grootste baldadigheden gepleegd en de politie, die dit trachtte tegen te gaan, deerlijk mishandeld. Door Mr. *Kalff* werden krachtige maatregelen genomen ter beteugeling van het oproer, doch het op-

Digitized by Google

treden van den Gouverneur scheen de muitelingen nog driester te maken.

Toen de Gouverneur door zijn' adjudant de patrouilles van het garnizoen, die ter hoogte van de IJsfabriek hadden post gevat, deed gelasten de geweren te ontladen en het fort weer in te rukken, werd het gepeupel, dit ziende, in zijne meening versterkt, dat het verstoren van het Statenfeest en het verzet tegen de politie de goedkeuring van den Gouverneur wegdroegen. Het natuurlijk gevolg hiervan was, dat het oproer in hevigheid toenam!

De vrees voor hetgeen des avonds zou gebeuren was zoo groot, dat het bal, waarmee het Statenfeest zou besloten worden, geen voortgang had. Gelukkig brak in den vooravond eene hevige plasbui los, die den geheelen nacht aanhield, waardoor haast niemand zich op straat vertoonde, zoodat de rust niet verstoord werd.

§ 100. In den vroegen morgen van den 13[en] Mei trokken een paar duizend negers naar het Gouvernementsplein, om Mr. *Lohman* eene ovatie te brengen en hem dringend te verzoeken het Bewind niet neer te leggen. Een der aanvoerders van den troep was den vorigen dag wegens verzet tegen de politie op bevel van den Proc.-Gener. gevangen genomen, doch op last van den Gouverneur weer ontslagen. Toen de troep zich in een wijden kring geschaard

Digitized by Google

had, trad de Landvoogd naar buiten en sprak de schare aan, die in ootmoedige houding hem aanhoorde. Nadat zij van Mr. *Lohman* de toezegging hadden ontvangen, dat zij dien avond onder de overdekte markt aan den Waterkant mochten dansen, trokken de muitelingen onder woest getier langs het gebouw der Koloniale Staten door de Gravenstraat.

Het tooneel, dat deze tierende, steeds aangroeiende menigte te aanschouwen gaf, vervulde de harten der burgers met ontzetting en angstig vroeg men zich af, wat het einde van deze ongewone vertooning zou zijn. De ongeregeldheden, die nu plaats vonden, overtroffen die van den vorigen dag in niet geringe mate.

De politie was **machteloos!**

Inmiddels hadden zoowel de Kol. Staten als de Gouverneur telegrafisch aan de Ned. Regeering van het oproer kennis gegeven. Doch terwijl de Gouv. in **zijn** telegram, als oorzaak der rustverstoring, opgaf het verkeerd optreden van den Proc.-Gen. in verstandhouding met de Staten, verzochten dezen den M. v. K. in **hun** telegram den Gouverneur te gelasten Mr. *Kalff* niet te verhinderen de orde te herstellen.

Het oproer was intusschen zoozeer toegenomen, dat de w.n. Inspecteur van Politie *Van Lierip* op den morgen van den 14en Mei zich verplicht zag

Digitized by Google

ter zelfverdediging een der belhamels neer te schieten.

§ 101. Naar aanleiding van een door de Kol. Staten en den Procureur-Gen. aan H. M. de Koningin verzonden telegram, waarin de hachelijke toestand der Kolonie werd blootgesteld, ontving de Gouverneur het Koninklijk bevel met Politie, Land- en Zeemacht samen te werken tot het herstellen der orde. De Gouverneur onthield zich nu van alle verdere inmenging en liet van dit oogenblik af alles over aan den Procureur-Gen. en de beide Commandanten. Een tweehonderdtal ingezetenen uit alle rangen en standen verklaarden zich daarop bereid om in vereeniging met Politie, Land- en Zeemacht 's nachts rondes door de stad te doen en haar te helpen bewaken.

Nu was het oproer weldra bedwongen!

Vooral het flink optreden van de Marine onder bevel van den Kap.-Luit. ter zee *G. H. van Steyn* deed de oproermakers begrijpen, dat het nu ernst was en een langer verzet voor hen noodlottige gevolgen zou hebben.

Reeds den 19en Mei kon de Gouverneur eene Resolutie nemen, waarbij de buitengewone maatregelen tegen de rustverstoring genomen, konden worden ingetrokken!

Nu keerde alles tot de gewone orde terug en kon

Digitized by Google

de Justitie ongehinderd aan het werk. Vele muitelingen ondergingen de hun opgelegde straffen, terwijl eene vervolging wegens opruiing tegen „De Volksbode” ingesteld, tot gevolg had, dat drie der uitgevers tot gevangenisstraf werden veroordeeld. Met de uitgifte van dit blad werd echter voortgegaan tot Augustus 1891.

Den 4^{en} Mei was aan *Jhr. de Savornin Lohman* op zijn verzoek **eervol** ontslag verleend. Tot zijn opvolger werd benoemd *Jhr. Mr. Titus Anthony Jacob van Asch van Wijck*, die den 27^{en} Juni 1891 het Bestuur aanvaardde.

§ 102. Hoe donker bewolkt de lucht boven Suriname ook was tijdens het Bestuur van *Jhr. Lohman*, toch kwam de zon soms vriendelijk van achter de wolken te voorschijn, waardoor er ook op de volgende lichtpunten kan gewezen worden:

1^{0}. De loffelijke pogingen door Gouverneur *Smidt* aangewend, om aan Suriname eene verbinding met het wereldtelegraafnet te verschaffen werden door *Lohman* ijverig voortgezet en hadden tot gevolg, dat door de Société Française des télégraphes Sous — marins — aan wie door het Bestuur concessie was verleend voor de verbinding van Suriname met eenig punt van haar net — den 19^{en} Dec. 1890 het telegraafbureau aan de Gravenstraat voor het Publiek werd toegankelijk gesteld.

Digitized by Google

2°. Van Aug. tot Nov. 1890 werden aangevoerd de eerste 94 Javaansche arbeiders, die door de Ned. Handel-Maatschappij waren aangeworven en die zich verbonden hadden, om gedurende 5 jaren veld- en fabriekarbeid op Pl. Mariënburg te verrichten. Deze proef door Gouverneur *Lohman* krachtig gesteund, slaagde uitstekend en had tot gevolg, dat op 17 Maart 1896 de Immigratie uit Java, onder leiding en toezicht van het Bestuur voor Suriname werd opengesteld, waardoor de groote landbouw niet meer, zooals tot nog toe, geheel afhankelijk is van de luimen van Engeland.

3°. Op den 29en Mei 1891, slechts eenige weken voordat *Lohman* het Bewind neerlegde, bracht de telegraaf te Paramaribo het voor Nederland en Suriname zoo belangrijke bericht over, dat het grensgeschil tusschen Nederlandsch- en Fransch Guyana ten gunste van Suriname beslist was en de goudrijke streek tusschen de Lawa en de Tapanahony aan Ned. Guyana was toegewezen.

In het belang van de Franschen, die van het Bestuur van Fr. Guyana vergunningen tot ontginning van goud in het Lawagebied verkregen hadden, bepaalde de arbiter, dat hun de gelegenheid moest gegeven worden, om van het Bestuur van Suriname concessie te verkrijgen van de hun vroeger toegewezen terreinen (bona fide rechten)

4°. Gedurende het Bestuur van Gouverneur

Digitized by Google

Lohman daalden de uitgaven en stegen de inkomsten, waardoor de Kolonie in 1890 haast geen subsidie van het Moederland noodig had. Dit verblijdend verschijnsel was voor het grootste deel te danken aan Gouverneur *Smidt*, die het belastingstelsel hervormd en de invoerrechten verhoogd had, maar ook voor een deel aan Gouv. *Lohman*, die door eene scherpere controle op den smokkelhandel, waarop de Staten steeds hadden aangedrongen, de Koloniale kas met een aanzienlijk bedrag verrijkte.

5°. Tijdens *Lohman's* Bestuur werd op de van 1880 tot 1882 opgerichte centraalfabriek door de Ned. Handel-Maatschappij eene belangrijke uitbreiding aan de rietcultuur gegeven, terwijl op Pl. Meerzorg door de W.-I. Landbouw-Maatschappij eene nieuwe kostbare suikerfabriek werd opgericht.

§ 103. Kort vóór zijn vertrek werden door Gouv. *Lohman* bij Res. van 18 Juni 1891 de leeraars benoemd van een' door hem opgerichten „Cursus voor voorbereidend landbouwonderwijs", waardoor aan jongelieden, die zich op den landbouw wenschten toe te leggen, de gelegenheid geopend werd zich de theoretische kennis toe te eigenen, die noodig is voor de studie van den landbouw.

Ook werd den 5en April 1890 door den Gouverneur eene verordening afgekondigd, waarbij in het belang van den handel „Eene Kamer van Koop-

Digitized by Google

handel en Fabrieken" werd opgericht, die echter door gebrek aan belangstelling van de zijde der kooplieden, zoo slecht aan het doel beantwoordde, dat zij reeds na een tweejarig bestaan moest opgeheven worden.

Daarentegen had gebrek aan overeenstemming tusschen den Gouverneur en de Kol. Staten tot gevolg, dat eene door hem voorgestelde verordening tot censusverlaging niet tot stand kwam. Het doel, dat *Jhr. Lohman* hiermede beoogde, was, zooals hij verklaarde „aan de ingezetenen een' ruimeren invloed op de samenstelling der Kol. Staten te verschaffen door de kiesbevoegdheid uit te breiden tot eene klasse van ingezetenen, die om hunnen stand en hunne ontwikkeling kiesbevoegdheid dienden te hebben, doch tot nog toe door het verouderde kiesreglement daarvan uitgesloten waren."

* * *

Hadde *Jhr. Mr. de Savornin Lohman* bij minder prikkelbaarheid meer zelfbeheersching bezeten, zijne groote wils- en werkkracht zouden de Kolonie meer ten goede zijn gekomen en zijn naam zou ongetwijfeld in één adem genoemd worden met die van de verdienstelijkste Gouverneurs van Suriname.

Zijn wantrouwen tegen de Koloniale Staten, het afgaan op allerlei geruchten, die tot hem kwamen,

Digitized by Google

het vaak ondoordacht handelen naar de ingeving van het oogenblik en het zich niet ernstig afvragen of het wel de geschikte tijd was voor de hervormingen, die hij meende te moeten invoeren, hebben hem veel leed en de Kolonie groot nadeel berokkend. Hieraan heeft hij het dan ook te wijten, dat vaak een grievend verwijt zijn deel werd, daar waar hij voor zijne goede bedoelingen op een woord van erkentelijkheid had gerekend.

In Nederland teruggekeerd overleefde hij slechts weinige jaren het échec, dat hij in Suriname geleden had.

Den 12[en] Juli 1899 maakte de dood een einde aan zijn veelbewogen leven!

XXVI. **Suriname tijdens het Regentschap.** 14 Nov. 1890—31 Aug. 1898.

§ 104. Toen het bericht in de Kolonie ontvangen werd, dat op 23 Nov. 1890 de dood een einde had gemaakt aan het leven van den door de Surinamers zoo zeer beminden Koning *Willem III*, wiens wensch het was „dat het schoone Suriname een tweede Java zou worden", nam geheel Suriname innig deel aan den gevoeligen slag, die het Kon. Huis getroffen had.

Uit alle rangen en standen togen vele burgers naar het Gouvernements-hotel, om als blijk van

Digitized by Google

deelneming in het overlijden van den geliefden vorst, hunne namen te schrijven op eene tot dit einde op last van Gouverneur *Lohman* daar neergelegde lijst.

Reeds vóór den dood des Konings was den 14[en] Nov. 1890 zijne gemalin Koningin *Emma* tot Regentes benoemd en bij Publicatie van 15 Dec. d. a. v. werd deze wet ook in Suriname afgekondigd.

Bij vele gelegenheden toonde de Regentes groote belangstelling in de Kolonie te stellen, o. a. door het schenken van ruime giften aan liefdadige instellingen. Hierdoor won zij de harten harer Sur. onderdanen en de geestdrift, waarmee haar geboortefeest elk jaar werd gevierd, toont duidelijk hoezeer de Moeder der jeugdige Koningin ook in Suriname vereerd en bemind werd.

Hoe groot de liefde is, die Suriname de jeugdige Koningin toedraagt, blijkt uit de verslagenheid van de geheele bevolking, bij het vernemen van een door de „West-Indiër" op 28 Mei 1893 ontvangen en verspreid bericht, „dat Koningin *Wilhelmina* ziek is en van het eene oogenblik op het andere sterven kan."

Maar die liefde blijkt eveneens uit de blijdschap en opgewondenheid, die de tijding verwekte, dat de Gouverneur op zijne vraag aan den Min. van Koloniën, of de toestand der Koningin reden tot ongerustheid gaf, tot antwoord had ontvangen, dat die toestand niets te wenschen overliet.

Digitized by Google

Droefheid veranderde nu in uitbundige vreugde! Paramaribo vierde feest!

De leerlingen der verschillende scholen togen onder het zingen van nationale feestliederen naar het Gouvernements-hotel, om den Landvoogd hunne gelukwenschen aan te bieden.

Door Mgr. *Wulfing* werd in naam der leerlingen van de R. K. scholen twee op satijn gedrukte exemplaren van een voor deze gelegenheid vervaardigd feestlied den Landvoogd aangeboden, met verzoek deze aan H. M. de Koningin en de Koningin-Regentes te doen toekomen.

In de verschillende kerken werd Gode dank toegebracht voor het behoud der geliefde Vorstin.

De band tusschen Kolonie en Moederland bleek dus onder het Regentschap even innig als voorheen!

§ 105. Door *Lohman's* tegenstanders werd het bericht, dat het antirevolutionaire Kamerlid *Van Asch van Wijck* tot Gouverneur van Suriname was benoemd, niet met blijdschap vernomen, daar hij vaak in de Tweede Kamer de handschoen voor Jhr. *de Savornin Lohman* had opgenomen. Doch hij was nauwelijks in de Kolonie, of hij wist bijna iedereen voor zich in te nemen. Door zijn vriendelijk uiterlijk, zijne innemende manieren en zijne warme belangstelling in land en volk, maakte hij zich weldra zeer populair en onder zijn rustig Bestuur

Digitized by Google

kwamen de gemoederen, die kort geleden zoo opgewonden waren, weer tot bedaren.

Het geschokt vertrouwen in de toekomst der Kolonie werd hierdoor weer hersteld!

Met de Kol. Staten kon *Jhr. Van Asch van Wijck* het best vinden Door eendrachtige samenwerking van de Uitvoerende en de Wetgevende macht kwamen dan ook tal van verordeningen en wetten tot stand. Een dezer verordeningen verwekte echter zulk eene groote ontevredenheid onder een deel der bevolking, dat de onder *Van Asch van Wijck's* Bestuur teruggekeerde orde en rust bijna weer verstoord werden. Door den Gouverneur was n.l. bij de Kol. Staten eene ontwerpverordening ingediend, betrekkelijk het aangaan eener overeenkomst met de R. K. gemeente in Suriname, omtrent het op- en inrichten van een etablissement voor huisvesting, onderhoud en verpleging van melaatschen.

Volgens deze verordening zou het etablissement Batavia aan de Coppename, waar sedert 1823 de Leprozen van Gouvernementswege werden verpleegd, opgeheven worden, om alle melaatschen onder toezicht te stellen van R. K. geestelijken in hun gesticht op Groot-Chatillon aan de Boven-Suriname.

Het doel, dat de Gouverneur hiermede beoogde, was het lot der Leprozen te verbeteren, die op het verwijderde en moeielijk te bereiken Batavia

Digitized by Google

de grootste ellende moesten verduren. Doch de kerkeraden der verschillende Protestantsche gemeenten meenende, dat de godsdienstvrijheid der verpleegden niet voldoende gewaarborgd was, daar volgens de verordening Protestanten noch Israëlieten in het gesticht godsdienstige bijeenkomsten mochten houden, dienden bij de Kol. Staten een adres in, waarin de aanneming der verordening werd ontraden.

Toch werd zij den 2en Juli 1892 door de Staten aangenomen en door den Gouverneur reeds den 22en Juli afgekondigd. Met de R. K. geestelijkheid werd daarop door den gouverneur onder voorbehoud van de goedkeuring der Ned. regeering een voorloopig contract gesloten.

Op de Protestantsche bevolking maakte deze Bestuursdaad een zeer onaangenamen indruk! De Protestantsche kerkbesturen en een der tienhonderdtal leden der verschillende godsdienstige gezindten wendden zich nu tot H. M. de Koningin-Regentes met de bede de intrekking der verordening te gelasten.

Het gevolg hiervan was, dat de M. v. K. *van Dedem* den Gouverneur uitnoodigde zich met het hoofd der R. K. gemeente te verstaan omtrent een middel, waardoor zou worden tegemoet gekomen aan het gerezen bezwaar tegen het met die gemeente voorwaardelijk gesloten contract.

Digitized by Google

Mgr. *Wulfing*, Apostolisch Vicaris van Suriname vond evenwel geen vrijheid te treden in de voorstellen, die nu door den Gouverneur gedaan werden, zoodat het contract weer ontbonden moest worden.

§ 106. Daar het de overtuiging van *Jhr. Van Asch van Wijck* was, dat ter opbeuring der Kolonie verkeersmiddelen, afwatering, land- en waterwegen verbeterd moesten worden, aarzelde hij niet vele nieuwe posten op zijne Begrooting voor het dienstjaar 1893 te brengen, waardoor het subsidiecijfer tot meer dan zes ton steeg.

Dit bedrag werd door den M. v. K. tot drie ton teruggebracht, daar volgens hem vele posten niet behoorlijk waren toegelicht en van andere hem niet gebleken was, dat zij volstrekt noodig waren voor de ontwikkeling der Kolonie. Vele der geschrapte posten werden door den Gouverneur weer op de Begrooting voor 1894 gebracht, die nu zoowel door den M. v. K. als door de Staten-Generaal werden goedgekeurd, ofschoon het subsidiecijfer tot bijna een half millioen was gestegen

Als bijdrage uit 's Rijks schatkist vroeg de Gouverneur in zijne Begrooting voor 1895 een bedrag boven de zeven ton! Doch deze Begrooting werd door den Minister en de Tweede Kamer erg besnoeid en het subsidiecijfer teruggebracht tot drie ton.

Digitized by Google

Dank zij deze hooge subsidies en de vermeerderde inkomsten kwamen onder het Bestuur van *Jhr. Van Asch van Wijck* de volgende groote werken tot stand:

1°. Het Krankzinnigengesticht op Wolfenbuttel.

Reeds onder *Lohman's* Bestuur was eene poging gedaan, om den lijders het leven wat dragelijker te maken, daar het dezen Gouverneur gebleken was, dat verpleging, verzorging en toezicht alles te wenschen overlieten. Zijne voorstellen, om verbetering in den toestand van het gesticht te brengen, werden evenwel door de Kol. Staten niet aangenomen.

In Dec. 1891 werd door het Gouvernement de grond Wolfenbuttel aangekocht, en hier kwam na twee jaren eene inrichting tot stand, die niet alleen tot bewaring, maar ook tot verpleging van krankzinnigen zou strekken. Op 1 Oct. 1895 werden de krankzinnigen van de Wagenwegstraat naar het nieuwe gesticht overgebracht!

Door de benoeming van een geneesheer voor krankzinnigen (Psychiater) tot Directeur van het krankzinnigen-gesticht, hoopte men de ongelukkigen beter verzorgd en verpleegd te zien. Ook mocht nu de hoop gekoesterd worden, dat er eene poging tot hun herstel zou gedaan worden.

2°. **Het aanleggen van een cultuurtuin of proefstation.**

Digitized by Google

De totstandkoming dezer nuttige inrichting moet voor een groot deel toegeschreven worden aan het ernstige streven en het aandringen van den Directeur van het Kol. Museum te Haarlem *F. W. van Eeden*, die steeds getoond heeft een goed vriend van Suriname te zijn en wiens meening het is dat verspreiding van kennis in de Kolonie het beste middel is, om haar tot welvaart te brengen.

Later werd in den Cultuurtuin ook het Hoofdstation voor meteorologische waarnemingen gevestigd, waardoor eindelijk voldaan werd aan den wensch van Dr. *Snellen*, hoofddirecteur van het Kon. Ned. Meteorologisch Instituut, dat de weerkundige waarnemingen op uitgebreider schaal, dan tot dusverre in het Mil. Hospitaal, konden gedaan worden.

3°. Het asyl voor Leprozen op Groot-Chatillon.

Nadat het contract met de R. K. geestelijkheid op 1 Maart 1893 was vervallen, wendden de Kerkeraden der Hervormde en Luthersche gemeenten en de Hoofdvoorstanders der Ev. Br. Gemeente zich tot den Landvoogd met de verklaring, dat zij onder nader overeen te komen voorwaarden de zorg voor de verpleging der zieken in het nieuwe etablissement op zich wenschten te nemen.

De Gouverneur benoemde nu eene Commissie, hoofdzakelijk bestaande uit vertegenwoordigers der verschillende gezindten, om te onderzoeken op welke grondslagen de inrichting moet berusten en

Digitized by Google

op welke wijze de verpleging moet worden geregeld.

De Commissie kweet zich uitstekend van hare taak en het rapport door haar op 19 Dec. 1893 uitgebracht, had tot gevolg, dat het Bestuur in zijne Begrooting voor het dienstjaar 1895 eene belangrijke som uittrok ter bestrijding der kosten, die het aanleggen van een nieuw etablissement voor melaatschen vereischte.

Groot-Chatillon werd door het Gouvernement voor dit doel aangekocht en den 27en Sept. 1897 werden de melaatschen van Batavia naar het nieuwe etablissement overgebracht.

Behalve de Gouvernements-inrichting kwam er op Chatillon ook eene van de Protestantsche Vereeniging tot verpleging van Lepralijders.

Deze vereeniging had in de Kolonie en in het Buitenland, vooral in Nederland en Duitschland de noodige gelden daartoe ingezameld.

Onder de geestelijke leiding van den Mor. Br., den edelen *Slink*, bijgestaan door eenige Liefdezusters, wordt in deze inrichting het lijden der ongelukkige Leprozen wat dragelijker gemaakt.

Inmiddels waren ook de R. K. geestelijken in deze richting werkzaam geweest!

Op een erf aan de Gravenstraat hebben ook zij eene eigen inrichting voor melaatschen tot stand gebracht, die reeds den 16en Oct. 1895, lang voordat de Gouvernements-inrichting gereed was, onder

Digitized by Google

den naam van „Gerardus-Majellastichting" werd geopend en waar eenige geestelijke zusters hare liefderijke zorgen wijden aan hen, die door de vreeselijke Lepra uit de samenleving verbannen zijn.

4°. **Productieve werken.**

Naar aanleiding van een post van *f* 30.000, voorkomende op de Begrooting over 1892 voor subsidie aan een' eventueelen concessionaris voor den aanleg en de exploitatie van een Stoomtramweg tusschen Paramaribo en Beneden-Saramacca, zond de M. v. K. *van Dedem* in Maart 1893 den ingenieur 1e klasse van het Indische Waterschapkorps, *D. H. Havelaar* naar Suriname, om o. a. te onderzoeken, wat er kon gedaan worden, om eene betere verbinding te verkrijgen tusschen de stad en het Saramacca-district, daar het ondiepe Saramacca-kanaal niet geschikt was om de ontwikkeling van dit district te bevorderen.

Na volbrenging van de hem opgedragen taak keerde de bekwame ingenieur *Havelaar* in Sept. 1893 naar Nederland terug.

Twee groote werken werden door hem ontworpen:

1°. Afsluiting van het Saramacca-kanaal door schut- en uitwateringssluizen.

2°. Inpoldering en op loozing brengen van ± 2500 H.A. land, gelegen bij Paramaribo ten oosten en ten westen van den weg naar Charlesburg.

Ten einde uitvoering te kunnen geven aan deze

Digitized by Google

werken, werd door den Gouverneur eene verordening vastgesteld tot het aangaan eener leening voor Productieve werken.

Den 22[en] Febr. 1896 ontving de Gouverneur van den Min. v. K. *Bergsma* het verblijdend bericht, dat de leening — ten bedrage van drie millioen en door de Ned. regeering gegarandeerd — door de Tweede Kamer was aangenomen.

De uitvoering der werken werd opgedragen aan den ontwerper, den ingenieur *Havelaar*.

Met den sluisbouw aan de Dominé-kreek nam de uitvoering der Productieve werken, die zeker veel zullen bijdragen tot den toekomstigen bloei der Kolonie, een' aanvang.

De eerste van de 683 palen, waarop de sluisput rust, werd den 18[en] Jan. 1897 geheid en op het einde van het jaar 1898 kon de „Havelaarsluis" als afgewerkt beschouwd worden.

Met den bouw van de tweede schutsluis bij Uitkijk werd in Juni 1898 een aanvang gemaakt. De ingenieur *Havelaar* liet daar proeven nemen, om met klei van Uitkijk steenen te bakken. Deze proeven gelukten zeer goed, zoodat er kans bestaat, dat Suriname hierdoor eene industrie rijker zal worden.

§ 107. Als men let op al hetgeen onder *Van Asch van Wijck's* Bestuur tot stand kwam, valt

Digitized by Google

het licht te begrijpen, waarom de uitgaven voortdurend stegen en de Rijksbijdrage grooter was dan onder vroegere Besturen, ofschoon de inkomsten aanmerkelijk vermeerderd waren.

Daar hij ook posten op de Begrooting had gebracht, waarvan het nut of de noodzakelijkheid twijfelachtig was, moest de Gouverneur zoowel van den M. v. K., als van eenige Kamerleden het verwijt hooren, dat er niet voldoende naar zuinigheid werd gestreefd. Zelfs werd zijn financieel beheer in de Tweede Kamer afgekeurd, waarom hij in Jan. 1894 zijn ontslag vroeg.

De Kol. Staten wendden zich daarop tot Jhr. *Van Asch van Wijck* met het verzoek, dat hij in het belang der Kolonie op dit besluit zou terugkomen.

Door de Koningin-Regentes werd echter het verzoek om ontslag niet ingewilligd, zoodat de Gouverneur moest aanblijven. Nu vroeg hij 4 maanden verlof naar Nederland tot herstel van gezondheid. Na zijn vertrek op 13 Mei 1894 werd het Bestuur waargenomen door den aangewezen vervanger van den Gouverneur, den Gouvernements-secretaris Mr. *Warmolt Tonckens JLz.*

§ 108. Van de zijde der Br. Indische Immigranten dreigde voor de Kolonie tijdens *Van Asch van Wijck's* Bestuur een groot gevaar, dat op hare

Digitized by Google

rustige ontwikkeling belemmerend moest werken. Onder deze koelies heerschte een geest van ontevredenheid en wrevel, waarvan allerlei misdaden de gevolgen waren. Vaak werden opzichters en directeuren van plantages door hen bedreigd, mishandeld of vermoord, omdat de opgelegde taak naar hunne meening te zwaar en het betaalde loon te gering was.

Dat de reden dezer uitingen van wraakzucht niet moet gezocht worden in de wijze, waarop de immigranten door de planters werden behandeld, blijkt uit de verklaring van *Dr. Comins*, Protector of immigrants, die — op eene rondreis ook Suriname bezoekende, om een onderzoek in te stellen naar den toestand der Br.-Indische immigranten — zijne tevredenheid betuigde over de wijze, waarop zij in deze Kolonie behandeld werden.

Ook tusschen de koelies onderling hadden vaak ernstige botsingen plaats, die niet eindigden, dan nadat zij elkaar ernstige verwondingen hadden toegebracht. Zulk eene botsing had o. a. plaats op den 16^en^ Aug. 1891 — enkele weken, nadat *Van Asch van Wijck* het Bestuur had aanvaard — tusschen de koelies van de plantages Zoelen en die van Geertruidenberg.

't Was tijdens de Tadjafeesten!

Bij het ronddragen hunner tadja's kwamen de koelies van Geertruidenberg, die van Zoelen op den

Digitized by Google

Communicatie-weg tegen en wilden dezen niet voor genen uit den weg gaan. Dit gaf aanleiding tot een' twist, die in een bloedig gevecht eindigde. De koelies van Geertruidenberg in de minderheid zijnde, sloegen eindelijk op de vlucht, achtervolgd door hunne bestrijders, die eerst huiswaarts keerden nadat zij zich op laatstgenoemde plantage aan ernstige overtredingen hadden schuldig gemaakt.

Den volgenden morgen kwam de districts-commissaris, vergezeld van den Procureur-Generaal op Zoelen, om een onderzoek in te stellen.

Het gevangennemen van een vijftal koelies had tot gevolg, dat de geheele koeliemacht tegen het gezag in verzet kwam. Eerst nadat aan de gewapende macht last tot vuren was gegeven, twee gedood en eenigen gekwetst waren, werd dit oproer bedwongen.

Om een eind aan dezen onhoudbaren toestand te maken, boden de planters op 1 Nov. 1891 den Landvoogd een adres aan, waarin zij de hulp van het Bestuur inriepen tegen de baldadigheid der Br.-Indische immigranten. Ook in Nederland gevestigde eigenaren en beheerders van Cultuurondernemingen in Suriname, wendden zich omstreeks denzelfden tijd tot den M. v K. met het verzoek, dat er maatregelen zouden worden genomen tegen den geest van verzet, die in den laatsten tijd onder de Br.-Indische immigranten heerschte.

Digitized by Google

Toch kwam er niet spoedig verbetering in dezen zorgwekkenden toestand! Het tegendeel is waar!

Ten slotte bepaalde dit bloeddorstig volk zich niet alleen tot bedreigingen en mishandelingen, maar op eenige plantages werden zelfs de aanplantingen door hen vernield. Zoo werden op Wederzorg door deze immigranten in Jan. 1893 uit wraakzucht bijna twee duizend koffieplanten uitgeroeid of neergeveld, omdat hun loon voor slecht of onvoldoend werk was ingekort. Eenige weken later staakte de geheele koeliemacht dezer plantage het werk en kwam in opstand tegen den gezagvoerder.

Daar volgens de bestaande wetten voor deze overtredingen geene voldoende straffen konden opgelegd worden, was de vrees gewettigd, dat de koelies nog grooter schade aan de plantages zouden berokkenen.

De planters zagen daarom graag, dat er andere minder gevaarlijke arbeidskrachten werden ingevoerd en drongen bij het Bestuur aan, dat de proef met Javaansche immigranten in 1890 genomen, die zulke gunstige resultaten had opgeleverd, nu op grootere schaal zou worden herhaald.

Aan dien wensch werd eindelijk voldaan!

In Maart 1893 werd door het Kol. Gouvernement de gelegenheid opengesteld, om door zijne tusschenkomst immigranten uit Java te ontbieden en in Juni 1894 stoomde het schip „Voorwaarts" met

Digitized by Google

de eerste groote bezending Javanen aan boord, de haven van Paramaribo binnen.

Met de immigratie uit Java was nu werkelijk een begin gemaakt!

Ongelukkig stierven op reis, tengevolge van onvoldoende voorzorgen en slechte verzorging van de 612 ingescheepte immigranten 32 en vóór de ontscheping op de reede van Paramaribo nog 16, terwijl ± 200 zieken ter verpleging in het Mil. Hospitaal werden opgenomen, waarvan nog eenigen bezweken.

De ongelukkige afloop dezer proef baarde in de Kolonie groote teleurstelling en algemeen vreesde men, dat hierdoor de Javanen-immigratie totaal mislukt was. Uit de aankomst van een 700tal immigranten uit Java in Mei 1897 blijkt, dat deze vrees ongegrond was. Sedert heeft een geregelde aanvoer van Javanen plaats met de booten van de Stoomvaart-Maatschappij „Nederland" van Java naar Amsterdam en vandaar naar Paramaribo met de stoomschepen van de K. W. I. M., waardoor eene herhaling van het gebeurde met de „Voorwaarts" voorkomen werd.

§ 109. Nog op andere wijze werd onder *Van Asch van Wijck's* Bestuur getracht het aantal landbouwers in de Kolonie te vermeerderen.

In Oct. 1892 benoemde de Gouverneur eene Commissie, aan welke opgedragen werd te onder-

Digitized by Google

zoeken, of Kolonisatie van Europeanen — speciaal van Nederlandsche landbouwers naar Suriname — gewenscht is, aan welke eischen behoort te worden voldaan en welke steun te worden verleend.

De benoeming dezer Commissie was het gevolg van den grooten indruk, dien eene brochure, getiteld: „Door een' rooden draad verbonden. Emigratie, Kolonisatie, Suriname" op den Gouverneur gemaakt had. Deze brochure was door het lid van de Tweede Kamer *H. Pijttersen* geschreven, die reeds zoo vaak door woord en geschrift bewijzen van zijne groote belangstelling in Suriname gegeven had.

In dit geschrift geeft de schrijver vele nuttige wenken in het belang van Suriname en beveelt eene Kolonisatie van Suriname door Nederlanders aan. Evenals aan *Van Eeden* is Suriname grooten dank verschuldigd aan *Pijttersen* voor zijn loffelijk streven, de welvaart van Suriname te bevorderen door de belemmeringen aan te wijzen, die allen vooruitgang in den weg staan en op nieuwe hulpbronnen de aandacht te vestigen.

De Kolonisatie-Commissie was eerst in April 1896, dus vier jaar na hare benoeming, met haar verslag gereed. Uit dit verslag blijkt, dat de Commissie „meer doordrongen is van de wenschelijkheid eener kolonisatie met Europeanen dan van hare mogelijkheid." Met de jammerlijke totale misluk-

Digitized by Google

king van de Kolonisatie te Groningen aan de Saramacca in 1846 voor oogen, aarzelde zij de vraag te beantwoorden of Kolonisatie van Nederlandsche landbouwers in Suriname uitvoerbaar is.

In Febr. 1896, eenige weken dus voordat dit verslag werd uitgebracht, kwamen uit eigen beweging eenige Duitsche vegetariërs te Paramaribo aan, die zich in de bovenlanden van Suriname wilden vestigen, om er den kleinen landbouw uit te oefenen. Daar zij van goede getuigschriften voorzien waren en den indruk maakten degelijke mannen te zijn, had het Bestuur geen bezwaar hen toe te laten zich in de Kolonie te vestigen.

Het Gouvernement bood hun zelfs de noodige hulp, om zich eene vestigingsplaats uit te zoeken. Hunne keuze viel op den grond Weltevreden in de nabijheid van Berg en Dal. Ofschoon zij er op gewezen werden, dat deze streek voor het beoogde doel niet geschikt en ongezond was, dreven zij toch hunnen wil door. Het duurde niet lang of eenigen stierven aan malaria, waarop de overigen reeds den 2en April doodelijk ziek naar de stad terugkeerden.

Zoo mislukte dus ook deze Kolonisatieproef en voor Suriname is dit wel te betreuren, daar het wèlgelukken ten gevolge kon hebben, dat de stroom van Duitsche kolonisten naar dit land geleid werd.

Digitized by Google

§ 110. Op 21 Juni 1895 herdachten de boeren, afkomstig van de mislukte Saramacca-kolonisatie, die met medewerking van Gouverneur *Van Raders* zich in de omstreken van Paramaribo gevestigd hadden, feestelijk den dag, waarop zij vóór 50 jaar in Suriname gekomen waren. Na een' harden strijd om het bestaan was het hun gelukt tot eene zekere mate van welvaart te komen. De bloeiende pacht-hoeven of boerderijen in de onmiddellijke omgeving van Paramaribo, het eigendom dezer kolonisten of hunner talrijke nakomelingen, zijn de resultaten van de groote werkkracht en de aanhoudende worsteling dezer wakkere mannen tegen allerlei schadelijke invloeden.

§ 111. *Van Asch van Wijck* keerde op den 14en Sept. 1894 van zijn buitenlandsch verlof in Suriname terug en nam op den dag zijner aankomst het Bestuur van den w.n. Gouverneur over. Hij is de eerste Gouverneur van Suriname, die met verlof naar Nederland vertrokken, in de Kolonie terug keerde.

Inmiddels was Baron *Van Dedem*, die zich voor Moederland en Koloniën zeer verdienstelijk gemaakt had, in Mei 1894 als M. v. K. afgetreden en door Mr. *Bergsma* vervangen, met wien Jhr. *Van Asch van Wijck* tijdens zijn verlof in de gelegenheid was allerlei Koloniale aangelegenheden te

Digitized by Google

bespreken. Doch nauwelijks was de Gouverneur in Suriname teruggekeerd, of er ontstond tusschen hem en den M. v. K. een verschil van meening over de richting, waarin de Kolonie moest bestuurd worden. Het gevolg hiervan was eene onaangename verhouding tusschen deze beide regeerings-personen! Jhr. *Van Asch van Wijck* vond hierin aanleiding den 4[en] April 1895, slechts 6 maanden na zijne terugkomst, den M. v. K. mede te deelen, dat hij niet langer dan tot Mei 1896 aan het Bestuur zou blijven. In Dec. 1895 vroeg hij officieel zijn ontslag, dat hem bij Kon. Besluit van 24 Jan. 1896 met ingang van 12 Mei d. a. v. werd verleend.

Het bericht van dit ontslag werd door velen met leedwezen vernomen! Hiervoor bestond er alle reden! Immers, de Kolonie was onder het Bestuur van dezen Gouverneur in vele opzichten vooruitgegaan!

Bij zijn vertrek uit de Kolonie ontving Jhr. *Van Asch van Wijck* van verschillende zijden blijken van groote waardeering en sympathie.

Kort vóór zijn vertrek maakte hij nog velen gelukkig door het schenken van milde giften aan liefdadigheids-instellingen. Zelfs zijne tegenstanders moesten erkennen, dat hij een goed hart had! Aan zijne liefde voor het land en zijne bevolking viel ook niet te twijfelen!

Digitized by Google

In Nederland aangekomen werd hij gekozen tot lid van de Eerste Kamer. Herhaaldelijk trad hij nu zoowel **in** als **buiten** de Kamer op, om de belangen der Kolonie te bespreken en gaf hij hierdoor het bewijs, dat zijne belangstelling in Suriname na zijn vertrek niet verflauwd was.

§ 112. Bij Kon. Besluit van 29 Jan. 1896 was Mr. *Tonckens Hz.*, die reeds tweemaal het Bestuur had waargenomen, tot Gouverneur van Suriname benoemd geworden.

Deze keuze werd in de Kolonie algemeen toegejuicht!

Zijn langdurig verblijf in Suriname, waardoor hij geheel op de hoogte van toestanden en personen **moest** zijn; het gewichtige ambt, dat hij onder Gouverneurs, zoozeer van elkaar verschillend, als *Smidt*, *Lohman* en *Van Asch van Wijck*, heeft vervuld; het werkzame aandeel, dat hij gehad heeft in het tot stand komen van vele gewichtige zaken, deden verwachten, dat de Kolonie onder het Bestuur van Mr. *Tonckens* een tijdperk van bloei en ontwikkeling zou te gemoet gaan. Velen meenden zelfs dat reeds met deze benoeming een nieuwe tijdkring voor Suriname was aangebroken!

Het was dan ook in menig opzicht een gelukkig tijdstip, waarop de nieuwe Gouverneur het Bestuur over de Kolonie aanvaardde!

Digitized by Google

De groote belangstelling, die het Moederland in de Kolonie getoond heeft, zoolang Baron *Van Dedem* Minister v. K. was, bleef even levendig nadat bij diens aftreden in Mei 1894 de belangen der Koloniën aan Mr. *Bergsma* en in Juli 1897 aan Mr. *Cremer* toevertrouwd werden.

Onder de bevolking heerschte over het algemeen een goede geest, zoo zeer verschillend van den geest van verbittering en haat onder *Lohman's* Bestuur!

Door doelmatige verordeningen, waarbij bedreigingen en het vernielen van te veld staande gewassen strafbaar werden gesteld en de straf spoedig op de misdaad kon volgen, was het gevaar, dat van de zijde der Br.-Indische immigranten voor planters en plantages dreigde, verminderd.

Kon de groote landbouw door eene leening ter versterking van het Immigratiefonds zich verder rustig ontwikkelen, voor de landbouwers, zoowel vrije koelies, als creolen-arbeiders had het vorige Bestuur vestigingsplaatsen laten aanleggen, waardoor zij zich met meer kans tot slagen, dan vroeger, op den kleinen landbouw konden toeleggen.

Door het aanleggen van goede landwegen in verschillende districten en het aanschaffen van stoomvaartuigen ter versterking van de Kol. vaart had *Van Asch van Wijck* het verkeer, zoowel te land

Digitized by Google

als te water bevorderd, hetgeen handel, landbouw en nijverheid ten goede was gekomen.

Met de „Productieve werken" was onder de leiding van den bekwamen ingenieur *Havelaar* een aanvang gemaakt, dank zij de krachtige steun van den zeer verdienstelijken M. v. K. *Van Dedem*, wiens onverwachte dood te Calcutta in Mei 1895 in Suriname met groote droefheid vernomen werd.

§ 113. Uit de eerste Begrooting, welke Mr. *Tonckens* in Mei 1897 den Kol. Staten ter goedkeuring aanbood, blijkt in welke richting hij de Kolonie wenscht te besturen. Zoolang Suriname subsidie van het Moederland geniet, moet volgens zijne meening de zuinigheid betracht en geen al te hooge eischen gesteld worden. Toch heeft hij niet geschroomd, waar hij meende, dat het volstrekt noodig was, hoogere of nieuwe uitgaven voor te stellen. Zelfs aarzelde hij niet, posten, die reeds door het vorige Bestuur waren voorgesteld, doch door het Opperbestuur niet aangenomen, weer op de Begrooting te brengen. Hieraan is het te danken, dat Paramaribo eindelijk een abattoir kreeg, de straatverlichting en de telephonische verbindingen uitgebreid werden en een aanvang kon gemaakt worden met de verbetering en afwatering van straten en wegen.

Uit het feit, dat het cijfer der inkomsten sedert

Digitized by Google

het Bestuur van den zeer verdienstelijken Gouverneur *Smidt* voortdurend gestegen was, zoodat op de Begrooting voor het dienstjaar 1898 de inkomsten meer dan zeven ton hooger konden geraamd worden dan op die van 1888, blijkt, dat de Kolonie langzaam maar zeker vooruitgegaan is. De tijd, waarop de inkomsten de uitgaven geheel zullen dekken is dan ook naar alle waarschijnlijkheid niet ver verwijderd!

Vooral de hooge vlucht, die de goudindustrie in de laatste jaren scheen te zullen nemen, gaf alle reden te verwachten, dat dit spoedig zou plaats vinden. In en buiten de Kolonie werden Maatschappijen gevormd met het doel op groote schaal de ontginning van verscheidene placers ter hand te nemen. Kostbare machines werden voor dit doel ingevoerd, daar men zich niet alleen tot het z.g. goudwasschen wilde bepalen, maar ook langs machinalen weg het goud uit den grond hoopte te winnen. Zoo kwam in Dec. 1896 *Barr Robertson*, de vertegenwoordiger van een machtig financieel syndicaat in Londen gevestigd, te Paramaribo aan en vroeg van het Gouvernement een stuk land tusschen de Lawa en de Tapanahony, ter grootte van 170000 H.A. in pacht aan, waarvoor volgens de bestaande goudverordening voor retributie dadelijk eene som van *f* 17000 aan de Kol. kas moest betaald worden.

Digitized by Google

Doch wat vooral het vooruitzicht opende, dat Suriname spoedig tot groote ontwikkeling zou komen, was de oprichting van de Maatschappij Suriname te 's-Gravenhage in Juli 1897. Aan deze Maatschappij werd door het Bestuur concessie verleend tot den aanleg en de exploitatie van een' tramweg van Paramaribo naar het Lawagebied.

Het Kol. Bestuur, zoowel als de Nederlandsche regeering achtte het bezit van dezen tramweg van zulk een overwegend belang voor de ontwikkeling der Kolonie, dat aan deze Maatschappij zeldzame voorrechten werden geschonken.

Den 2^{en} Jan. 1898 kwam eene uitgezochte commissie voor exploitatie, bestaande uit ingenieurs en geologen te Paramaribo aan. Onder leiding van den ingenieur 1^{e} klasse *Grinwis Plaat* werd reeds den 20^{en} Jan. een aanvang met de tramopname gemaakt.

* * *

Den 31^{en} Aug. 1898 werd Koningin *Wilhelmina* meerderjarig. Nu moest zij zelve de teugels der Regeering in handen nemen.

De algemeen beminde Koningin-Regentes, die gedurende acht jaren met de grootste toewijding en den meesten tact als Moeder en Regentes hare zware taak vervuld had, ontving bij hare aftreding

Digitized by Google

ook van Suriname treffende blijken van waardeering en genegenheid.

De groote geestdrift, waarmede geheel Suriname deelnam aan de Inhuldigingsfeesten (6 – 10 Sept.) ter eere van de jeugdige Koningin, geeft een onwederlegbaar bewijs, dat zij eene eereplaats inneemt in de harten harer Surinaamsche onderdanen. De Wilhelminaboom, die te midden van een fraai hekwerk op het Gouvernementsplein werd geplant ter herinnering aan deze heugelijke gebeurtenis, zal tevens een levend gedenkteeken blijven van den nieuwen band, tusschen Nederland en Suriname op dien gedenkwaardigen dag gesloten.

Met de aanvaarding der Regeering door de edele telg van wijlen Koning *Willem III*, opent zich een nieuw tijdvak in de geschiedenis van Suriname en waar hare liefde voor Suriname die van haren beminden Vader evenaart, mag van haar wijs beleid met recht verwacht worden, dat dit schoone land eindelijk in werkelijkheid zal worden, wat het reeds lang behoorde te zijn:

„Een parel aan de Kroon van Nederland!”

Digitized by Google

4132